

הערכת רפורמת "אופק חדש" בשנה"ל תש"ע בחטיבות הביניים: יישום הרפורמה, הטמעתה והתמורות בעקבותיה

יולי 2013
תמוז תשע"ג

צוות ההערכה:

מיכל שמש, מנהלת גף הערכת תכניות חינוכיות, ראמ"ה

ד"ר טל פרימן, יועצת לראמ"ה

ד"ר טל רז, מנהלת תחום הערכת פרויקטים, ראמ"ה

דוד רטנר, מנהל גף הערכת פרויקטים, ראמ"ה

יאיר לנדסברג, עוזר מחקר, ראמ"ה

נועה שר, עוזרת מחקר, ראמ"ה

ליווי מתודולוגי: ד"ר חגית גליקמן, מנהלת אגף א' מו"פ, ראמ"ה

תוכן עניינים

5	תקציר
13	מבוא
13	רקע כללי ומטרות הרפורמה
15	"החינוך האישי"
16	היקף ההפעלה של הרפורמה בתש"ע
17	הערכה של הרפורמה בשלוש השנים הראשונות ליישומה
17	שאלות ההערכה – השנה השלישית ליישום הרפורמה
18	מערך המחקר
19	כלי ההערכה
20	שיטת הדגימה ושיעורי ההשבה
22	רפורמת "אופק חדש" בחטיבות הביניים – ממצאים עיקריים
22	עמדות המורים והמנהלים כלפי רפורמת "אופק חדש" ומידת הרצון להמשיך ביישומה
26	תהליכי היישום וההטמעה של "אופק חדש" – היבטים מרכזיים
27	אופן היישום של השעות הפרטניות
33	התנאים הפיזיים בבית הספר
35	סביבת העבודה של המורים והמנהלים ב"אופק חדש"
36	המורים ב"אופק חדש"
45	המנהלים ב"אופק חדש"
47	ההשלכות הנתפסות של הרפורמה על המורים והתלמידים ועל היבטים שונים בחיי בית הספר
47	שינויים בעבודת בית הספר בעקבות הרפורמה
48	ההשלכות הנתפסות של הרפורמה על היבטים שונים בעבודת בית הספר
51	ההשלכות הנתפסות של השעות הפרטניות על התלמידים והמורים
51	ההשלכות של השעות הפרטניות על האווירה בקרב הצוות והתלמידים
54	עמדות המנהלים כלפי השלכות הרפורמה על עבודתם ועל התפתחותם המקצועית
57	סיכום

59	נספח 1: שאלון מנהלים באופק חדש בשנת תש"ע
72	נספח 2: שאלון מורים באופק חדש בשנת תש"ע

תקציר

רקע

בספטמבר 2008 החליטה ממשלת ישראל על יישום רפורמת "אופק חדש" – תכנית לאומית לקידום החינוך בישראל. במסגרת הרפורמה הורחב שבוע העבודה של מורה בחטיבת ביניים במשרה מלאה ל-36 שעות, בהן 23 שעות פרונטאליות, 9 שעות שהייה (המיועדות בעיקר להסטת העבודה מהבית לבית הספר ומיועדות לשיבות עבודה, הכנת חומרי למידה ותכנון ההוראה, מפגשים פרטניים עם הורים ובדיקת עבודות ומבחנים) ו-4 שעות פרטניות. השעות הפרטניות מיועדות לעבודה עם קבוצה המונה עד 5 תלמידים ו תוכן נקבע על-ידי בית הספר, על-פי הנחיות משרד החינוך.

יישום הרפורמה החל בשנת תשס"ח בבתי הספר היסודיים, בחטיבות הביניים ובגני הילדים. מעצם היותה רפורמה מערכתית שנועדה לשנות את פני מערכת החינוך, "אופק חדש" מקיפה היבטים רבים בחיי בית הספר. במסגרת הרפורמה הוצבו ארבעה יעדים עיקריים המשלימים זה את זה: חיזוק מעמד של המורים והעלאת שכרם; שוויון הזדמנויות לכל תלמיד והעלאת הישגי התלמידים; שיפור האקלים בבתי הספר; העצמה והרחבה של סמכויות מנהל בית הספר.

במהלך השנים תשס"ח-תש"ע הצטרפו ל"אופק חדש" 1,268 בתי ספר, המהווים 65% מבתי הספר שאמורים היו להיכלל בה. הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה) מלווה את רפורמת "אופק חדש" במחקר מאז ראשית דרכה של הרפורמה בשנת תשס"ח, והיא מיועדת להמשיך וללוותה לאורך שנות התפתחותה. הדוח הנוכחי מתמקד בשנה השלישית ליישום הרפורמה, שנת תש"ע, בחטיבות הביניים (לממצאי מחקר ההערכה בחינוך היסודי ראו דוחות באתר הראמ"ה¹). הדוח מציג תפיסות, הערכות ועמדות של מנהלים ומורים המעורבים ברפורמה כלפי יישומה, הטמעתה והשלכותיה. על מנת לבחון את עמדותיהם ותפיסותיהם של מוראיינים אלו, בהשוואה לעמיתיהם בחטיבות ביניים שלא הצטרפו לרפורמה, נערכה השוואה בין תשובותיהם לבין תשובות מוראיינים מחטיבות ביניים שלא הצטרפו לרפורמה.

לכל חטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" הוצע להנהיג במקביל גם את התכנית "חינוך אישי", שבמסגרתה מקצים לכל כיתה שני מחנכים ולכל תלמיד נבנית תכנית לימודים אישית. חשוב לזכור כי היות ובחלק מחטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" הונהגה במקביל גם התכנית "חינוך אישי", לא ניתן לבדוד את השפעתן של שתי התכניות, אלא לאמוד את השפעתן המשולבת.

בדוח ארבעה פרקים העוסקים בשאלות ההערכה הבאות, לפי דיווחי המורים והמנהלים:

1. כיצד רפורמת "אופק חדש" נתפסת בעיני המורים והמנהלים? מהי מידת שביעות רצונם ממנה?
2. כיצד מיושמות השעות הפרטניות? מהם מאפייני התלמידים המשתתפים ביישום השעות? מהם התכנים בהם עוסקים בשעות הפרטניות? באיזה שלב של היום מתקיימות השעות הפרטניות? האם קיימים בבתי הספר התנאים הפיזיים הדרושים ליישום נאות של הרפורמה?

¹ http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Rama/HaarachatProjectim/Ofek_Hadash.htm

3. מהן עמדותיהם של המורים והמנהלים ב"אופק חדש" כלפי השינויים שחלו בהיקף עבודתם ובתחושת העומס בעבודה בעקבות הרפורמה, וכן מהם עמדותיהם כלפי שכרם והתנאים הסוציאליים, כלפי מעמדם המקצועי, התפתחותם המקצועית והסמכויות שניתנו להם?
4. מהן ההשלכות הנתפסות של הרפורמה על התלמידים, על המורים ועל התנהלות בית הספר, בעיניהם של המורים והמנהלים?

שיטה

הממצאים בדוח מבוססים על מערך מחקר בגישה כמותית. גישה זו אפשרה לבחון במבט-על את המתרחש בחטיבות הביניים המיישמות את "אופק חדש", בהשוואה לחטיבות ביניים שלא הצטרפו אליה, על סמך נתונים שנאספו בקרב מדגמים רחבים ומייצגים. ממסגרת הדגימה במחקר הנוכחי הוצאו חטיבות ביניים שש-שנתיות, חטיבות עליונות (שאינן נכללות ברפורמה הנוכחית) ובתי ספר של החינוך המיוחד. כמו כן, הוצאו בתי ספר חרדיים ובתי ספר מוכרים שאינם רשמיים.

הנתונים נאספו באמצעות ראיונות ייעודיים שנערכו בינואר-מרס 2010 בקרב מדגמים מייצגים של מורים ומנהלים בחטיבות ביניים עצמאיות שהצטרפו ל"אופק חדש" ושלא הצטרפו (רואיינו בפועל 1,440 מורים ו-139 מנהלים). מסגרת הדגימה של המורים כללה אך ורק מורים המלמדים באותו בית ספר בהיקף משרה הגבוה מ-33%.

ניתוח הממצאים כלל השוואה בין תשובותיהם של מרואיינים מחטיבות ביניים עצמאיות שהצטרפו לרפורמה, לבין תשובות מרואיינים מחטיבות ביניים עצמאיות שלא הצטרפו לרפורמה. בעת קריאת הממצאים חשוב לזכור כי לא נעשתה הקצאה מקרית של בתי ספר לשתי הקבוצות הללו, שכן חטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" עשו זאת במידה רבה מתוך בחירה, ולפיכך מדובר בקבוצה המתאפיינת ב"בחירה עצמית חיובית". כמו כן, נערכו פילוחים לפי מגזר-שפה (דוברי עברית מול דוברי ערבית) ולפי שנת הצטרפות של המורים לרפורמה (תשס"ח/תשס"ט/תש"ע).

ממצאים

להלן יוצגו הממצאים העיקריים שעלו ממחקר ההערכה שנערך בשנה השלישית ליישום הרפורמה בחטיבות הביניים. הממצאים מבוססים על תשובות מורים ומנהלים מ-70 חטיבות ביניים עצמאיות שהצטרפו לרפורמה, ונערכת השוואה בין תשובותיהם לבין תשובות מרואיינים מ-82 חטיבות ביניים עצמאיות שלא הצטרפו. להלן יתוארו עמדות המורים והמנהלים בנוגע ל"אופק חדש"; תהליכי היישום וההטמעה של הרפורמה, על היבטיה המרכזיים (השעות הפרטניות, התנאים הפיזיים בבתי הספר וסביבת העבודה של המורים והמנהלים ב"אופק חדש"); והשלכותיה הנתפסות של הרפורמה.

עמדות המורים והמנהלים בנוגע ל"אופק חדש" ומידת רצונם להמשיך ביישומה

הרצון להמשיך ברפורמה: כל המנהלים (100%) ו-90% מן המורים בחטיבות הביניים המשתתפות ב"אופק חדש" מדווחים כי היו רוצים להמשיך ביישומה. עם זאת העלו המנהלים בקשות לשינויים באופן היישום. הבקשות השכיחות היו להפחית את העומס המוטל על המורים ולצמצם את היקף שעות ההוראה הפרונטאליות. בקשות שכיחות נוספות עסקו בהעלאת שכר המורים והמנהלים בהלימה לעלייה בדרישות עבודתם, תגמול בעלי תפקידים, קיום תנאים פיזיים מתאימים לעבודת המורים והגדלת האוטונומיה והסמכויות של המנהלים.

שביעות רצון כללית מן הרפורמה: שיעור גבוה יחסית של מנהלים (76%) דיווחו על שביעות רצון רבה או רבה מאוד מן הרפורמה, בהשוואה למורים (44%). המורים טענו כי שביעות רצונם המועטה נובעת מתחושת העומס הרב המוטל עליהם בעבודתם.

שביעות רצון מהשילוב בין "אופק חדש" ל"חינוך אישי": לפי דיווחי המנהלים, 90% מחטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" הנהיגו את התכנית "חינוך אישי". מקרב המנהלים והמורים בחטיבות ביניים שהצטרפו לרפורמה, 98% מן המנהלים ו-73% מן המורים המחנכים הביעו שביעות רצון מהשילוב בין "אופק חדש" ל"חינוך האישי". המנהלים נימקו זאת בעיקר באפשרות לתרום לחיזוק הקשר בין המורים והתלמידים, להענקת יחס אישי לכל תלמיד ולהגברת מעורבותם של המורים בחיי התלמידים.

שביעות רצון מן האווירה בבית הספר: שיעורים דומים מבין המורים בחטיבות הביניים שהצטרפו לרפורמה, ושלא הצטרפו לרפורמה, הביעו שביעות רצון מן האווירה שקיימת בבית הספר בין המורים לבין התלמידים (71% ו-72%, בהתאמה) ומן האווירה שקיימת בבית הספר בין התלמידים לבין חבריהם (61% ו-63%, בהתאמה).

תהליכי היישום וההטמעה של "אופק חדש"

השעות הפרטניות

- **שיעור ההשתתפות בשעות הפרטניות מתוך כלל התלמידים:** לפי דיווחי המנהלים בחטיבות הביניים שב"אופק חדש", 38% מתלמידי בתי הספר (בממוצע) בלבד משתתפים בשעות הפרטניות.
- **היקף ההשתתפות בשעות הפרטניות:** על-פי דיווחי המורים בחטיבות הביניים שב"אופק חדש", ממוצע מספר התלמידים שהשתתפו בשעות הפרטניות בתש"ע עמד על 3.8 (סטיית תקן 1.4). 91% מן המורים דיווחו על השתתפות של 5 תלמידים לכל היותר בשעות אלו.
- **מאפייני המשתתפים בשעות הפרטניות:** לפי דיווחי המורים, רוב השעות הפרטניות מוקדשות לתלמידים המוגדרים "חלשים" (39% מהשעות) או "בינוניים" בלימודים (34% מהשעות), 6% מהשעות מוקדשות לתלמידים המוגדרים "מצטיינים", והשאר – לקבוצות בעלות מאפיינים אחרים.
- **הנושאים והמקצועות שהשעות הפרטניות הוקדשו להם:** רוב המורים (83%) דיווחו כי השעות הפרטניות הוקדשו להוראה בתחום דעת. שיעורים נמוכים של מורים דיווחו גם על פעילויות שהוקדשו לשיחות

אישיות (15%), לפיתוח תחומי העניין של התלמידים (14%), להעשרת תלמידים (13%) ולתכניות מיוחדות לפיתוח החשיבה (13%). בשעות הפרטניות שהוקדשו להוראה בתחום דעת נלמדו על-פי רוב מקצועות הליבה ובעיקר שפת אם (28%) ומתמטיקה (24%).

- **דגמים שונים ליישום השעות הפרטניות:** בחינת דפוס השילוב בין הפעילויות השונות שהתקיימו במהלך השעות הפרטניות, לפי דיווחי המורים, העלתה שלושה דגמים: דגם של שעה פרטנית מסוג תגבור לימודי, שעליו דיווחו 21% מן המורים, דגם מסוג העמקה לימודית (35%) ודגם ממוקד דיאלוג אישי עם התלמידים (44%).
- **עיתוי יישומן של השעות הפרטניות:** על-פי ההנחיות של מובילי הרפורמה יש לקיים את השעות הפרטניות לאחר סיום יום הלימודים (כשעות קצה), או, לחילופין, במהלכו, כאשר כיתה שלמה מתפצלת לקבוצות קטנות באותה שעה. 45% מן המורים דיווחו כי השעות הפרטניות התקיימו מחוץ לשעות הלימודים (בעיקר לאחר סיומן) ו-55% מן המורים דיווחו כי השעות הפרטניות התקיימו במהלך יום הלימודים. על פי רוב המורים (92%) במסגרת השעות הפרטניות שהתקיימו במהלך יום הלימודים הוצאו התלמידים לשם כך מכיתה האם, בעוד חבריהם לכיתה המשיכו ללמוד כרגיל. במקרים אלו, 40% מן המורים ציינו כי התלמידים שהוצאו מהכיתה למדו תחום דעת אחר, 53% ציינו כי התלמידים למדו במקביל את אותו החומר באותו תחום דעת ו-7% דיווחו כי התלמידים למדו חומר שונה באותו תחום דעת.
- **מעקב ובקרה אחר השעות הפרטניות:** רוב המנהלים (98%) דיווחו כי הייתה בבית ספרם תכנית פעילות לשעה הפרטנית, וכי קיים בבית הספר מעקב מובנה אחר התקדמות התלמידים בשעות הפרטניות (95% מן המנהלים ציינו כך). לפי דיווחי המנהלים, בבתי ספר רבים נבנתה תכנית הפעילות לשעה הפרטנית על סמך מיפויים שנעשו בבית הספר.

התנאים הפיזיים

- **מידת שביעות הרצון של המנהלים מן התנאים הפיזיים:** בשאלה כללית על אודות שביעות הרצון של המנהלים מן התנאים הפיזיים בבית ספרם (כאלה הדרושים ליישום הרפורמה) נמצא כי 24% מן המנהלים ב"אופק חדש" דיווחו על שביעות רצון רבה או רבה מאוד מן התנאים הפיזיים. כשלושה רבעים (76%) מן המנהלים דיווחו על שביעות רצון נמוכה-בינונית מן התנאים הפיזיים בבית ספרם. גם מנהלים בחטיבות ביניים שלא הצטרפו ל"אופק חדש" מעידים על מחסור חמור במרבית התנאים הפיזיים בבתי הספר שלהם.
- **תחומים שבהם התנאים הפיזיים לוקים בחסר:** בשאלות המשך שבהן התבקשו המנהלים לפרט את מידת קיומם של תנאים פיזיים שונים בבית ספרם נמצא, כי רוב המנהלים ב"אופק חדש" (כ-80%) דיווחו על היעדר תנאים מספקים במגוון תחומים: מקום מתאים לאכול בו, מחשוב ותקשוב, מקום מתאים למורים לעבוד בו ומקום מתאים לקיום פגישות פרטניות עם תלמידים והורים.

סביבת העבודה של המורים והמנהלים ב"אופק חדש"

המורים ב"אופק חדש"

אחד היעדים המרכזיים של רפורמת "אופק חדש" הוא להביא לידי שינוי במעמד המורים באמצעות תוספת של שעות פרטניות, שעות שהייה, העלאת שכר, וכן קידום התפתחותם המקצועית. שינויים ותוספות אלו היו אמורים לחולל שינוי בתפיסות של המורים בכל הנוגע להיבטים מרכזיים של עבודתם בבית הספר, כגון שביעות הרצון שלהם ותחושת הסיפוק המקצועי. להלן יוצגו ממצאים בנוגע לתפיסות המורים את סביבת עבודתם ב"אופק חדש":

שביעות הרצון מעבודת ההוראה ומהיבטים פדגוגיים נוספים

- **שביעות הרצון מעבודת ההוראה ומן המעמד המקצועי:** 83% מן המורים שהצטרפו ל"אופק חדש" דיווחו על שביעות רצון מעבודתם כמורים (שיעור דומה של מורים – 85% – דיווחו כך בחטיבות ביניים שלא הצטרפו לרפורמה). לעומת זאת, רק 39% מן המורים בחטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" דיווחו על שביעות רצון ממעמדם המקצועי. יש לציין כי מורים מחטיבות ביניים שלא הצטרפו דיווחו בשיעור נמוך יותר על שביעות רצונם ממעמדם המקצועי (30%). בחטיבות ביניים דוברות ערבית שיעור גבוה יותר מקרב המורים דיווח על שביעות רצון ממעמדם המקצועי, בהשוואה לעמיתיהם בחטיבות ביניים דוברות עברית הן בקרב החט"ב המצטרפות והן בקרב החט"ב הלא מצטרפות (בחטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש": 53% לעומת 27%, בהתאמה; בחטיבות ביניים שלא הצטרפו: 44% לעומת 21%, בהתאמה).
- **התפתחות מקצועית:** 85% מן המורים שהצטרפו ל"אופק חדש" למדו בתש"ע במסגרות להתפתחות מקצועית או עברו השתלמויות לצורך גמול, זאת בהשוואה ל- 68% מבין המורים בחט"ב שלא הצטרפו לרפורמה. בחטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" שיעור נמוך יותר של מורים דיווחו על שביעות רצון מן ההתפתחות המקצועית, בהשוואה למורים בחטיבות ביניים שלא הצטרפו (69% לעומת 77%, בהתאמה). בחטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" שיעור גבוה יותר של מורים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו על שביעות רצון מהתפתחותם המקצועית, בהשוואה לשיעור המורים בבתי ספר דוברי עברית (80% לעומת 59%, בהתאמה).
- **הוראה מותאמת ודיפרנציאלית:** כ-60% מן המורים הביעו שביעות רצון מהאפשרות שלהם לבנות מסגרת הוראה מותאמת ודיפרנציאלית לתלמידים, ללא הבדל בין חטיבות ביניים שהצטרפו לרפורמה לכאלו שלא הצטרפו (58% לעומת 62%, בהתאמה). בחטיבות ביניים דוברות ערבית דיווחו שיעור גבוה יותר של מורים על שביעות רצון מהאפשרות שלהם לבנות מסגרת הוראה מותאמת ודיפרנציאלית לתלמידים, בהשוואה לעמיתיהם בחטיבות ביניים דוברות עברית (בחטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש": 76% לעומת 40% בהתאמה; בחטיבות ביניים שלא הצטרפו: 79% לעומת 52%, בהתאמה).
- **מידת הביטחון בהוראה בשעות הפרטניות:** רוב המורים ברפורמה (80%) דיווחו כי יש בידם הידע והכלים להנחית תלמידים בשעות הפרטניות. בדומה לזה, 77% מן המורים דיווחו כי כמעט אינם נתקלים בסוגיות שקשה להם להתמודד אֶתן בשעות הפרטניות. 58% מן המורים הביעו צורך בפיתוח מקצועי בכל הנוגע

לשיטות הוראה בשעות הפרטניות, כגון התמודדות עם קשיים רגשיים של תלמידים, כלים לעבודה דיפרנציאלית של תלמידים, אבחון קשיים רגשיים של תלמידים, ועוד. מידת הביטחון בקרב מורים בבתי ספר דוברי עברית נמצאה גבוהה יותר בהשוואה למורים בבתי ספר דוברי ערבית.

תנאי העבודה של המורים בבית הספר ובבית

- **מספר שעות השהייה:** על-פי הנחיות משרד החינוך, מורים ומורות ללא משרת אם בחטיבות ביניים ב"אופק חדש", שהיקף משרתם 85% ויותר, קיבלו תוספת של 9 שעות שהייה למשרתם. כשנשאלו המורים על אודות תוספת זו, השיבו 52% מהם כי כמות שעות השהייה בבית הספר רבה מדי. 30% ציינו כי כמות השעות היא בדיוק הכמות הנחוצה והיתר ציינו כי הכמות מועטה מדי. המנהלים, שנשאלו גם הם לדעתם בנושא, השיבו ברובם כי כמות שעות השהייה של המורים בבית הספר היא בדיוק הכמות הנחוצה (55% מהמנהלים סברו כך).
- **היקף המטלות המבוצעות בשעות השהייה:** רק כרבע (27%) מהמורים שהצטרפו ל"אופק חדש" דיווחו כי הם מצליחים לבצע בבית הספר את מרבית המטלות שלהם או את כולן. עדיין, יותר מורים ב"אופק חדש" דיווחו כי הם מספיקים לבצע את מרבית המטלות בשעות השהייה בבית הספר בהשוואה לעמיתיהם מבתי ספר שלא הצטרפו (27% לעומת 14%), אם כי עדיין מדובר בשיעורים נמוכים של מורים המדווחים כך. בהשוואה לפי מגזר-שפה נמצא כי שיעור גבוה יותר של מורים בחטיבות ביניים דוברות ערבית דיווחו כי הם מספיקים לבצע את רוב המטלות בבית הספר, בהשוואה לעמיתיהם בחטיבות ביניים דוברות עברית (בקרב המצטרפים: 43% לעומת 13%, בהתאמה; בקרב הלא מצטרפים: 24% לעומת 6%, בהתאמה).
- **עומס העבודה על המורים בבית ובבית הספר:** מורים בחטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש", מדווחים בשיעור גבוה יותר על תחושה של עומס כבד בעבודה בבית הספר, בהשוואה למורים שלא הצטרפו (64% לעומת 54%, בהתאמה). לעומת זאת, המורים שהצטרפו לרפורמה, מדווחים בשיעור מעט נמוך יותר על תחושה של עומס בעבודה בבית, בהשוואה למורים שלא הצטרפו (57% לעומת 62%, בהתאמה). יש לזכור כי מורים בחטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" קיבלו שעות שהייה רבות יותר (9 שעות שהייה) לעומת מורים בבתי ספר יסודיים (5 שעות שהייה).
- **שביעות הרצון של המורים ממשך יום העבודה:** 38% מן המורים ב"אופק חדש" הביעו שביעות רצון רבה או רבה מאוד מאורכו של יום העבודה שלהם. שיעור זה נמוך מאוד, בהשוואה לזה שנרשם בקרב מורים המלמדים בחטיבות ביניים שלא הצטרפו לרפורמה (80% מהם דיווחו על שביעות רצון בהקשר זה).
- **שביעות רצון של מורים משכרם:** 52% מן המורים ב"אופק חדש" הביעו שביעות רצון גבוהה מתנאי השכר שלהם. לעומת זאת, בחטיבות ביניים שלא הצטרפו לרפורמה, רק 33% מהמורים מדווחים על שביעות רצון משכרם. שיעור גבוה יותר של מורים בחטיבות ביניים דוברות ערבית, בהשוואה לחטיבות ביניים דוברות עברית, מדווחים על שביעות רצון משכרם (בקרב המורים שהצטרפו לרפורמה: 57% לעומת 49%, בהתאמה; בקרב מורים שלא הצטרפו: 37% לעומת 31%, בהתאמה).

המנהלים ב"אופק חדש"

המנהלים הם הגורם המוביל בהטמעת הרפורמה בבתי הספר. להלן יוצגו ממצאים בנוגע לתפיסות המנהלים את תפקידם ב"אופק חדש":

- **היקף הסמכויות והאוטונומיה של המנהלים:** כשלושה רבעים מן המנהלים (76%) של חטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" ציינו כי היקף הסמכויות והאוטונומיה שבידיהם מועט מדי, והשאר ציינו כי היקף הסמכויות והאוטונומיה שבידיהם הוא בדיוק במידה הנחוצה. מנהלים שצינו כי יש בידיהם סמכויות מועטות הזכירו היעדר סמכויות בתחומים של קליטת מורים, שיבוצם ופיטורם, תגמול בעלי תפקידים ובניית המערכת הבית-ספרית. בחטיבות ביניים שלא הצטרפו לרפורמה שיעור נמוך יותר מן המנהלים (64%) ציינו כי היקף הסמכויות והאוטונומיה שבידיהם מועט מדי.
- **שביעות רצון מהיקף הסמכויות והאוטונומיה:** 40% מהמנהלים הביעו שביעות רצון רבה או רבה מאוד מן הסמכויות שניתנו להם במסגרת "אופק חדש".
- **עומס העבודה על המנהלים בבית הספר:** 86% מן המנהלים שב"אופק חדש" ו-70% מן המנהלים בחט"ב שלא הצטרפו לרפורמה דיווחו כי מוטל עליהם עומס כבד מדי בעבודתם בבית הספר. לאור הנתונים הללו, נראה כי תחושת העומס של המנהלים אינה נובעת אך ורק מיישום רפורמת "אופק חדש", אולם היא עשויה לגבור במידת מה עם הכניסה של בית הספר לרפורמה.
- **תפיסת המנהלים בנוגע לשכרם:** שיעור נמוך מן המנהלים בחט"ב שהצטרפו לרפורמה (14%) מדווחים על שביעות רצון רבה משכרם. שיעור דומה נרשם בקרב מנהלים של חטיבות ביניים שלא הצטרפו (19%).

ההשלכות הנתפסות של הרפורמה

- **שינויים בעבודת בית הספר בעקבות הרפורמה:** רובם של המורים (72%) ושל המנהלים (91%) דיווחו על שינוי לטובה בעבודת בית הספר בעקבות הרפורמה. לדברי המנהלים, השינוי המהותי ביותר בא לידי ביטוי במתן מענה לצרכים האישיים של התלמידים במסגרת השעות הפרטניות ובשיפור הקשר האישי בין המורים לתלמידים. השוואת תשובות המורים בהקשר זה לפי מגזר-שפה העלתה כי שיעור גבוה יותר של מורים דוברי ערבית דיווחו על שיפור לטובה בעבודת בית הספר בעקבות הרפורמה, בהשוואה למורים דוברי עברית (81% לעומת 63%, בהתאמה).
- **ההשלכות הנתפסות של הרפורמה על חיי בית הספר:**
 - היבטים שהושפעו לטובה על-פי תפיסתם של יותר משני שלישים מן המורים ויותר משלושה רבעים מן המנהלים: קשר אישי בין המורה לתלמיד; שכר המורים ושביעות הרצון מן השכר; ועבודת הצוות הבית-ספרי. במרבית ההיבטים שיעור גבוה יותר של מורים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו על השפעה לטובה של הרפורמה על חיי בית הספר, בהשוואה למורים בבתי ספר דוברי עברית.
 - היבטים שהעמדות כלפיהם מעורבות או שלא הושפעו על-פי תפיסתם של כמחצית מהמורים והמנהלים: התדמית הציבורית של מקצוע ההוראה ומעמד המורים.

היבטים שהושפעו לרעה על-פי תפיסתם של המורים והמנהלים: עומס העבודה על המורים בבית הספר ובבית.

■ **ההשלכות הנתפסות של השעות הפרטניות על התלמידים ועל המורים:** שיעור ניכר של מורים (כ-90%) ושל מנהלים (כ-100%) ציינו כי השעות הפרטניות השפיעו לטובה על התלמידים מבחינת הישגיהם הלימודיים, תחושת המסוגלות הלימודית והחווייה הרגשית-חברתית שלהם. 59% מן המורים ו-65% מן המנהלים ציינו השפעה לטובה על תהליכי הוראה בכיתות. אשר להשפעות על המורים עצמם, 69% מהמורים ו-92% מהמנהלים ציינו כי השעות הפרטניות השפיעו לטובה על תחושת המסוגלות המקצועית של המורים המלמדים בשעות הפרטניות.

■ **ההשלכות הנתפסות של הרפורמה על המנהלים:**

התפתחות מקצועית ושכר: 61% מן המנהלים ציינו כי הרפורמה השפיעה לטובה על התפתחותם המקצועית. אשר לשכר המנהלים, כרבע מהם ציינו השפעה לטובה על השכר, אך כמחצית ציינו היעדר השפעה וכרבע מן המנהלים ציינו כי הרפורמה השפיעה לרעה על שכרם. 89% מהמנהלים דיווחו כי בעקבות הרפורמה נרשמה השפעה לרעה על עומס העבודה שלהם בבית הספר.

סמכויות ואוטונומיה: אשר להשפעת הרפורמה על האוטונומיה הבית-ספרית, כשני שלישים מן המנהלים (67%) ציינו היעדר השפעה, ו-29% מהם ציינו השפעה לטובה. כשנשאלו המנהלים האם ובאילו תחומים חל שינוי בסמכות ובאוטונומיה שבידיהם בעקבות הרפורמה, ציינו 87% מהם כי יש בידיהם יותר סמכויות בנושא ניהול ההתפתחות המקצועית של המורים. בשאר ההיבטים (ניהול סל השעות, קביעת מבנה ההנהלה ובניית תכנית הפעילות הבית-ספרית) ציינו מרבית המנהלים שלא חל שינוי בסמכויות שבידיהם, ובעיקר בהיבטים של קליטת מורים חדשים (88%) ופיטורי מורים (86%).

מבוא

רקע כללי ומטרות הרפורמה

בספטמבר 2008 החליטה ממשלת ישראל על יישום רפורמת "אופק חדש" – תכנית לאומית לקידום החינוך בישראל. יישום הרפורמה נערך תוך אשרור של ההסכם הקיבוצי שנחתם בתאריך 10.9.2007 בין המדינה לבין הסתדרות המורים, המשמש בסיס ליישום הרפורמה². תכנית זו, הכוללת רפורמה מקיפה בגנים, בחינוך היסודי ובחטיבות הביניים, תוכננה להיות מיושמת בהדרגה בתוך שש שנים (עד לשנת 2013).

במסגרת הרפורמה, הורחב שבוע העבודה של מורה במשרה מלאה בחטיבת הביניים ל-36 שעות, בהן: 23 שעות פרונטאליות, 9 שעות שהייה (המיועדות בעיקר להסטת העבודה מהבית לבית הספר וכוללות ישיבות עבודה, הכנת חומרי למידה ותכנון ההוראה, מפגשים פרטניים עם הורים ובדיקת עבודות ומבחנים) ו-4 שעות פרטניות. השעות הפרטניות מיועדות לעבודה עם קבוצה המונה עד 5 תלמידים, כאשר תוכן נקבע על-ידי בית הספר על-פי הנחיות משרד החינוך³. מבנה שבוע העבודה של מורה ברפורמה בבית הספר היסודי שונה מזה שהונהג בחטיבות הביניים. בבתי הספר היסודיים שבוע עבודה של מורה במשרה מלאה כולל: 26 שעות פרונטאליות, 5 שעות שהייה ו-5 שעות פרטניות. כלומר, במסגרת הרפורמה למורים בחטיבות הביניים בהשוואה לעמיתיהם בחינוך היסודי, יש יותר שעות שהייה (9 לעומת 5, בהתאמה) ופחות שעות פרונטאליות (23 לעומת 26, בהתאמה) ושעות פרטניות (4 לעומת 5, בהתאמה).

כחלק מן הרפורמה נקבע מתווה חדש להתפתחות המקצועית של המורה, אשר נבנה בהתאם לשלבי ההתפתחות המקצועית של המורה, לתכנים הנדרשים בכל שלב, ובהלימה לתפקידים אותם הוא מבצע לאורך הקריירה המקצועית שלו. לכל אלה נלווה קידום בשכר המורים (לפי סולם שכר בן תשע דרגות) וקידום בשכר המנהלים וסגניהם⁴.

יישום הרפורמה החל בשנה"ל תשס"ח בבתי הספר היסודיים, בחטיבות הביניים ובגני הילדים. מעצם היותה רפורמה מערכתית, שנועדה לשנות את פני מערכת החינוך, רפורמת "אופק חדש" מקיפה היבטים רבים בחיי בית הספר. במסגרתה הוצבו ארבעה יעדים עיקריים שיש ביניהם יחסי גומלין והם משלימים זה את זה: הראשון – חיזוק מעמדן של המורים והעלאת שכרם, השני – שוויון הזדמנויות לכל תלמיד והעלאת הישגי התלמידים, השלישי – שיפור האקלים בבתי הספר, והרביעי – העצמה והרחבה של סמכויות מנהל בית הספר. להלן פירוט כל אחד מיעדים אלו:

² החלטה מס' 4083 של ממשלת ישראל מיום 14.9.2008, לפירוט ראו להלן באתר משרד ראש הממשלה: <http://www.pmo.gov.il/PMO/Archive/Decisions/2008/09/des4083.htm>

³ ר' חוזר המנהל הכללי סט/3 (א) "נוהלי הפעלת השעות הפרטניות בבתי הספר בהתאם לרפורמת 'אופק חדש'".

⁴ ההסכם הקיבוצי ליישום רפורמת "אופק חדש" במערכת החינוך, לפירוט ראו להלן באתר משרד החינוך: <http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Ofek/HomePage.htm>

חיזוק מעמדם של המורים והעלאת שכרם

הרפורמה מבקשת לשפר את מעמד המורים באמצעות עליה בשכרם, תוספת של שעות פרטניות ושעות שהייה ועידוד התפתחותם מבחינה מקצועית. השינוי המבני באופן העסקתם של מורים ב"אופק חדש" כולל הגדלה של היקף משרתם (שבוע עבודה של מורה במשרה מלאה עומד על 36 שעות) ועלייה בשכרם. כך המורים מתוגמלים על שעות עבודה שבעבר היו נעשות בזמנם החופשי, ללא תגמול. שינוי נוסף הוא במישור ההתפתחות המקצועית: המורים מחויבים להשלים תואר ראשון ותעודת הוראה כתנאי להעסקתם, וכן חלה עליהם חובת השתלמויות מקצועיות במסגרת המתווה החדש להתפתחות מקצועית של עובדי הוראה. ההתפתחות המקצועית כוללת קידום רמת הידע המקצועי בתחומי הדעת וכן נטילת תפקידים נוספים בבית הספר. השינוי במעמד המורה צפוי להתרחש גם בעקבות יישום השעות הפרטניות, האמורות לשמש כלי מרכזי בקידום תהליכי ההוראה והלמידה בכיתות, וכן בעקבות קידום תפיסת המחנך כ"מנהל כיתה". זאת ועוד: במסגרת הרפורמה אמורות להיבנות בבתי הספר פינות עבודה למורים, כדי לספק להם את התנאים הנדרשים לשעות השהייה ולשעות הפרטניות. לאור תשומות אלו הציפייה היא כי תחול עליה במעמד המורים הן בעיני עצמם והן בעיני התלמידים, ההורים והחברה הישראלית בכללותה.

שוויון הזדמנויות לכל תלמיד והעלאת הישגי התלמידים

יעד מרכזי של הרפורמה הוא להעלות את רמת הידע של התלמידים ולחתור להזזת עקומת ההישגים, תוך צמצום שיעור התלמידים ברמות ההישגים הנמוכות והרחבת שיעור התלמידים ברמות ההישגים הגבוהות. שאיפה נוספת היא להגיע לצמצום פערים לימודיים בין מגזרים ושכבות חברתיות-כלכליות שונות בתוך בתי ספר ובין בתי ספר. בהקשר זה הרפורמה מדגישה איתור מוקדם של צרכים אינדיווידואליים של התלמידים והתערבות מותאמת. כדי להתקדם לעבר מטרות אלו, אחת התשומות המרכזיות של רפורמת "אופק חדש" היא השעות הפרטניות. ייחודן הוא בדגש על הוראה בקבוצות קטנות (עד חמישה תלמידים), תוך התאמת ההוראה לצרכיו האישיים של כל תלמיד ותלמיד. מטרת השעות הפרטניות היא לאפשר דיאלוג אישי ומעשיר בין המורה לתלמיד, מתוך כוונה להביא להעלאת ההישגים בקרב התלמידים ולשיפור האקלים הבית-ספרי.

שיפור האקלים בבית הספר

האווירה הבית-ספרית מושפעת מתהליכים חברתיים, רגשיים וארגוניים. במישור החברתי-רגשי רפורמת "אופק חדש" מכוונת להעמיק את הקשר בין המורים לתלמידים ובין התלמידים לבין עצמם, בעיקר באמצעות השעות הפרטניות. תהליכים אלו עשויים לתרום להורדת רמת האלימות ותחושות הניכור בקרב התלמידים, לעליה בתחושת המוגנות של התלמידים ובתחושת השייכות ושביעות הרצון שלהם מבית הספר.

העצמה והרחבה של סמכויות המנהל

הרפורמה מבקשת לשפר את מעמדם ותנאי העסקתם של מנהלי בתי הספר, ולהעצים את האוטונומיה הניהולית שלהם ואת התפתחותם המקצועית.

בתרשים 1 מובא מודל סכמתי של הרפורמה. התרשים מתאר את התשומות שעליהן הוחלט במסגרת הרפורמה, את התהליכים שהתשומות אמורות להניע בבתי הספר, וכן את התפוקות המצופות מבחינת

התלמידים, המורים, המנהלים ומערכת החינוך בכללותה. יש לקחת בחשבון כי רפורמת "אופק חדש" נכנסה לבתי ספר בעלי מאפיינים שונים ועל רקע של רפורמות, התערבויות ותכניות שונות שמופעלות בבתי הספר וכי לכל אלה פוטנציאל להשפיע על אופן היישום וההטמעה של "אופק חדש" מצד אחד ועל השלכות הרפורמה מצד אחר.

תרשים 1: מודל סכמתי של רפורמת "אופק חדש"

"החינוך האישי"

לכל חטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" הוצע להנהיג במקביל גם את התכנית "חינוך אישי", שבמסגרתה מקצים לכל כיתה שני מחנכים ולכל תלמיד נבנית תכנית לימודים אישית. מטרתה של התכנית "חינוך אישי" היא לממש את יעדי מערכת החינוך באמצעות העמקת השיח המשמעותי הקיים בבית הספר והרחבת האחריות הכוללת על כל תלמיד ושל כל תלמיד. התכנית מיועדת לתלמידי כיתות ז'-ח', ומיושמת בבתי הספר באמצעות ליווי צמוד ומשמעותי של כל תלמיד על ידי מחנכים (המכונים חינוכאים במסגרת התכנית) האחראים על 15-20 תלמידים תוך הקצאת זמן ומקום למפגשים קבוצתיים ולמפגשים אישיים-פרטניים. עקרונות ה"חינוך האישי" מבוססים על תפיסה הוליסטית של התלמיד ועל התייחסות אל מאפייניו

⁵ בתשומות הרפורמה נכללות גם תשומות נוספות למערכת החינוך שאינן ייחודיות לרפורמת "אופק חדש" בלבד.

הייחודיים ואל היכולות הגלומות בו. ההנחה העומדת בבסיס התכנית היא כי הצמדת מנחה אישי לתלמיד והגברת המעורבות של הורי התלמידים בתהליכי הלמידה והצמיחה האישית של ילדיהם תורמים להגברת המוטיבציה ללימודים, למניעת נשירה, להצלחה בלימודים ועוד. יעדיה של התכנית הם הפחתת הניכור והאלימות ויצירת מחויבות אישית של כל תלמיד לבית הספר ולקהילה. יש לציין כי המורים בחטיבות הביניים שב"אופק חדש" אמורים ללמד 4 שעות פרטניות שבועיות, ואלו שמחנכים כיתה מביניהם, אמורים להקדיש שעות מתוכן במסגרת ניהול כיתה ל"חינוך האישי". זהו הבדל מהותי לעומת בתי הספר היסודיים.

היקף ההפעלה של הרפורמה בתש"ע

להלן נתאר את היקף ההפעלה של הרפורמה בתש"ע לפי שנת ההצטרפות ומאפיינים בית-ספריים נוספים כמו שלב חינוך ומגזר. בלוח 1 מוצגים נתונים על מספרם של בתי הספר שהצטרפו לרפורמה בתשס"ח, בתשס"ט ובתש"ע, לפי חלוקה לשלב חינוך. עם תחילת יישומה של הרפורמה בתשס"ח הצטרפו אליה בעיקר בתי ספר יסודיים ומעט חטיבות ביניים. מרביתן של חטיבות הביניים הצטרפו לרפורמה בשנתה השנייה והשלישית. כ-46% מכלל חטיבות הביניים העצמאיות וכ-6% מכלל חטיבות הביניים השש-שנתיות במערכת החינוך השתתפו בשנה"ל תש"ע ברפורמה.

סך הכול, בשנים תשס"ח, תשס"ט ותש"ע הצטרפו לרפורמה 102 חטיבות ביניים (70 חטיבות ביניים עצמאיות ו-32 חטיבות שש-שנתיות), 1,134 בתי ספר יסודיים ו-32 בתי ספר של החינוך המיוחד.

לפי התכנון, הרפורמה אמורה להיות מיושמת בתוך שש שנים בכל בתי הספר היסודיים (1,631) ובכל חטיבות הביניים (151 עצמאיות ו-507 שש-שנתיות) המיועדים להצטרף לרפורמה.

לוח 1: היקף בתי הספר שהצטרפו לרפורמת "אופק חדש" לפי שנת הצטרפות ושלב חינוך*

סה"כ	שלב חינוך				שנת הצטרפות לרפורמה**
	חינוך מיוחד	חט"ב שש-שנתיות	חט"ב עצמאיות	יסודי	
312	-	1	11	300	תשס"ח
497	31	11	30	425	תשס"ט
459	1	20	29	409	תש"ע
1,268	32	32	70	1,134	סה"כ

* הנתונים התקבלו ממשרד החינוך.

** בשנה"ל תשע"א הצטרפו לרפורמה 438 בתי ספר נוספים, מביניהם 359 בתי ספר יסודיים, 52 חטיבות ביניים (32 עצמאיות ו-20 שש-שנתיות) ו-27 בתי ספר השייכים לחינוך המיוחד. סך הכל היקף בתי הספר שהשתתפו ברפורמה בתשע"א עמד על 1,706 בתי ספר.

לוח 2 שלהלן מציג את התפלגות חטיבות הביניים (עצמאיות ושש-שנתיות) לפי שנת ההצטרפות לרפורמה ולפי מגזר-שפה:

לוח 2: היקף חטיבות הביניים שהצטרפו לרפורמת "אופק חדש" לפי שנת הצטרפות ומגזר

סה"כ	מגזר שפה*		שנת הצטרפות לרפורמה**
	דוברי ערבית	דוברי עברית	
12	9	3	תשס"ח
41	16	25	תשס"ט
49	7	42	תש"ע
102	32	70	סה"כ

* בתי ספר צירקסיים צורפו לבתי ספר דוברי העברית.

** בשנה"ל תשע"א הצטרפו לרפורמה 52 חטיבות ביניים, מביניהן 34 במגזר דוברי העברית ו-18 במגזר דוברי הערבית.

פילוח חטיבות הביניים שברפורמה לפי מגזר שפה מלמד כי בעוד שבתשס"ח ובתשס"ט הצטרפו לרפורמה חטיבות ביניים במגזר דוברי הערבית בשיעור הגבוה משיעורן באוכלוסיה הרי שבתש"ע שיעור חטיבות הביניים שהצטרפו לרפורמה היה נמוך משיעורן באוכלוסיה. זאת ועוד, חטיבות הביניים דוברות הערבית שהצטרפו בתשס"ט לרפורמה השתייכו כולן למגזר הערבי. בתש"ע הצטרף גם בית ספר אחד השייך למגזר הדרוזי.

הערכה של הרפורמה בשלוש השנים הראשונות ליישומה

בשלוש השנים הראשונות ליישום הרפורמה (בשנים תשס"ח-תש"ע) לוותה הרפורמה בהערכה שנערכה על-ידי הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה). ממצאי ההערכה בתום שלוש שנים ליישום הרפורמה בבתי ספר בחינוך היסודי בתשס"ח-תש"ע מוצגים בדוחות הערכה נפרדים, בהם מוצגות תפיסות ועמדות בדבר יישום הרפורמה בבתי הספר היסודיים בקרב מורים ומנהלים (הדוחות מופיעים באתר האינטרנט של הראמ"ה⁶).

שאלות ההערכה – השנה השלישית ליישום הרפורמה

כאמור, מחקר ההערכה בחטיבות הביניים בשנה השלישית ליישום הרפורמה בחן שלושה נושאים מרכזיים: תפיסות המורים והמנהלים את רפורמת "אופק חדש"; היבטים מרכזיים ביישום הרפורמה; והשפעותיה הנתפסות של הרפורמה על חיי בתי הספר, המורים והתלמידים.

⁶ http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Rama/HaarachatProjectim/Ofek_Hadash.htm

בדוח ארבעה פרקים העוסקים בסוגיות הבאות :

1. **תפיסת הרפורמה בראי המורים והמנהלים :** בפרק זה מוצגות עמדות המורים והמנהלים כלפי רפורמת "אופק חדש", מידת שביעות רצונם ממנה ומהמשך יישומה.
2. **היבטים מרכזיים בתהליכי היישום וההטמעה של "אופק חדש" :**
 - א. **השעות הפרטניות :** בפרק זה מוצג בפירוט אחד המשאבים המרכזיים במסגרת הרפורמה – השעות הפרטניות. בפרק נבחנים היבטים שונים בדבר היקף יישומן של השעות הפרטניות, מאפייני המשתתפים ביישום השעות, אופן היישום, התכנים בהם עוסקים בשעות הפרטניות, המועדים שבהם מתקיימות השעות הפרטניות, מקום יישומן ועוד.
 - ב. **התנאים הפיזיים בבתי הספר :** בפרק זה מובאים דיווחי המנהלים בדבר קיומם של תנאים פיזיים בבתי הספר הדרושים ליישום נאות של הרפורמה.
3. **סביבת העבודה של המורים והמנהלים ב"אופק חדש" :** בפרק זה מוצגות עמדות המורים והמנהלים בנוגע לשינויים שחלו בהיקף עבודתם ובתחושת העומס בעבודה בעקבות הרפורמה וכן כלפי שכרם והתנאים הסוציאליים, כלפי מעמדם המקצועי, התפתחותם המקצועית, הסמכויות שניתנו להם ועוד.
4. **ההשלכות הנתפסות של הרפורמה על התלמידים, על המורים ועל התנהלות בית הספר :** הפרק מתמקד בעמדות המורים והמנהלים כלפי ההשלכות הנתפסות של הרפורמה במגוון היבטים כגון, הישגי התלמידים, האקלים הבית ספרי, עבודת הצוות הבית-ספרי, תחושת המסוגלות המקצועית של המורים וכד'.

מערך המחקר

מסמך זה מסכם את עיקרי הממצאים שנאספו על-ידי ראמ"ה במהלך שנה"ל תש"ע בקרב 70 חטיבות ביניים עצמאיות שהצטרפו לרפורמה עד שנת תש"ע ובקרב 82 חטיבות ביניים עצמאיות שלא הצטרפו לרפורמה עד שנה זו.

בשנת תש"ע כלל מערך המחקר שימוש בגישה כמותית בלבד. הגישה הכמותית מאפשרת לבחון במבט-על את המתרחש בבתי הספר המיישמים את "אופק חדש" בהתבסס על נתונים שנאספו בקרב מדגמים רחבים ומייצגים. אחד היתרונות הבולטים של הגישה הכמותית הוא האפשרות לבחון את הממצאים שנאספו בתש"ע באופן השוואתי (cross sectional). הבחינה ההשוואתית בדוח הנוכחי באה לידי ביטוי בשני מישורים :

א. השוואה בין חטיבות ביניים שהצטרפו לרפורמה לבין חטיבות ביניים שלא הצטרפו. ההשוואה מאפשרת נקודת ייחוס שאליה ניתן להשוות את הממצאים בקרב בתי הספר שהצטרפו לרפורמה, ולסייע בפרשנות לממצאים. עם זאת, בעת קריאת הממצאים חשוב לזכור כי לא נערכה הקצאה מקרית של בתי ספר לשתי הקבוצות הללו, שכן בתי הספר שהצטרפו לרפורמה עשו זאת מתוך בחירה (בפרט בשנה הראשונה), ולפיכך מדובר בקבוצה המתאפיינת ב"בחירה עצמית חיובית". כמו כן, יש לציין כי היות ובמרבית חטיבות הביניים

שהצטרפו ל"אופק חדש" הונהגה במקביל גם התכנית "חינוך אישי", לא ניתן לבדד את השפעתן של שתי התכניות, אלא לאמוד את השפעתן המשולבת.

ב. השוואת דיווחי המורים - מצטרפים לעומת לא מצטרפים לרפורמה - לפי מגזר-שפה של בתי הספר ולפי שנת ההצטרפות לרפורמה (בקרוב המצטרפים).

כלי ההערכה

כאמור, לצורך פעולת ההערכה בשנה"ל תש"ע נעשה שימוש רק בכלי מחקר כמותיים. לצורך כך פותחו שני שאלונים מובנים ייעודיים למנהלים ולמורים. תיאור השאלונים מובא להלן:

שאלון ייעודי למנהלים

השאלון הקיף כמה נושאים ובהם אופן היישום של הרפורמה בבית הספר, התנאים הפיזיים בבית הספר, השעות הפרטניות על היבטיהן השונים ולבסוף, שביעות הרצון מן הרפורמה וההשלכות של הרפורמה על בית הספר, המורים והתלמידים. שאלון זה יועד לבתי ספר שהצטרפו לרפורמה (יסודיים וחיבת ביניים) ולבתי ספר שלא הצטרפו לרפורמה (חטיבות ביניים בלבד).

נוסח השאלון מוצג בנספח 1.

שאלון ייעודי למורים

השאלון כלל מגוון רחב של נושאים באשר ליישום "אופק חדש" והתמורות שחלו בבית הספר בעקבות הרפורמה. חלקו המרכזי של השאלון כלל שאלות על השעות הפרטניות. בחלק זה נשאלו המורים על מגוון המאפיינים של השעות הפרטניות ועל אופן יישומן בבית הספר. חלקים נוספים התייחסו לעמדות המורים כלפי הרפורמה וכלפי ההשלכות של רפורמת "אופק חדש" על עבודת בית הספר, הישגי התלמידים, האקלים הבית-ספרי ועוד.

גם שאלון זה יועד הן למורים בבתי ספר יסודיים והן למורים בחטיבות הביניים אשר משתתפות ברפורמה, כמו כן נכללו בו גם שאלות למורים בחטיבות הביניים אשר לא הצטרפו לרפורמה.

נוסח השאלון מוצג בנספח 2.

שימוש בגישה האיכותנית נעשה בשנת הלימודים תשע"א. הגישה האיכותנית מאפשרת לבחון לעומק תהליכים ומגמות, ולזהות היבטים הקשורים ו"רגישים" יותר, כאלה החומקים לרוב מהכלים הכמותיים, שהם, כאמור, כלליים יותר. ממצאי ההערכה האיכותנית של רפורמת "אופק חדש" לשנה"ל תשע"א מוצגים בדוח נפרד באתר האינטרנט של הראמ"ה⁷.

⁷ http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Rama/HaarachatProjectim/Ofek_Hadash.htm

שיטת הדגימה ושיעורי ההשבה

להלן יתוארו תהליכי הדגימה ושיעורי ההשבה בשתי אוכלוסיות המרואיינים: מנהלים ומורים בחטיבות ביניים עצמאיות שהצטרפו ל"אופק חדש" ושלא הצטרפו. כל הסקרים נערכו בתש"ע (ינואר-מרץ 2010).

ממסגרת הדגימה במחקר הנוכחי הוצאו בתי ספר יסודיים (שנבדקו בנפרד), חטיבות עליונות (שאינן נכללות ברפורמה הנוכחית), חטיבות ביניים שש-שנתיות ובתי ספר של החינוך המיוחד. כמו כן הוצאו בתי ספר חרדים, בתי ספר ממזרח ירושלים ובתי ספר מוכרים שאינם רשמיים ושאנם משתתפים ברפורמה.

ראיונות מנהלים תש"ע

במחקר הנוכחי נכללו רק חטיבות ביניים עצמאיות. כאמור, בתשס"ט הצטרפו לרפורמה 30 חטיבות ביניים עצמאיות ובתש"ע הצטרפו אליה עוד 29 חטיבות ביניים עצמאיות. בשל מספרן המועט של חטיבות הביניים העצמאיות שהצטרפו לרפורמה בתשס"ח (11), המנהלים של אותן חטיבות לא נכללו במחקר הנוכחי. בתי ספר לחינוך מיוחד, חטיבות מקיפות, עליונות ובתי ספר ממזרח ירושלים גם כן לא נכללו במחקר הנוכחי. בנוסף כלל המחקר קבוצת השוואה שהורכבה ממדגם של חטיבות ביניים שלא הצטרפו לרפורמה. תהליך הדגימה של חטיבות הביניים שלא הצטרפו לרפורמה היה מסוג של דגימה שיטתית בתוך שכבות סמויות, שנוצרו מהמשתנים מגזר-שפה (דוברי עברית או דוברי ערבית) ורקע חברתי-כלכלי (נמוך, בינוני וגבוה). לא נכללו במחקר בתי ספר בפיקוח הממלכתי-דתי.

בסך הכל כלל המדגם 59 מנהלים של חטיבות ביניים עצמאיות שהצטרפו ל"אופק חדש". מתוכם רואיינו בפועל 57 מנהלים (שיעור השבה של 97%). כמו כן כלל המדגם 83 מנהלים של חטיבות ביניים עצמאיות שלא הצטרפו ל"אופק חדש". מתוכם רואיינו בפועל 82 מנהלים (שיעור השבה של 99%). בשל שיעורי ההשבה הגבוהים לא היה צורך בשקלול תשובות המנהלים.

ראיונות מורים תש"ע

נערכה דגימה מייצגת של מורים מכל חטיבות הביניים העצמאיות שהצטרפו לרפורמה בתשס"ח-תש"ע ומחטיבות ביניים עצמאיות שלא הצטרפו לרפורמה עד לתש"ע. בכל בית ספר נדגמו מורים בשיעור יחסי לכמות המורים הכולל באותו בית ספר, ולפחות חמישה מורים מבית הספר. מסגרת הדגימה כללה אך ורק מורים המלמדים באותו בית ספר בהיקף משרה הגבוהה מ-33%.

בסך הכול כלל מדגם המורים המלמדים בחטיבות הביניים שב"אופק חדש" 909 מורים. מתוכם רואיינו בפועל 724 מורים (שיעור השבה של 80%). שיעור ההשבה בקרב מורים מבתי ספר דוברי עברית עמד על 85% לעומת 74% בקרב דוברי הערבית. מדגם המורים המלמדים בחטיבות הביניים שלא הצטרפו ל"אופק חדש" כלל 859 מורים. מתוכם רואיינו בפועל 716 מורים (שיעור השבה של 83%). שיעור ההשבה בקרב מורים מחטיבות ביניים דוברות עברית שלא הצטרפו לרפורמה עמד על 86% לעומת 81% בקרב דוברי הערבית (ראו לוח 3 להלן).

בעת קריאת הממצאים חשוב לשים לב שקבוצת המורים מחטיבות ביניים דוברות עברית שהצטרפו לרפורמה בשנת תשס"ח מונה 40 מורים. לאור מספר המורים הקטן בקבוצה זו, יש לנקוט משנה זהירות בפרשנות הממצאים.

לאחר איסוף הנתונים, נערך תהליך של תיקון באמצעות מתן משקלות. תהליך זה נועד לתקן הטיות העולות לנבוע מתהליכי הדגימה ואיסוף הנתונים:

- **תיקון על-פי גודל בית הספר** - לתשובותיהם של מורים מבתי ספר קטנים ניתן משקל קטן יותר, כדי למנוע ייצוג יתר של מורים אלו, עקב דגימת חמישה מורים לפחות מכל בית ספר שעלה במדגם.
- **תיקון על-פי שיעורי ההשבה** - כאשר היו פערים בשיעורי ההשבה בין שכבות הדגימה השונות, נעשה שקלול של המשיבים משכבות הדגימה השונות בהתאם לשיעורם באוכלוסייה.

הלוח הבא מציג את היקף המורים שנדגמו בחטיבות ביניים ואת שיעורי ההשבה בקרב מורים שהצטרפו ושלא הצטרפו לרפורמה בפילוח לפי מגזר-שפה:

לוח 3: היקף המורים שנדגמו בחטיבות ביניים ושיעורי ההשבה בכל קבוצה בפילוח לפי מגזרים

מאפייני קבוצה	השבה/דגימה	מגזר		סה"כ
		דוברי עברית	דוברי ערבית	
הצטרפו ל"אופק חדש" בתש"ע	דגימה	469	440	909
	השבה	398	326	724
	שיעורי ההשבה	85%	74%	80%
לא הצטרפו ל"אופק חדש"	דגימה	403	456	859
	השבה	345	371	716
	שיעורי ההשבה	86%	81%	83%
סה"כ	דגימה	872	896	1,768
	השבה	743	697	1,440
	שיעורי ההשבה	85%	78%	81%

הממצאים שלהלן מוצגים בהתאם לשאלות ההערכה והם מבוססים על ממצאי ההערכה הכמותית, שנאספו בקרב 724 מורים ו-57 מנהלים מחטיבות ביניים עצמאיות שהצטרפו ל"אופק חדש". כמו כן הממצאים מתבססים על השוואה בין תשובות המרואיינים מחטיבות הביניים שהצטרפו לרפורמה לבין תשובות של 716 מורים ו-82 מנהלים מחטיבות ביניים עצמאיות שלא הצטרפו לרפורמה.

רפורמת "אופק חדש" בחטיבות הביניים – ממצאים עיקריים

עמדות המורים והמנהלים כלפי רפורמת "אופק חדש" ומידת הרצון להמשיך ביישומה

רפורמת "אופק חדש" הכניסה שינויים ניכרים בהיבטים רבים בחיי בית הספר. מטבע הדברים בתהליכים של שינוי מערכת, תהליכי ההטמעה והיישום של הרפורמה בבתי הספר התאפיינו במורכבות רבה ובקשיים. לפיכך ביקש המחקר להעריך באיזו מידה המורים והמנהלים מביעים שביעות רצון מהרפורמה, האם הם מעוניינים להמשיך ביישומה ואילו שינויים הם מבקשים להכניס בה.

בפרק זה מתוארות עמדות המורים והמנהלים כלפי הרפורמה ומידת רצונם להמשיך במסגרתה וכן עמדותיהם כלפי השילוב של רפורמת "אופק חדש" עם "חינוך אישי".

הרצון להמשיך ברפורמה

המורים והמנהלים נשאלו האם היו ממליצים למערכת להמשיך את רפורמת "אופק חדש" או להפסיקה. מהממצאים עולה כי כל המנהלים (100%) ו-90% מהמורים בחטיבות הביניים שהשתתפו בתש"ע ברפורמת "אופק חדש" דיווחו כי היו רוצים להמשיך ביישום הרפורמה. עם זאת, במרבית המקרים המנהלים (95%) והמורים (80%) ציינו כי הם מעוניינים בהמשך הרפורמה תוך הכנסת כמה שינויים במתכונתה. יש להדגיש כי שיעור לא מבוטל מקרב המורים (10%) היו מעוניינים להפסיק את הרפורמה ולחזור לאופן ההתנהלות הקודם.

לא נמצאו הבדלים במידת הרצון להמשיך ברפורמה בקרב מורים לפי מגזר-שפה ושנת הצטרפות לרפורמה.

באשר לשינויים המוצעים במתכונת הרפורמה – המנהלים הציעו להפחית את היקף שעות ההוראה הפרונטאליות ולהגדיל את היקף השעות הפרטניות. באשר לשעות השהייה נרשמו דעות לכאן ולכאן: היו מנהלים שהציעו להוסיף שעות שהייה למורות בכלל ולמורות במשרת אם בפרט והיו שביקשו להפחית את שעות השהייה (כזכור, בחטיבות הביניים היקף שעות השהייה למורה במשרה מלאה עומד על 9 שעות). המנהלים ביקשו גם להגדיל את סל השעות לבעלי התפקידים ובפרט לרכזי השכבה ולתגמל יותר את בעלי התפקידים. לדוגמא, מדברי המנהלים:

"הדבר הכי קשה באופק חדש זה שאין מנהל הולט לבצלי תפקידים ורכזי שכבות בחטיבות ביניים. מספר השעות שהם מקבלים הוא בלתי אפשרי ליישם".

"זה מאוד מקשה לקדם מורים ללא מנהל שעות לבצלי תפקידים".

המנהלים סברו שיש להפחית את עומס העבודה המוטל על המורים במסגרת הרפורמה ובעיקר על מורות במשרת אם.

המנהלים ביקשו גם לשפר את תשתיות בית הספר ואת התנאים הפיזיים, כגון: הוספת מקומות לקיום מפגשים של מורים עם תלמידים והורים, עמדות מחשב, מרחבי למידה, פינות עבודה למורים ועוד.

בקשה נוספת הייתה להגדיל את האוטונומיה והסמכויות של המנהלים בכל הנוגע לקליטת מורים חדשים, למינויים בצוות בית הספר ולהפעלת השעות הפרטניות. המנהלים ביקשו להגמיש את ההנחיות להפעלת השעות הפרטניות בהתאם לדרישות המערכת הבית-ספרית. כמו כן המנהלים ביקשו להעלות את שכרם ולהוסיף שעות ניהול למנהל. לדוגמא מדברי המנהלים:

"שכר המנהל - קושה וחרכה לא צרכת, שהאדם האחראי עליה מרוויח כאצט כמו אופקית".

שביעות רצון כללית מן הרפורמה

המורים והמנהלים נשאלו באיזו מידה הם שבעי רצון מרפורמת "אופק חדש". 76% מבין המנהלים ו-44% מבין המורים בחטיבות הביניים דיווחו על שביעות רצון במידה רבה או רבה מאוד מהרפורמה. בעוד שכשלושה רבעים מהמנהלים הביעו שביעות רצון מן הרפורמה, פחות ממחצית המורים הביעו שביעות רצון ממנה. כאמור, עיקר הטענות של המורים הופנו כלפי העומס הרב בעבודתם וכלפי מה שנתפס כהיעדר תנאים פיזיים מתאימים לעבודתם בבית הספר.

השוואת תשובות המורים בפילוח לפי מגזר-שפה ושנת הצטרפות מוצגת להלן:

השוואה לפי מגזר-שפה: שיעור גבוה יותר מקרב המורים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו על שביעות רצון מן הרפורמה, בהשוואה לעמיתיהם בבתי ספר דוברי עברית (49% לעומת 41%, בהתאמה).

השוואה לפי שנת הצטרפות ומגזר-שפה: באופן כללי, מורים "ותיקים" יותר ב"אופק חדש" מביעים שביעות רצון גבוהה יותר מאשר עמיתיהם, שהצטרפו מאוחר יותר לרפורמה. בקרב מורים בבתי ספר דוברי עברית שיעור גבוה יותר מקרב המורים שהצטרפו לרפורמה בתשס"ח ובתשס"ט דיווחו על שביעות רצון ממנה, בהשוואה לעמיתיהם שהצטרפו לרפורמה מאוחר יותר (49% ממצטרפי תשס"ח ו-51% ממצטרפי תשס"ט לעומת 37% ממצטרפי תש"ע). בקרב מורים בבתי ספר דוברי ערבית שיעור גבוה יותר מקרב המורים שהצטרפו לרפורמה בתשס"ח דיווחו על שביעות רצון ממנה, בהשוואה לעמיתיהם שהצטרפו לרפורמה מאוחר יותר (60% ממצטרפי תשס"ח לעומת 39% ממצטרפי תשס"ט ו-46% ממצטרפי תש"ע). הסבר אפשרי להבדלים אלו קשור לתהליך ההסתגלות של מורים לרפורמה. נראה כי מורים שהשתתפו ברפורמה זמן רב יותר והתנסו זמן ממושך יותר בעבודה במסגרת הרפורמה, מביעים שביעות רצון גבוהה יותר ממנה. יתכן כי לעומתם, למורים חדשים ברפורמה יש פחות היכרות עם הרפורמה.

שביעות הרצון מהשילוב בין "אופק חדש" ל"חינוך אישי"

כל חטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" התבקשו להנהיג במקביל גם את התכנית "חינוך אישי". לפי דיווחי המנהלים, 90% מחטיבות הביניים הנהיגו את התכנית "חינוך אישי".

המנהלים נשאלו בסקר כיצד מתקיימת בדרך כלל התכנית "חינוך אישי" בבית ספרם והוצגו להם שלוש

אפשרויות, בהתאם להנחיות המשרד. בתשובה לאפשרויות שהוצגו להם, 27% מהמנהלים דיווחו כי תלמידי הכיתה מתפצלים למפגש עם שני המחנכים שלוש פעמים בשבוע; 25% – כי תלמידי הכיתה מתפצלים למפגש עם שני המחנכים פעמיים בשבוע ובנוסף כל אחד מהמחנכים נפגש לבדו עם כל הכיתה; 18% – כי תלמידי הכיתה מתפצלים למפגש עם שני המחנכים פעמיים בשבוע ובשעה השלישית שני המחנכים נפגשים עם כל הכיתה. 29% מהמנהלים השיבו כי התכנית "חינוך אישי" בבית ספרם מתנהלת במתכונת אחרת (לדוגמא, תלמידי הכיתה מתפצלים למפגש עם שני מחנכים פעמיים בשבוע).

המנהלים התבקשו לציין באיזו מידה ההנחיה או ההדרכה בנושא "החינוך האישי" יעילה בעיניהם. 73% מבין המנהלים סבורים כי יעילות ההנחיה היא רבה או רבה מאוד. בשאלת המשך פתוחה התבקשו המנהלים להסביר את תשובתם. המנהלים שצינו כי ההנחיה ב "חינוך האישי" היא יעילה במידה רבה או רבה מאוד, הסבירו כי ההדרכה בבית ספרם בנויה היטב ונגישה למורים וצינו כי נוצר קשר הדרכתי טוב, אשר מקנה למורים הנחיות טובות ליישום התכנית. לעומת זאת, מנהלים שבעיניהם יעילות ההנחיה אינה גבוהה ציינו כי ההנחיה החיצונית שקיבלו לא הייתה מוצלחת וכי מתכונת ההשתלמויות וההכשרה בתכנית אינה מספקת. מקרב המנהלים והמורים בחטיבות הביניים שהצטרפו לרפורמה, 98% מן המנהלים ו-73% מן המורים המחנכים הביעו שביעות רצון גבוה מהשילוב בין "אופק חדש" ל"חינוך האישי". לא נמצאו הבדלים בשיעור הרצון של המורים לפי מגזר-שפה ושנת הצטרפות לרפורמה.

המנהלים הסבירו את שביעות רצונם מן השילוב בעיקר בשל חיזוק הקשר והדיאלוג בין המחנכים והתלמידים, העמקת ההיכרות ויחסי הקירבה ביניהם והגברת המעורבות של המורים בחיי התלמידים. כמו כן, היו מנהלים שצינו כי שילוב שתי התכניות בבית ספרם תרם לשיפור האווירה והאקלים הבית-ספרי ולהפחתת רמת האלימות. דוגמאות מתוך דברי המנהלים מובאות להלן:

"אופק חדש מאפשר לישה פרטנית ורואה את התלמיד היחיד, והחינוך האישי נותן את הכלים לחזק את המאמץ הזאת, זה יוצר הצלחה".

"יש הצדמות להאזין לכל ילד כי הכיתה מתפצלת, הכיתה יותר קטנה ויש שעות מספקות להקניית ערכים".

"אני מרגיש שהשתנו כמה דברים בתוך הכיתה, קודם הפחתת אלימות, ומצורבות על המורים בחיי התלמידים, יותר שותפות, קירבה, אהבה, קשר טוב יותר ודמיון מצורבות על המורים".

שביעות הרצון של המורים מהאווירה הבית-ספרית

המורים נשאלו על שביעות הרצון שלהם מן האווירה בבית הספר. שיעורים דומים מבין המורים בחטיבות הביניים שהצטרפו לרפורמה, ושלא הצטרפו לרפורמה, הביעו שביעות רצון במידה רבה או רבה מאוד מן האווירה שקיימת בבית הספר בין המורים לתלמידים (71% ו-72%, בהתאמה) ומן האווירה שקיימת בבית הספר בין התלמידים לבין חבריהם (61% ו-63%, בהתאמה).

השוואה לפי מגזר-שפה: בחטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" לא נרשמו הבדלים בשיעור הרצון של

המורים מהאווירה שקיימת בבית הספר בין התלמידים למורים ולחבריהם לפי מגזר-שפה. בחטיבות הביניים שלא הצטרפו לרפורמה, שיעור גבוה יותר של מורים דוברי עברית דיווחו על שביעות רצון גבוהה, בהשוואה למורים דוברי ערבית, הן מהאווירה שקיימת בבית הספר בין התלמידים למורים (75% לעומת 67%, בהתאמה) והן מהאווירה בין התלמידים לחבריהם (67% לעומת 57%, בהתאמה).

בחטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" לא נרשמו הבדלים בשביעות הרצון של המורים מהאווירה שקיימת בבית הספר בין התלמידים למורים ולחבריהם לפי שנת הצטרפות.

סיכום: עמדות המורים והמנהלים כלפי הרפורמה ומידת רצונם להמשיך ביישומה

הרצון להמשיך ברפורמה: כל המנהלים (100%) ו-90% מן המורים בחטיבות הביניים המשתתפות ב"אופק חדש" מדווחים כי היו רוצים להמשיך ביישומה. עם זאת העלו המנהלים בקשות לשינויים באופן היישום. הבקשות השכיחות היו להפחית את העומס המוטל על המורים ולצמצם את היקף שעות ההוראה הפרונטאליות. בקשות שכיחות נוספות עסקו בהעלאת שכר המורים והמנהלים בהלימה לעלייה בדרישות עבודתם, תגמול בעלי תפקידים, קיום תנאים פיזיים מתאימים לעבודת המורים והגדלת האוטונומיה והסמכויות של המנהלים.

שביעות רצון כללית מן הרפורמה: שיעור גבוה יחסית של מנהלים (76%) דיווחו על שביעות רצון רבה או רבה מאוד מן הרפורמה, בהשוואה למורים (44%) המורים טענו כי שביעות רצונם המועטה נובעת מתחושת העומס הרב המוטל עליהם בעבודתם.

שביעות רצון מהשילוב בין "אופק חדש" ל"חינוך אישי": לפי דיווחי המנהלים, 90% מחטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" הנהיגו את התכנית "חינוך אישי" בבית ספרם. מקרב המנהלים והמורים בחטיבות ביניים שהצטרפו לרפורמה, 98% מן המנהלים ו-73% מן המורים המחנכים הביעו שביעות רצון מהשילוב בין "אופק חדש" ל"חינוך האישי". המנהלים נימקו זאת בעיקר באפשרות לתרום לחיזוק הקשר בין המורים והתלמידים, להענקת יחס אישי לכל תלמיד ולהגברת מעורבותם של המורים בחיי התלמידים.

שביעות רצון מן האווירה בבית הספר: שיעורים דומים מבין המורים בחטיבות הביניים שהצטרפו לרפורמה, ושלא הצטרפו לרפורמה, הביעו שביעות רצון מן האווירה שקיימת בבית הספר בין המורים לבין התלמידים (71%-72%, בהתאמה) ומן האווירה שקיימת בבית הספר בין התלמידים לבין חבריהם (61%-63%, בהתאמה).

תהליכי היישום וההטמעה של "אופק חדש" – היבטים מרכזיים

בפרק הקודם הוצגו עמדותיהם של המורים והמנהלים כלפי רפורמת "אופק חדש", וכן מידת רצונם להמשיך ביישומה. הפרק הנוכחי עוסק באופן היישום וההטמעה של "אופק חדש" תוך התמקדות בהפעלתן של השעות הפרטניות שהן, כאמור, אחת מאבני היסוד העיקריות של רפורמת "אופק חדש".

במסגרת הרפורמה ניתן לבתי הספר סל של שעות שנועד לעבודה עם תלמידים בקבוצות קטנות לשם קידום הישגיהם הלימודיים והעמקת הקשר בינם לבין המורים. המפגש הפרטני נועד לאפשר למורה להקדיש זמן לפיתוח כישוריו הלימודיים והחברתיים של כל תלמיד ותלמיד. זאת ועוד, השעות הפרטניות אמורות לתרום גם לתפקידו ולמעמדו של המורה, בכך שיאפשרו לו להשתמש בדרכי הוראה והערכה מגוונות ולפתח יוזמות וחדשנות.

מטרות השעות הפרטניות והעקרונות ליישומן הלכה למעשה פורטו בתלקיט שפרסם האגף לחינוך יסודי ("אופק חדש לבית הספר – תלקיט למנהלים", תשס"ח)⁸ ובחוזר מנכ"ל (תשע"א/8), כ"ג בניסן התש"ע, 7 באפריל 2010).⁹ ההנחיה הכללית, כפי שהוצגה למנהלים בתלקיט, הייתה לכלול בקבוצות הפרטניות תלמידים על-פי צורכיהם ובהתאם למיפוי הישגיהם ותחומי העניין שלהם. על השעות הפרטניות להיכלל בתכנית העבודה של בית הספר וקבוצות התלמידים תהיינה גמישות בהתאם לצרכים המשתנים במהלך השנה.

מבחינה ארגונית, השעות הפרטניות הן משאב זמן שנוסף לארגון הלימודים. בחטיבות הביניים קיבלו המורים שברפורמה ארבע שעות פרטניות (בבתי הספר היסודיים קיבלו המורים חמש שעות פרטניות). חשוב לציין כי בחטיבות הביניים המורים המחנכים "באופק חדש" קיבלו ארבע שעות פרטניות, שמתוכן שעתיים מוקדשות ל"חינוך אישי" (במסגרת ניהול כיתה), והן בעלות צביון אחר מזה של השעות הפרטניות. זהו הבדל מהותי לעומת בתי הספר היסודיים. השעות הפרטניות מתוכננות היו להתקיים בתום יום הלימודים או במקביל לשיעורים הפרונטאליים (באופן שכיתה שלמה תתחלק באותה השעה לקבוצות הוראה קטנות של כמה מורים במקביל).

בפרק זה שני חלקים. בחלק הראשון מובאים נתונים על אופן היישום של השעות הפרטניות תוך התמקדות בשאלות הבאות: היקף היישום של השעות הפרטניות ("כמה?"); מאפייני המשתתפים בהן ("מי?"); אופן היישום ("מה?"); דגמי היישום ("איך?") מועדי היישום של השעות הפרטניות ("מתי?"), מקום היישום ("היכן?") ואופן הבקרה על היישום ("האמנם?"). בחלק השני מובאים נתונים על אודות התנאים הפיזיים בבתי הספר המשתתפים ברפורמה.

⁸ לעיון בתלקיט ראו: <http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Ofek/OfekChadashMenahel>

⁹ לעיון בחוזר מנכ"ל ראו:

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Applications/Mankal/EtsMedorim/3/3-1/HoraotKeva/K-2010-8a-3-1-38.htm>

אופן היישום של השעות הפרטניות

היקף היישום ("כמה?")

היקף ההשתתפות של תלמידים בשעות הפרטניות

לפי דיווחי המנהלים, מבין כלל התלמידים בבית הספר, בממוצע קצת יותר משליש (38%) השתתפו בשעות הפרטניות⁹. בשאלה נוספת נשאלו המנהלים לגבי שביעות רצונם מכמות השעות הפרטניות העומדות לרשות בית הספר. מרבית המנהלים (59%) ציינו כי כמות השעות הפרטניות היא בדיוק הכמות הנחוצה ושאר המנהלים (41%) ציינו כי כמות השעות הפרטניות מועטה מדי. המנהלים שצינו כי כמות השעות הפרטניות מועטה מדי הסבירו זאת בכך שרבים מן המורים בבית ספרם הם מחנכים ולפיכך, מחצית מהשעות הפרטניות שלהם מוקדשות ל"חינוך אישי" (במסגרת שעות ניהול כיתה) ורק מחצית מוקדשת להוראה פרטנית, כך שהיכולת לתת מענה פרטני לצרכים הלימודיים של התלמידים היא קטנה מאוד.

מספר התלמידים המשתתפים בשעה הפרטנית

השעות הפרטניות, כפי שהגדירה רפורמת "אופק חדש", מיועדות להוראה של קבוצות תלמידים שכל אחת מהן מונה חמישה תלמידים לכל היותר. בלוח שלהלן מוצגים דיווחי המורים על אודות מספר התלמידים שהשתתפו בשעה הפרטנית האחרונה שקיימו.

לוח 4: היקף התלמידים המשתתפים בשעות הפרטניות - לפי דיווחי מורים

סה"כ מורים N=679	מגזר-שפה		מספר התלמידים בשעה הפרטנית
	דוברי ערבית N=310	דוברי עברית N=369	
9%	12%	6%	שישה תלמידים ויותר
29%	27%	31%	חמישה תלמידים
21%	22%	20%	ארבעה תלמידים
22%	21%	23%	שלושה תלמידים
11%	14%	9%	שני תלמידים
8%	4%	11%	תלמיד אחד

כפי שניתן לראות בלוח לעיל, על פי דיווחי 91% מהמורים השתתפו בשעות הפרטניות עד חמישה תלמידים. 9% מהמורים דיווחו על השתתפות של שישה תלמידים ויותר בשעות הפרטניות – מספרים החורגים מהנחיות

⁹ חשוב להבהיר כי משאב השעות הפרטניות בבית הספר הוא משאב מוגבל, וכי אם בוחרים לעבוד עם קבוצה של תלמידים לאורך זמן על מנת להגיע לתוצאות, מטבע הדברים אין אפשרות להגיע לכל התלמידים.

המשרד. המספר הממוצע של התלמידים בשעה הפרטנית כפי שדווח על ידי המורים בחטיבות הביניים עמד על 3.8 תלמידים לשיעור (עם סטיית תקן של 1.4).

השוואה לפי מגזר-שפה: לא נרשמו הבדלים של ממש בשיעור המורים שדיווחו כי בשעה הפרטנית השתתפו 3 עד 5 תלמידים. עם זאת, שיעור גבוה יותר של מורים בחטיבות ביניים דוברות ערבית דיווחו כי בשעות הפרטניות השתתפו 6 תלמידים ומעלה, בהשוואה למורים בחטיבות ביניים דוברות עברית (12% לעומת 6%, בהתאמה). בהתאם לכך, לא נרשם הבדל ניכר בממוצע מספר התלמידים : בחטיבות ביניים דוברות ערבית עמד ממוצע מספר המשתתפים על 3.9 תלמידים בהשוואה ל-3.7 תלמידים בחטיבות ביניים דוברות עברית.

השוואת דיווחי המורים בנוגע למספר התלמידים שהשתתפו בשעה הפרטנית לפי שנת הצטרפות לרפורמה לא העלתה הבדלים.

מאפייני המשתתפים בשעות הפרטניות ("למי?")

מאפייני התלמידים המשתתפים בשעות הפרטניות

לפי דיווחי המורים, כשלושה רבעים מהשעות הפרטניות (73%) הוקדשו לתלמידים הזקוקים לתגבור לימודי ובהם כאלו שהוגדרו "חלשים" בלימודים (39%) וכאלו שהוגדרו ברמה לימודית בינונית (34%). 6% מהמורים דיווחו כי הקדישו את השעות לתלמידים שהוגדרו "מצטיינים", והשאר הוקדשו לקבוצות בעלות מאפיינים אחרים, כפי שניתן לראות בלוח להלן.

לוח 5: מאפייני התלמידים המשתתפים בשעות הפרטניות - לפי דיווחי מורים

סה"כ מורים N=699	מגזר שפה		מאפייני התלמידים בשעה הפרטנית
	דוברי ערבית N=319	דוברי עברית N=380	
39%	32%	46%	תלמידים המוגדרים "חלשים"
34%	44%	26%	תלמידים המוגדרים "בינוניים"
6%	7%	4%	תלמידים המוגדרים "מצטיינים"
7%	7%	7%	קבוצה הטרוגנית, ללא מאפיין מסוים
6%	5%	7%	תלמידים עם קשיים רגשיים וחברתיים או בעיות התנהגות ומשמעת
1%	1%	2%	תלמידים בעלי תחום עניין משותף
6%	4%	8%	אחר (תלמידים עם ליקוי למידה, עולים חדשים ועוד)

השוואה לפי מגזר-שפה: שיעור גבוה יותר של מורים בחטיבות ביניים דוברות ערבית דיווחו כי בשעות הפרטניות השתתפו תלמידים המוגדרים "חלשים", בהשוואה למורים בחטיבות ביניים דוברות ערבית (46% לעומת 32%, בהתאמה) ואילו שיעור נמוך יותר דיווחו כי בשעות הפרטניות השתתפו תלמידים המוגדרים "בינוניים" (26% לעומת 44%, בהתאמה).

השוואה לפי מגזר-שפה ושנת הצטרפות לא העלתה הבדלים של ממש בהקשר זה.

האם התלמידים שהשתתפו בשעה הפרטנית שייכים לאותה כיתה אם? מאיזו שכבה?

המורים נשאלו גם האם התלמידים שהשתתפו בשעה הפרטנית שייכים לאותה כיתה ובמידה וכן – באיזו שכבה והאם זו הכיתה שהמורה מחנך/ת. רוב המורים (73%) ציינו כי התלמידים שהשתתפו בשעה הפרטנית שייכים לאותה כיתה וכרבע מהם (25%) ציינו כי התלמידים שייכים לכיתות שונות באותה שכבה. שיעור זניח (2%) מן המורים דיווחו כי התלמידים שלמדו בשעה הפרטנית השתייכו לכיתות שונות בשכבות שונות.

לפי דיווחי המורים, השעות הפרטניות בהן השתתפו תלמידים מאותה כיתה הוקדשו לתלמידים משכבות ז'-ט'. שיעור גדול יחסית מהשעות הפרטניות הוקדשו לתלמידי כיתות ז' (43%); כשליש (35%) הוקדשו לתלמידי כיתות ח' וכחמישית (22%) מהשעות הוקדשו לתלמידי כיתות ט'.

עוד עולה מדיווחי המורים כי בחלק גדול מאותן השעות הפרטניות (42%), השתתפו תלמידים השייכים לכיתה שהמורה מלמד/ת אך לא מחנך/ת, ב-30% מהשעות הללו השתתפו תלמידים השייכים לכיתה שהמורה מחנך ובשאר המקרים (29%) המורה לא מלמד/ת ולא מחנך/ת את תלמידי אותה הכיתה מעבר לשעה הפרטנית.

השוואה לפי מגזר-שפה: שיעור גבוה יותר של מורים דוברי ערבית דיווחו כי התלמידים שהשתתפו בשעה הפרטנית שייכים לאותה כיתה, בהשוואה למורים דוברי עברית (80% לעומת 65%, בהתאמה), ובהתאם לכך שיעור נמוך יותר מהם ציינו כי התלמידים שייכים לכיתות שונות באותה שכבה (19% לעומת 32%, בהתאמה). לא נרשמו הבדלים בהקשר זה לפי שנת הצטרפות.

תחלופת התלמידים בשעות הפרטניות

סוגיית התחלופה של תלמידים בשעות הפרטניות לאורך שנת הלימודים העסיקה מנהלים ומורים מתחילת הרפורמה. ההתלבטות הייתה האם יש לעבוד עם קבוצות קבועות לאורך זמן, ובכך להגדיל את הסיכוי להשיג שיפור משמעותי ומתמיד אצל התלמידים בקבוצות אלו, או לחילופין, להפעיל קבוצות פרטניות לתקופות קצרות מועד תוך רמת תחלופה גבוהה, כך שיתאפשר למורים להושיט סיוע להיקף נרחב יותר של תלמידים. 68% מן המורים דיווחו כי בשעות הפרטניות השתתף הרכב קבוע של תלמידים, 11% מן המורים דיווחו על תחלופה חלקית של תלמידים (רוב התלמידים נשאר ומיעוט התחלף) ו-21% מן המורים דיווחו שבכל פעם הם נפגשו עם הרכב אחר של תלמידים. השוואה לפי מגזר-שפה ולפי שנת הצטרפות לא העלתה הבדלים.

משך המפגשים של שעות פרטניות שנערכו בהרכב קבוע

ממוצע משך המפגשים עם הרכב קבוע של תלמידים עמד על 26.9 שבועות (סטיית תקן של 13.1), דהיינו כחצי שנה. בדיקת ההתפלגות מלמדת כי כרבע (25%) מן המורים דיווחו כי המפגשים התקיימו בתוך פרק זמן של שלושה חודשים, כ-70% מן המורים דיווחו על שלושה עד תשעה חודשים, וכ-5% מן המורים דיווחו על יותר מתשעה חודשים.

בדיקת פרק הזמן שבו נמשכו המפגשים על-פי מגזר-שפה ושנת הצטרפות לא העלתה הבדלים.

עיתוי יישומן של השעות הפרטניות במהלך היום ("מתי")?

על-פי ההנחיות המקוריות של מובילי הרפורמה, יש לקיים את השעות הפרטניות לאחר סיום יום הלימודים (כשעות קצה), או לחלופין במהלכו, כאשר כיתה שלמה נחלקת לקבוצות קטנות באותה שעה. בשונה מן ההנחיות, לפי דיווחי המורים בחטיבות ביניים, כמחצית מן השעות הפרטניות התקיימו במהלך יום הלימודים, והתלמידים הוצאו מכיתה האם לצורך השעה הפרטנית (ב-55% מהמקרים). רק ב-39% מהמקרים הן התקיימו בסוף יום הלימודים, ורק ב-6% מהמקרים – לפני תחילת יום הלימודים.

לוח 6: מאפייני התלמידים המשתתפים בשעות הפרטניות - לפי דיווחי מורים

עיתוי יישומן של השעות הפרטניות	מגזר-שפה		סה"כ מורים N=679
	דוברי עברית N=370	דוברי ערבית N=309	
לפני תחילת יום הלימודים	10%	1%	6%
במהלך יום הלימודים	63%	46%	55%
אחרי סיום יום הלימודים	27%	53%	39%

השוואה לפי מגזר-שפה: שיעור גבוה יותר של מורים בחטיבות ביניים דוברות עברית דיווחו כי השעות הפרטניות התקיימו במהלך יום הלימודים, בהשוואה למורים בחטיבות ביניים דוברות ערבית (63% לעומת 46%, בהתאמה) ושיעור נמוך יותר דיווחו כי השעות הפרטניות התקיימו אחרי סיום יום הלימודים (27% לעומת 53%, בהתאמה). השוואה לפי מגזר-שפה ושנת הצטרפות לא העלתה הבדלים ניכרים בהקשר זה.

מה עשו שאר תלמידי הכיתה (רובם או כולם) בזמן השעות הפרטניות?

על-פי דיווחי הרוב הגדול של המורים (92%), לצורך לימוד בשעות הפרטניות שהתקיימו במהלך יום הלימודים (שעות רוחב) הוצאו התלמידים מן הכיתה, בעוד חבריהם לכיתה המשיכו ללמוד כרגיל. התופעה של הוצאת תלמידים מכיתות האם לצורך השעה הפרטנית נמצאה בשני מגזרי השפה. אם כן, התמונה המצטיירת היא של הפרדת התלמידים המשתתפים בשעות הפרטניות מחבריהם לכיתה.

תחום הדעת שלמדו התלמידים שהוצאו מכיתות האם

בהמשך לשאלה שלעיל נשאלו המורים איזה תחום דעת למדו התלמידים המוצאים מכיתות האם בשעות הפרטניות, וזאת כדי לבחון אם הוצאתם מהכיתה גרמה להם להפסיד את החומר הנלמד בכיתה האם. מדיווחי המורים עולה כי כאשר השעות הפרטניות התקיימו בתוך יום הלימודים, בכ-40% מן המקרים התלמידים היוצאים לשעה הפרטנית למדו בה תחום דעת שונה מהתחום שנלמד באותו הזמן בכיתה האם, מה שגרם להפסד חומר לימודי ולנזק הכרוך בכך. 53% מן המורים דיווחו כי התלמידים למדו במקביל את אותו החומר באותו תחום דעת, ו-7% דיווחו כי התלמידים למדו חומר שונה באותו תחום דעת. השוואה לפי מגזר-שפה ושנת הצטרפות לא העלתה הבדלים ניכרים בהקשר זה.

תכנים ופעילויות בשעות הפרטניות ("מה?")

לאילו נושאים הוקדשו השעות הפרטניות?

במסגרת הראיונות התבקשו המורים לציין לאילו נושאים הוקדשה השעה הפרטנית. רוב המורים (כ-83%) דיווחו כי השעות הפרטניות הוקדשו להוראה בתחום דעת. שיעורים נמוכים יותר של מורים דיווחו כי השעות הפרטניות הוקדשו, בין היתר, גם לשיחות אישיות (15%), לפיתוח תחומי העניין של התלמידים (14%), להעשרת תלמידים (13%) ולתכניות מיוחדות לפיתוח החשיבה (13%). לא נרשמו הבדלים לפי מגזר-שפה ושנת הצטרפות.

אילו מקצועות נלמדו בשעות הפרטניות?

על-פי דיווחי המורים, בשעות הפרטניות נלמדו על-פי רוב מקצועות ליבה, ובעיקר שפת אם (28%) ומתמטיקה (24%). שיעור קטן יחסית של השעות הפרטניות הוקדש ללימוד אנגלית (15%) ומדעים (13%), והשאר (20%) הוקדשו לתחומי דעת אחרים. לא נמצאו הבדלים בהקשר זה לפי מגזר-שפה ולפי שנת הצטרפות.

פעילויות שהתקיימו בשעות החינוך הפרטניות

91% מהמחנכים דיווחו על קיום שעות פרטניות שהן שעות מחנך או שעות ניהול כיתה. רובם ציינו כי השעות הללו היו קבועות במערכת. המחנכים נשאלו למה הוקדשה שעת החינוך הפרטנית האחרונה שקיימו. 45% מהמחנכים קיימו פגישות יחידניות עם תלמידים. 15% מן המחנכים קיימו במהלך השעות הפרטניות מפגשים מובנים על בסיס תכניות קיימות (לדוגמה, מפגשים "מלב אל לב"). עוד כ-8% ציינו שהמפגשים יוחדו לטיפול בנושאים חברתיים-התנהגותיים של הכיתה (בעיקר לניהול שוטף של הכיתה מבלי להיפגש עם התלמידים). לא נמצאו הבדלים לפי מגזר-שפה.

דגמים שונים של השעות הפרטניות ומאפייני התלמידים המשתתפים בהן ("איך?")

כפי שצויין, רוב השעות הפרטניות הוקדשו בעיקר להוראה בתחום הדעת, אולם בשעות אלו נעשו גם פעילויות רבות אחרות. כדי להעמיק את הבנת הנעשה בשעות הפרטניות נערך ניתוח לאיתור דגמים שונים של שעה פרטנית. איתור הדגמים של השעות הפרטניות נבחן באמצעות ניתוח אשכולות ("Cluster Analysis")¹¹.

הניתוח העלה שלושה דגמים עיקריים של יישום השעה הפרטנית: תגבור לימודי, העמקה לימודית ודיאלוג אישי עם התלמידים. 21% מהמורים דיווחו כי השעות הפרטניות מוקדשות לתגבור לימודי במקצועות הליבה; 35% דיווחו כי השעות הפרטניות מוקדשות להעמקה, להרחבה לימודית ולהעשרה ו-44% דיווחו כי השעות הפרטניות מוקדשות לדיאלוג אישי עם התלמידים.

השוואה לפי מגזר-שפה: שיעור גבוה יותר של מורים דוברי ערבית דיווחו כי השעה הפרטנית האחרונה

¹¹ ניתוח אשכולות (Cluster Analysis) הוא שיטה לייחוס של פרטים לקבוצות (אשכולות הומוגניים ככל האפשר) ביחס למערכת של משתנים. הייחוס לקבוצה מסוימת נקבע על פי מדד של מרחק. ניתוח האשכולות נועד להביא למינימום את המרחק בין פרטים המשתייכים לאותו אשכול ולמקסימום את המרחק בין פרטים המשתייכים לאשכולות שונים. מורים שבחרו ביותר מחמש אפשרויות ודיווחו כי השעה הפרטנית הוקדשה בעיקר לאפשרויות אלו לא נכללו בניתוח האשכולות, המבוסס על תשובותיהם של 620 מורים.

שקיימו הוקדשה להעמקה לימודית, בהשוואה למורים דוברי עברית (41% לעומת 31%, בהתאמה) ואילו שיעור נמוך יותר של מורים דוברי ערבית דיווחו על שעה פרטנית לימודית-דיאלוגית (38% לעומת 47%, בהתאמה). לא נרשמו הבדלים ניכרים לפי שנת הצטרפות. בלוח הבא מוצגות הפעילויות העיקריות שלהן הוקדשו השעות הפרטניות בכל אחד משלושת הדגמים.

לוח 7: הפעילויות בשלושת הדגמים של השעות הפרטניות - לפי דיווחי מורים

הפעילויות העיקריות שלהן הוקדשו השעות הפרטניות (שיעורי המשיבים "בכל השעה" או "בחלק גדול מן השעה")	שעה לימודית-תגבור 21% מהמורים N=132	שעה לימודית-העמקה 35% מהמורים N=219	שעה לימודית-דיאלוגית 44% מהמורים N=269
הוראה בתחום דעת	97%	85%	72%
העשרה לתלמידים מעבר לנלמד בכיתה	1%	36%	1%
פיתוח תחומי העניין של התלמידים	5%	32%	4%
תכניות מיוחדות לפיתוח חשיבה	1%	34%	1%
התמקדות בנושא מרכזי שבית הספר בחר	19%	10%	1%
שיחות על התמודדות אישית, רגשית או חברתית בחיי התלמידים	2%	12%	23%
טיפול בבעיות משמעת ובעיות שוטפות אחרות	4%	5%	8%
הנחיה וליווי תלמידים בעבודות חקר	6%	3%	1%
הכנת שיעורי בית	18%	1%	0%

אפשר לראות כי בכל אחד משלושת הדגמים, רוב המורים דיווחו כי השעה הפרטנית הוקדשה בעיקר להוראה בתחום דעת. בשעה לימודית-תגבור ניתן דגש רב יותר להוראה בתחום הדעת ובכחמישית מן המקרים, שעה זו הוקדשה גם להכנת שיעורי בית. בשעה לימודית-העמקה ניתן דגש רב להוראה בתחום הדעת ולצד זאת, בכשליש מן המקרים ניתן דגש גם להרחבה, כגון: העשרה, פיתוח תחומי עניין ופיתוח חשיבה. בשעה הלימודית-דיאלוגית ניתן דגש גם לשיחות בנושאים אישיים וחברתיים. ניתן לסכם ולומר כי בחטיבות הביניים עיקר הדגש בשעות הפרטניות הוא על ההיבט הלימודי ועם זאת, דגש רב ניתן גם לדיאלוג עם התלמידים ולהיבטים רגשיים. יתכן שמגמה זו קשורה להטמעת התכנית "חינוך אישי". השוואת מאפייני התלמידים המשתתפים בדגמים השונים של השעות הפרטניות לא העלתה הבדלים.

המקומות שבהם התקיימו השעות הפרטניות ("היכן?")

לפי דיווחי המורים, השעות הפרטניות התקיימו במגוון מקומות בבית הספר, ובעיקר בכיתות ריקות (31% מהשעות), בפינות לימוד ייעודיות (24%), בחדרי מקצוע (14%) או בספריה (11%).

מעקב ובקרה אחר השעות הפרטניות בבית הספר ("האומנם")

רוב המנהלים (98%) דיווחו כי הייתה בבית ספרם תכנית פעילות לשעות הפרטניות וכי קיים בבית הספר מעקב מובנה אחר התקדמות התלמידים בשעות הפרטניות (95% מהמנהלים ציינו כך). מנהלים רבים ציינו כי בניית התכנית בבית ספרם נעשתה בעבודת צוות תוך תיאום בין גורמי המקצוע השונים ובהם: המחנכים, המורים בשעות הפרטניות, רכזי המקצוע, רכזי השכבה, המנהלים, סגני המנהלים, היועצים והרכזים הפדגוגיים. לפי דיווחי המנהלים, בניית תכנית הפעילות נעשתה בעיקר על ידי רכזי המקצוע (87%), מנהלי בית הספר (84%), המורים המלמדים בשעות הפרטניות (82%) ומחנכי הכיתות (78%). הנתונים אינם מסתכמים ל-100% משום שהמנהלים יכלו להשיב בחיוב ליותר מאפשרות אחת. רוב המנהלים דיווחו כי תכנית הפעילות לשעות הפרטניות התבססה על מיפויים שנעשו בבית הספר בהתאם לצרכי התלמידים במישורים הלימודי, החברתי והרגשי. באשר למעקב המובנה אחר התקדמות התלמידים בשעות הפרטניות, המנהלים ציינו כי ערכו אותו בעיקר רכזי המקצוע, מחנכי הכיתה והמורים המלמדים בשעות הפרטניות.

כשאלת סיכום נתבקשו המנהלים לתאר את השינוי שחל בבית ספרם מאז הצטרפותם לרפורמה, באופן יישום השעות הפרטניות ובניית מערכת השעות הבית-ספרית, במידה וחל שינוי מעין זה. המנהלים שצינו כי חל שינוי באופן יישום הרפורמה הסבירו את תשובותיהם בכך שחל תהליך הסתגלות לרפורמה ולמידה מניסיון. תהליך זה כלל, לדבריהם: בניית מערכת השעות כך שתכלול את השעות הפרטניות ואת שעות השהייה, הצבת יעדים לשעות הפרטניות, שיפור מערך המעקב והבקרה אחר השעות הפרטניות ועלייה במידה בה המורים מקבלים את השעות הפרטניות.

התנאים הפיזיים בבית הספר

קיומם של תנאים פיזיים מספקים בבית הספר הוא נדבך חשוב והכרחי ליישום הרפורמה. בשאלה כללית על אודות שביעות הרצון של המנהלים מן התנאים הפיזיים הדרושים ליישום הרפורמה בבית הספר נמצא כי רק כרבע מן המנהלים (24%) דיווחו על שביעות רצון רבה או רבה מאוד מן התנאים הפיזיים. כשלושה רבעים מן המנהלים (76%) דיווחו על שביעות רצון נמוכה-בינונית מן התנאים הפיזיים הדרושים ליישום הרפורמה הקיימים בבית ספרם. מהממצאים עולה כי ברוב חטיבות הביניים המחסור בתנאים פיזיים נאותים ליישום הרפורמה מהווה מוקד קושי בהפעלת "אופק חדש".

בהמשך התבקשו המנהלים לדווח באמצעות סדרה של היגדים על מידת קיומם של תנאים פיזיים שונים בבית ספרם (כאלה הדרושים ליישום הרפורמה). עבור כל היגד התבקשו המנהלים לבחור באחת מארבע האפשרויות הבאות: אין בבית הספר, קיים אך אינו מספק, מספק באופן חלקי, מספק באופן מלא. לצורך התרשמות כוללת באילו תחומים ישנו חסר, אוחדו תשובותיהם של המנהלים שבחרו בשלוש אפשרויות התשובה הראשונות (כל התשובות למעט "מספק באופן מלא").

בלוח שלהלן מוצגים עבור כל אחד מן התחומים שיעורי המנהלים שהשיבו כי התחום לוקה בחסר (שלוש אפשרויות התשובה הראשונות) תוך השוואה בין מנהלים של חטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" לבין מנהלים של חטיבות ביניים שלא הצטרפו.

לוח 8: תנאים פיזיים הלוקים בחסר בבית הספר - דיווחי מנהלים

שיעור המנהלים		תנאים פיזיים
לא הצטרפו לרפורמה N=82	הצטרפו לרפורמה N=55	(שיעורי המשיבים "אין בבית הספר" או "אינו מספק" או "מספק" באופן חלקי")
82%	87%	מקום מתאים לאכול בו
87%	86%	מחשוב ותקשוב
92%	82%	מקום מתאים למורים לעבוד בו
95%	77%	מקום מתאים לקיום פגישות פרטניות עם תלמידים, הורים וכד'
73%	60%	חומרי הוראה-למידה (כמות, תקינות, נגישות)
66%	58%	שירותי מורים (תקינות, ניקיון)
61%	57%	שירותי תלמידים (תקינות, ניקיון)
48%	45%	מיזוג אוויר

הנתונים מלמדים כי התחומים שבהם רוב גדול של המנהלים דיווחו על היעדר תנאים מספקים הם: מקום מתאים לאכול בו, מחשוב ותקשוב, מקום מתאים למורים לעבוד בו ומקום מתאים לקיום פגישות פרטניות עם תלמידים והורים. התנאים הפיזיים הללו חיוניים לצורך יישום הרפורמה והיעדרם עלול להקשות על הפעלתה בבתי הספר. מעניין לראות כי גם מנהלים של חטיבות ביניים שלא הצטרפו לרפורמה דיווחו על היעדר תנאים מספקים בתחומים השונים ויתירה מכך, שיעורים גבוהים יותר מקרב מנהלים אלו דיווחו על היעדר תנאים מספקים בבית ספרם, בהשוואה למנהלי חטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש".

סיכום: תהליכי היישום וההטמעה של "אופק חדש"

השעות הפרטניות

- שיעור ההשתתפות בשעות הפרטניות מתוך כלל התלמידים: לפי דיווחי המנהלים בחטיבות הביניים שב"אופק חדש", 38% מתלמידי בתי הספר (בממוצע) בלבד משתתפים בשעות הפרטניות.
- היקף ההשתתפות בשעות הפרטניות: על-פי דיווחי המורים בחטיבות הביניים שב"אופק חדש", ממוצע מספר התלמידים שהשתתפו בשעות הפרטניות בתש"ע עמד על 3.8 (סטיית תקן 1.4). 91% מן המורים דיווחו על השתתפות של 5 תלמידים לכל היותר בשעות אלו.
- מאפייני המשתתפים בשעות הפרטניות: לפי דיווחי המורים, רוב השעות הפרטניות הוקדשו לתלמידים המוגדרים "חלשים" (39% מהשעות) או "בינוניים" בלימודים (34% מהשעות), 6% מהשעות הוקדשו לתלמידים המוגדרים "מצטיינים", והשאר – לקבוצות בעלות מאפיינים אחרים.
- הנושאים והמקצועות שהשעות הפרטניות הוקדשו להם: רוב המורים (83%) דיווחו כי השעות הפרטניות

הוקדשו להוראה בתחום דעת. שיעורים נמוכים של מורים דיווחו גם על פעילויות שמטרתן שיחות אישיות עם תלמידים (15%), פיתוח תחומי העניין של התלמידים (14%), העשרת תלמידים (13%) ותכניות מיוחדות לפיתוח החשיבה (13%). בשעות הפרטניות שהוקדשו להוראה בתחום דעת נלמדו על-פי רוב מקצועות הליבה ובעיקר שפת אם (28%) ומתמטיקה (24%).

- **דגמים שונים ליישום השעות הפרטניות:** בחינת דפוס השילוב בין הפעילויות השונות שהתקיימו במהלך השעות הפרטניות, לפי דיווחי המורים, העלתה שלושה דגמים: דגם של שעה פרטנית מסוג תגבור-לימודי, שעליו דיווחו 21% מן המורים, דגם מסוג העמקה לימודית (35%) ודגם ממוקד דיאלוג אישי עם התלמידים (44%).
- **עיתוי יישומן של השעות הפרטניות:** על-פי ההנחיות של מובילי הרפורמה יש לקיים את השעות הפרטניות לאחר סיום יום הלימודים (כשעות קצה), או, לחילופין, במהלכו, כאשר כיתה שלמה מתפצלת לקבוצות קטנות באותה שעה. 45% מן המורים דיווחו כי השעות הפרטניות התקיימו מחוץ לשעות הלימודים (בעיקר לאחר סיומן) ו-55% מן המורים דיווחו כי השעות הפרטניות התקיימו במהלך יום הלימודים. על פי רוב המורים (92%) במסגרת השעות הפרטניות שהתקיימו במהלך יום הלימודים הוצאו התלמידים לשם כך מכיתה האם, בעוד חבריהם לכיתה המשיכו ללמוד כרגיל. במקרים אלו, 40% מן המורים ציינו כי התלמידים שהוצאו מהכיתה למדו תחום דעת אחר, 53% ציינו כי התלמידים למדו במקביל את אותו החומר באותו תחום דעת ו-7% דיווחו כי התלמידים למדו חומר שונה באותו תחום דעת.
- **מעקב ובקרה אחר השעות הפרטניות:** רוב המנהלים (98%) דיווחו כי הייתה בבית ספרם תכנית פעילות לשעה הפרטנית, וכי קיים בבית הספר מעקב מובנה אחר התקדמות התלמידים בשעות הפרטניות (95% מן המנהלים ציינו כך). לפי דיווחי המנהלים, בבתי ספר רבים נבנתה תכנית הפעילות לשעה הפרטנית על סמך מיפויים שנעשו בבית הספר.

התנאים הפיזיים

- **מידת שביעות הרצון של המנהלים מן התנאים הפיזיים:** בשאלה כללית על אודות שביעות הרצון של המנהלים מן התנאים הפיזיים בבית ספרם (כאלה הדרושים ליישום הרפורמה) נמצא כי 24% מן המנהלים של חטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" דיווחו על שביעות רצון רבה או רבה מאוד מן התנאים הפיזיים. כשלושה רבעים (76%) מן המנהלים דיווחו על שביעות רצון נמוכה-בינונית מן התנאים הפיזיים בבית ספרם. גם מנהלים בחטיבות ביניים שלא הצטרפו ל"אופק חדש" מעידים על מחסור חמור במרבית התנאים הפיזיים בבתי הספר שלהם.
- **תחומים שבהם התנאים הפיזיים לוקים בחסר:** בשאלות המשך שבהן התבקשו המנהלים של חטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" לפרט את מידת קיומם של תנאים פיזיים שונים בבית ספרם, נמצא כי רובם (כ-80%) דיווחו על היעדר תנאים מספקים במגוון תחומים: מקום מתאים לאכול בו, מחשוב ותקשוב, מקום מתאים למורים לעבוד בו ומקום מתאים לקיום פגישות פרטניות עם תלמידים והורים.

סביבת העבודה של המורים והמנהלים ב"אופק חדש"

הפרק הקודם עסק באופן היישום וההטמעה של "אופק חדש", תוך התמקדות בהפעלתן של השעות הפרטניות ובתנאים הפיזיים בבית הספר. הפרק הנוכחי מתמקד במורים ובמנהלים המשתתפים ברפורמה. בחלק העוסק במורים שברפורמה מתוארים מידת שביעות הרצון של מורים מן ההוראה ומידת הסיפוק המקצועי שלהם מעבודתם. כמו כן מתוארים תנאי העבודה שלהם בבית הספר ובבית בעקבות הרפורמה. אשר למנהלים, מתוארים השינויים בסמכות ובאוטונומיה שלהם בעקבות הרפורמה וכן עמדותיהם בנוגע לשכרם.

המורים ב"אופק חדש"

כאמור, אחד היעדים המרכזיים של רפורמת "אופק חדש" היה להביא לשינוי במעמד המורים, באמצעות העלאת שכרם, תוספת של שעות פרטניות ושעות שהייה, וכן קידום ההתפתחות המקצועית של המורים. שינויים ותוספות אלו היו אמורים לחולל שינוי בתפיסות של המורים בכל הנוגע להיבטים מרכזיים של עבודתם בבית הספר, כגון שביעות הרצון שלהם ותחושת הסיפוק המקצועי. להלן נציג את הממצאים בנוגע למורים ולמנהלים, שהם גורמי המפתח ביישום הרפורמה בבתי הספר. ראשית יתוארו שביעות הרצון של המורים מעבודת ההוראה ומידת הסיפוק המקצועי שחשים מורים המשתתפים ברפורמה.

שביעות הרצון של המורים מעבודת ההוראה ומהיבטים פדגוגיים נוספים

שביעות הרצון של המורים מעבודת ההוראה וממעמד המקצועי

כפי שצוין, אחת המטרות העיקריות של "אופק חדש" היא להביא לידי שיפור במעמדו של המורה. ההנחה היא כי עם ההתקדמות בתהליך השינוי, מורים ב"אופק חדש" יתחילו לייחס למקצוע מעמד גבוה יותר, ולו במעט, ממעמדו קודם לכן. ההנחה מבוססת על שילוב של כמה גורמים: ההכרה הגוברת בחשיבות העלייה בשכר; הרחבת תפקיד המורה ב"אופק חדש"; שדרוג תפקידו של המחנך; ושיפור התפיסה של המורים בעיני התלמידים וההורים.

83% מן המורים שהצטרפו ל"אופק חדש" דיווחו על שביעות רצון רבה או רבה מאוד מעבודתם כמורים. לא נרשמו הבדלים של ממש בשביעות הרצון של המורים מעבודתם, בהשוואה בין מורים שהצטרפו ל"אופק חדש", למורים שלא הצטרפו (85% מהם הביעו שביעות רצון בהקשר זה). כמו כן, לא נמצאו הבדלים של ממש בדיווחי המורים בנושא זה לפי מגזר-שפה ושנת הצטרפות.

באשר למעמד המקצועי של המורה – בחטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" 39% מהמורים דיווחו על שביעות רצון ממעמד המקצועי, לעומת 30% מקרב המורים בחטיבות הביניים שלא הצטרפו לרפורמה. השוואות לפי משתני רקע מוצגות להלן:

השוואה לפי מגזר-שפה: בקרב מורים בבתי ספר דוברי ערבית, שיעור גבוה יותר (כמעט כפליים) דיווחו על שביעות רצון ממעמד המקצועי, בהשוואה לעמיתיהם בבתי ספר דוברי עברית (בקרב המצטרפים: 53% לעומת 27%, בהתאמה; בקרב הלא מצטרפים: 44% לעומת 21%, בהתאמה).

השוואה לפי שנת הצטרפות: מורים שהצטרפו לרפורמה בשנת תש"ע הביעו פחות שביעות רצון ממעמד המקצועי, בהשוואה לעמיתיהם שהצטרפו לפנייהם (33% ממצטרפי תש"ע, בהשוואה ל-47% ממצטרפי תשס"ט

ו-46% ממצטרפי תשס"ח).

התפתחות מקצועית ב"אופק חדש"

רפורמת "אופק חדש" השפיעה על התפתחותם המקצועית של המורים בשני אופנים עיקריים: שינוי פורמאלי ומובנה במערכת הכללים הנוגעים להשתלמויות מורים מצד אחד, וצורך להשתתף בהשתלמויות ייעודיות לשם יישום הרפורמה מצד אחר. הכללים החדשים בנוגע להשתלמויות חייבו את המורים להסתגל לשינוי לא קל מבחינתם. בעבר הם בחרו השתלמויות כראות עיניהם, ואילו במסגרת "אופק חדש" היה עליהם לבחור השתלמויות מתוך רשימה מוגבלת, עם סייגים הנוגעים למספר השעות ולאופן צבירתן, אם ברצונם לקבל גמול על כך. כל זאת במציאות שבה סדר יומם של המורים, העמוס עתה יותר מבעבר, מקשה עליהם להתפנות להשתלמויות. נוסף על כך, ההשתלמויות המוסדיות שיזמו המנהלים בבית הספר צמצמו עוד יותר את הזמן והאפשרות של המורים להתפנות להשתלמויות אחרות. במסגרת המחקר נשאלו המורים על אודות התפתחותם המקצועית. תשובותיהם מוצגות בלוח שלהלן.

לוח 9: ההתפתחות המקצועית של המורים - לפי דיווחיהם

שיעור המורים		היגדים
לא הצטרפו לרפורמה N=738	הצטרפו לרפורמה N=694	
68%	85%	השנה אני לומד/ת במסגרת להתפתחות מקצועית או משתתף בהשתלמות
77%	69%	אני שבע/ת רצון מההתפתחות המקצועית שלי (שיעורי המשיבים "במידה רבה מאוד" או "במידה רבה")

85% מהמורים ב"אופק חדש" למדו בתש"ע במסגרות להתפתחות מקצועית או עברו השתלמויות לצורך גמול. בקרב מורים המלמדים בחטיבות ביניים שלא הצטרפו לרפורמה שיעור נמוך יותר מהמורים (68%) השתתפו בהשתלמויות. 61% מן המורים שהצטרפו לרפורמה דיווחו בתש"ע כי יש להם פחות זמן להשתתף בהשתלמויות, בהשוואה לשנים שלפני הצטרפותם ל"אופק חדש" (ללא הבדל לפי מגזר-שפה ולפי שנת הצטרפות לרפורמה).

כפי שאפשר לראות בלוח לעיל, שביעות רצונם של המורים שהצטרפו ל"אופק חדש" מן ההתפתחות המקצועית שלהם נמוכה מזו של עמיתיהם שלא הצטרפו לרפורמה (69% לעומת 77%, בהתאמה).

השוואות לפי משתני רקע מוצגות להלן:

השוואה לפי מגזר-שפה: בחטיבות הביניים שב"אופק חדש", בקרב מורים בבתי ספר דוברי ערבית, שיעור גבוה יותר דיווחו על שביעות רצון מהתפתחותם המקצועית, בהשוואה לעמיתיהם בבתי ספר דוברי עברית (80% לעומת 59%, בהתאמה). בחטיבות הביניים שלא הצטרפו ל"אופק חדש" לא נרשם הבדל לפי מגזר-שפה. לא נמצאו הבדלים של ממש בדיווחי המורים באשר לשביעות רצונם מהתפתחותם המקצועית לפי שנת הצטרפות.

שביעות הרצון של המורים מאפשרויות להוראה מותאמת ודיפרנציאלית

השעות הפרטניות ברפורמת "אופק חדש" מיועדות לחיזוק האפשרות להוראה מותאמת ודיפרנציאלית. כ-60% מהמורים הביעו שביעות רצון מהאפשרות שלהם לבנות מסגרת הוראה מותאמת ודיפרנציאלית לתלמידים, ללא הבדל משמעותי בין מורים שהצטרפו ל"אופק חדש" לעמיתיהם שלא הצטרפו לרפורמה (58% לעומת 62%, בהתאמה). השוואות לפי מאפייני רקע מוצגות להלן:

השוואה לפי מגזר-שפה: שיעור גבוה יותר של מורים דוברי ערבית דיווחו על שביעות רצון מהאפשרות שלהם לבנות מסגרת הוראה מותאמת ודיפרנציאלית לתלמידים, בהשוואה למורים דוברי עברית, הן בחטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" (76% לעומת 40%, בהתאמה) והן בחטיבות הביניים שלא הצטרפו לרפורמה (79% לעומת 52%, בהתאמה). מעניין לראות כי בקרב מורים דוברי עברית, שיעור גבוה יותר של מורים שלא הצטרפו ל"אופק חדש" הביעו שביעות רצון מהאפשרות שלהם לבנות מסגרת הוראה מותאמת ודיפרנציאלית לתלמידים, בהשוואה לעמיתיהם שהצטרפו לרפורמה (52% לעומת 40%, בהתאמה). בקרב מורים דוברי ערבית לא נרשמו הבדלים מעין אלו.

השוואה לפי מגזר-שפה ושנת הצטרפות: בחטיבות ביניים דוברות ערבית שהצטרפו ל"אופק חדש", שיעור גבוה יותר של מורים שהצטרפו לרפורמה בתשס"ח דיווחו על שביעות רצון מהאפשרות שלהם לבנות מסגרת הוראה מותאמת ודיפרנציאלית לתלמידים, בהשוואה למורים שהצטרפו בתשס"ט או בתש"ע (83% לעומת 71%-74%, בהתאמה). בחטיבות ביניים דוברות עברית לא נרשמו הבדלים של ממש בשביעות הרצון של המורים בהקשר זה לפי שנת הצטרפות.

מידת הביטחון של המורים בהוראה בשעות הפרטניות

סוגיה נוספת שנבדקה היא מידת הביטחון שחשו המורים בידע ובכלים שיש ברשותם להנחיית תלמידים בשעות הפרטניות. לנוכח מגוון הנושאים והתחומים שהמורים ב"אופק חדש" עוסקים בהם בשעות הפרטניות, וכן לנוכח העובדה שהם נדרשים להתמודד באופן ממוקד עם קבוצות של תלמידים בעלי מאפיין משותף, הם נשאלו באיזו מידה הם חשים כי בידיהם הכלים להוראה בשעות אלו, ובאיזו מידה עולות בשעות הפרטניות סוגיות שקשה להם להתמודד עמן.

רוב המורים ב"אופק חדש" (80%) דיווחו כי הם חשים שיש להם ידע וכלים להנחות תלמידים בשעות הפרטניות במידה רבה או רבה מאוד. באופן דומה, 77% מן המורים דיווחו כי כמעט אינם נתקלים בשעות הפרטניות בסוגיות שקשה להם להתמודד אִתן. למעלה ממחצית המורים (58%) דיווחו כי יש להם צורך בהדרכה בנוגע לאופן ההוראה בשעות הפרטניות. ניתוח תשובות המורים אשר לאופיו של הפיתוח המקצועי שבו הם מעוניינים העלה צרכים שונים, כגון כלים ושיטות להתמודדות עם קשיים רגשיים ועם בעיות אישיות של תלמידים, כלים נוספים ושיטות חדשות להוראה בשעות הפרטניות, כלים לעבודה דיפרנציאלית עם תלמידים, אבחון קשיים רגשיים של תלמידים ופיתוח מקצועי לפי תחום הדעת.

השוואה לפי מגזר-שפה: שיעור נמוך יותר של מורים דוברי ערבית דיווחו כי כמעט אינם נתקלים בשעות הפרטניות בסוגיות שקשה להם להתמודד אִתן, בהשוואה למורים דוברי עברית (65% לעומת 88%, בהתאמה), ובהתאם לכך, שיעור גבוה יותר של מורים דוברי ערבית דיווחו כי יש להם צורך בהדרכה בנוגע לאופן ההוראה בשעות הפרטניות (78% לעומת 39% בקרב דוברי עברית). לא נמצאו הבדלים לפי שנת ההצטרפות לרפורמה בהקשר זה.

תנאי העבודה של המורים בבית הספר ובבית

מספר שעות השהייה

נוסף על השעות הפרטניות כללה רפורמת "אופק חדש" גם תוספת של שעות שהייה למורים. הכוונה הייתה לאפשר למורים להשלים את מרבית המטלות שלהם בבית הספר ולהפחית את היקף עבודתם בבית, לאחר שעות הלימודים. על-פי הנחיות משרד החינוך, מספר שעות השהייה שקיבלו המורים ב"אופק חדש" נקבע לפי היקף משרתם. בחטיבות הביניים מורים ומורות ללא משרת אם שהיקף משרתם 85% ויותר קיבלו 9 שעות שהייה.

תת-פרק זה בוחן אם אמנם עלה היקף עבודתם של המורים בבית הספר בעקבות תוספת שעות השהייה, ואם היקף העבודה שלהם בבית ירד. לשם כך מוצגים תחילה דיווחי המורים על כמות שעות השהייה, ולאחר מכן על נפח המטלות המבוצעות במהלכן ועל שינויים שחלו בהיקף עבודתם בבית. כאשר התבקשו המורים להביע את דעתם על כמות שעות השהייה שיש להם בבית הספר בעקבות הרפורמה, נמצא כי 18% מן המורים ציינו שהכמות מעטה מדי. 30% ציינו כי היא בדיוק הכמות הנחוצה, ואילו 52% מן המורים ציינו כי כמות השעות רבה מדי (לא נרשמו בהקשר זה הבדלים לפי מגזר-שפה ושנת הצטרפות לרפורמה).

המנהלים נשאלו גם הם לדעתם על כמות שעות השהייה שיש למורים. 55% מהם השיבו כי היא בדיוק הכמות הנחוצה; 25% ציינו כי הכמות מעטה מדי ו-20% ציינו כי היא רבה מדי. המנהלים התבקשו להסביר את תשובתם. אלו מהם שצינו כי כמות שעות השהייה של המורים מעטה מדי, ציינו כי הם חשים כך בעיקר בנוגע למורות במשרת אם. המנהלים שסברו כי כמות שעות השהייה של המורים גדולה מדי הסבירו זאת בכך שאין ניצול מיטבי של שעות השהייה בבתי הספר וזאת בעיקר בשל מחסור בתנאים פיזיים נאותים ליישומן של שעות אלו. היו מנהלים שהציעו להוריד את כמות שעות השהייה למורים, כך שיום עבודתם יקוצר וחלק מעבודתם תעשה בבית, לאחר שעות הלימודים.

היקף המטלות המבוצעות בשעות השהייה

רק כרבע (27%) מהמורים שהצטרפו ל"אופק חדש" דיווחו כי הם מצליחים לבצע בבית הספר את מרבית המטלות שלהם (כגון בדיקת עבודות ומבחנים, בדיקת שיעורי בית ועוד) או את כולן. על אף שמדובר בשיעור קטן, עדיין הוא גבוה יותר, בהשוואה למורים שלא הצטרפו לרפורמה: רק 14% מהם דיווחו כי הם מצליחים לבצע בבית הספר את מרבית המטלות שלהם. השוואות לפי מאפייני רקע מוצגות להלן:

השוואה לפי מגזר-שפה: בשני מגזרי השפה מורים שהצטרפו ל"אופק חדש" מדווחים יותר כי הם מצליחים

לבצע בבית הספר את מרבית המטלות שלהם, בהשוואה לעמיתיהם שלא הצטרפו לרפורמה. הן בחטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש", והן באלו שלא הצטרפו לרפורמה, שיעור גבוה יותר של מורים בחטיבות ביניים דוברות ערבית דיווחו כי הם מספיקים לבצע את רוב המטלות בבית הספר, בהשוואה לעמיתיהם בחטיבות ביניים דוברות ערבית (בקרב המצטרפים : 43% לעומת 13%, בהתאמה ; בקרב הלא מצטרפים : 24% לעומת 6%, בהתאמה).

השוואה לפי מגזר-שפה ושנת הצטרפות: בחטיבות ביניים דוברות ערבית שהצטרפו ל"אופק חדש", שיעור גבוה יותר של מורים שהצטרפו לרפורמה בתשס"ט דיווחו כי הם מספיקים לבצע את המטלות בבית הספר, בהשוואה למורים שהצטרפו בתשס"ח או בתש"ע (24% לעומת 15% ו-9%, בהתאמה). בחטיבות ביניים דוברות ערבית לא נרשמו הבדלים של ממש בהקשר זה לפי שנת הצטרפות.

השינויים שחלו בהיקף העבודה של המורים בבית

בהמשך לדיווחי המורים על היקף עבודתם בבית הספר, נשאלו המורים שהצטרפו ל"אופק חדש" האם הם עובדים פחות או יותר בביתם לאחר שעות הלימודים, בהשוואה לשנים שלפני הצטרפותם לרפורמה. 38% מן המורים שהצטרפו לרפורמה בתשס"ח או בתשס"ט דיווחו על פחות עבודה בבית בהשוואה לשנים שלפני הצטרפותם לרפורמה, 32% מן המורים דיווחו כי לא חל שינוי בהיקף עבודתם בבית, ואילו 30% מן המורים דיווחו כי בהשוואה לשנים שלפני הצטרפותם לרפורמה הם עובדים יותר זמן בבית.

השוואות לפי מאפייני רקע מוצגות להלן :

השוואה לפי מגזר-שפה: שיעור גבוה יותר של מורים בחטיבות ביניים דוברות ערבית דיווחו כי בהשוואה לשנים שלפני הצטרפותם לרפורמה הם עובדים פחות זמן בבית, בהשוואה לעמיתיהם בחטיבות ביניים דוברות ערבית (44% לעומת 26%, בהתאמה).

תחושת העומס בעבודה בבית ובבית הספר

המורים נשאלו באיזו מידה הם חשים כי מוטל עליהם עומס כבד מדי בעבודתם בבית ובבית הספר ובאיזו מידה הם חשים כי התעייפו מעבודת ההוראה. שיעור נמוך יותר של מורים מחטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש", בהשוואה למורים שלא הצטרפו, מדווחים על תחושת עומס בעבודתם בבית (57% לעומת 62%, בהתאמה). יש לזכור כי מורים בחטיבות הביניים שב"אופק חדש" קיבלו 9 שעות שהייה ולכן נראה כי הם מספיקים לבצע חלק גדול יותר מהמטלות שלהם במהלך יום העבודה, אם כי עדיין מדובר בהיקף לא גדול (כרבע מהמורים שהצטרפו לרפורמה, כפי שצויין לעיל) של מורים המדווחים כי הם מספיקים לבצע במהלך שהותם בבית הספר את כל או מרבית המטלות שלהם.

עם זאת, שיעור גבוה יותר של מורים מחטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש", בהשוואה למורים שלא הצטרפו, מדווחים על תחושת עומס בעבודתם בבית הספר (64% לעומת 54%, בהתאמה). בנוסף, שיעור גבוה יותר של מורים מחטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש", בהשוואה למורים שלא הצטרפו, מדווחים על תחושת עייפות מעבודת ההוראה (25% לעומת 18%, בהתאמה).

אפשר לשער כי תחושת העומס הרבה יותר בבית הספר והעייפות מעבודת ההוראה בקרב מורים ב"אופק חדש" נובעות מדחיסות יום העבודה, שכן למורים העובדים במסגרת הרפורמה אין "חלונות" (שעות חופשיות באמצע יום הלימודים) ו"דלתות" (שעות חופשיות בתחילת יום הלימודים או בסופו), וכן מהתארכות יום העבודה בבית הספר ומעבודת ההכנה הרבה יותר הנדרשת לקראת השעות הפרטניות.

השוואה בין דיווחי מורים שהצטרפו ל"אופק חדש" לבין דיווחי מורים שלא הצטרפו בשני מגזרי השפה מוצגת בלוח שלהלן:

לוח 10: תחושת העומס של המורים לפי השתייכות לרפורמה ולפי מגזרי שפה

היגדים (אחוזי משיבים "במידה רבה מאוד" או "במידה רבה")		בתי ספר שהצטרפו לרפורמה		בתי ספר שלא הצטרפו	
		דוברי עברית N=380	דוברי ערבית N=319	דוברי עברית N=367	דוברי ערבית N=374
את/ה חש/ה כי מוטל עליך עומס כבד מדי בעבודתך בבית הספר		65%	63%	56%	52%
את/ה חש/ה כי מוטל עליך עומס כבד מדי בעבודתך בבית		63%	50%	66%	58%
את/ה חש/ה כי התעייפת מעבודת ההוראה		22%	29%	17%	21%

כפי שאפשר לראות בלוח, לא נרשמו הבדלים של ממש בדיווחי המורים בנוגע לתחושת העומס המוטל עליהם בעבודתם בבית הספר לפי מגזר-שפה, אך נרשמו הבדלים באשר לתחושת העומס המוטל עליהם בעבודתם בבית: בקרב מורים בחטיבות ביניים דוברות עברית שיעור גבוה יותר דיווחו על תחושת עומס עבודה כבד מדי בעבודתם בבית, בהשוואה לעמיתיהם בחטיבות ביניים דוברות ערבית, הן בקרב המצטרפים לרפורמה והן בקרב הלא מצטרפים. ממצא זה עולה בקנה אחד עם ההבדל שנמצא בין מגזרי השפה באשר לניצול שעות השהייה בבית הספר, שלפיו הן בחטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש", והן באלו שלא הצטרפו לרפורמה, שיעור גבוה יותר של מורים בחטיבות ביניים דוברות ערבית דיווחו כי הם מספיקים לבצע את רוב או כל המטלות בבית הספר, בהשוואה לעמיתיהם בחטיבות ביניים דוברות ערבית. עם זאת, שיעור רב יותר של מורים מחטיבות ביניים דוברות ערבית מדווחים על תחושת עייפות מעבודת ההוראה, בהשוואה לעמיתיהם בחטיבות ביניים דוברות עברית (29% לעומת 22%, בהתאמה).

השוואה לפי שנת הצטרפות: שיעור גבוה יותר של מורים שהצטרפו לרפורמה בתש"ע דיווחו על תחושת עומס כבד בעבודתם בבית, בהשוואה למורים "ותיקים" יותר ברפורמה, שהצטרפו בתשס"ט או בתשס"ח (60% לעומת 54%-52%, בהתאמה). לא נרשמו הבדלים בתחושת העומס בבית הספר ובתחושת העייפות מעבודת ההוראה לפי שנת ההצטרפות.

שביעות רצון מאורך יום העבודה

בקרב מורים מחטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש", 38% מורים מדווחים על שביעות רצון מאורכו של יום העבודה. שביעות רצונם של המורים שהצטרפו ל"אופק חדש" מאורך יום עבודתם נמוכה בשיעור ניכר מזו של

עמיתיהם שלא הצטרפו לרפורמה (80% מהם דיווחו על שביעות רצון גבוהה מאורך יום העבודה שלהם).
השוואות לפי מאפייני רקע מוצגות להלן:

השוואה לפי מגזר-שפה: בחטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש", שיעור גבוה יותר של מורים דוברי ערבית דיווחו על שביעות רצון גבוהה מאורך יום העבודה שלהם, בהשוואה למורים דוברי עברית (43% לעומת 35%, בהתאמה). בחטיבות הביניים שלא הצטרפו ל"אופק חדש" לא נרשמו הבדלים של ממש בשביעות הרצון של המורים מאורך יום עבודתם לפי מגזר-שפה.

השוואה לפי מגזר-שפה ושנת הצטרפות: בחטיבות ביניים דוברות ערבית שהצטרפו ל"אופק חדש", שיעור נמוך יותר של מורים שהצטרפו לרפורמה בתשס"ט דיווחו על שביעות רצון גבוהה מאורך יום העבודה שלהם, בהשוואה למורים שהצטרפו בתשס"ח או בתש"ע (29% לעומת 46% ו-51%, בהתאמה). בחטיבות ביניים דוברות עברית לא נרשמו הבדלים של ממש בשביעות הרצון של המורים מאורך יום עבודתם לפי שנת ההצטרפות.

שביעות הרצון של המורים משכרם ומן התנאים הסוציאליים שלהם

בחטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש", כמחצית (52%) מהמורים מדווחים על שביעות רצון משכרם ומהתנאים הסוציאליים שלהם, שיעור גבוה יותר בהשוואה למורים מחטיבות ביניים שלא הצטרפו (33%).
השוואות לפי מאפייני רקע מוצגות להלן:

השוואה לפי מגזר-שפה: שיעור גבוה יותר של מורים דוברי ערבית דיווחו על שביעות רצון גבוהה מתנאי השכר ומהתנאים הסוציאליים שלהם, בהשוואה למורים דוברי עברית, הן בחטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" (57% לעומת 49%, בהתאמה) והן בחטיבות הביניים שלא הצטרפו לרפורמה (37% לעומת 31%, בהתאמה).

השוואה לפי מגזר-שפה ושנת הצטרפות: בחטיבות ביניים דוברות ערבית שהצטרפו ל"אופק חדש", שיעור גבוה יותר של מורים שהצטרפו לרפורמה בתשס"ח דיווחו על שביעות רצון גבוהה משכרם, בהשוואה למורים שהצטרפו בתשס"ט או בתש"ע (67% לעומת 52% ו-51%, בהתאמה). בחטיבות ביניים דוברות עברית לא נרשמו הבדלים של ממש בשביעות הרצון של המורים משכרם לפי שנת ההצטרפות.

סיכום: המורים ב"אופק חדש"

אחד היעדים המרכזיים של רפורמת "אופק חדש" היה להביא לידי שינוי במעמד המורים באמצעות תוספת של שעות פרטניות ושעות שהייה, העלאת שכרם וכן קידום התפתחותם המקצועית. שינויים ותוספות אלו היו אמורים לחולל שינוי בתפיסות של המורים בכל הנוגע להיבטים מרכזיים של עבודתם בבית הספר, כגון שביעות הרצון שלהם ותחושת הסיפוק המקצועי. להלן יוצגו הממצאים בנוגע לתפיסות המורים שב"אופק חדש":

שביעות הרצון מעבודת ההוראה ומהיבטים פדגוגיים נוספים

- **שביעות הרצון מעבודת ההוראה ומן המעמד המקצועי :** 83% מן המורים שהצטרפו ל"אופק חדש" דיווחו על שביעות רצון מעבודתם כמורים. לעומת זאת, רק 39% מן המורים דיווחו על שביעות רצון ממעמד המקצועי. יש לציין כי בחטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" שיעור גבוה יותר של מורים (39%) דיווחו על שביעות רצון ממעמד המקצועי, בהשוואה למורים מחטיבות ביניים שלא הצטרפו (30%). בחטיבות ביניים דוברות ערבית דיווחו שיעור גבוה יותר מקרב המורים על שביעות רצון ממעמד המקצועי, בהשוואה לעמיתיהם בחטיבות ביניים דוברות עברית (בחטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" : 53% לעומת 27%, בהתאמה ; בחטיבות ביניים שלא הצטרפו : 44% לעומת 21%, בהתאמה).
- **התפתחות מקצועית :** 85% מן המורים שהצטרפו ל"אופק חדש" למדו בתש"ע במסגרות להתפתחות מקצועית או עברו השתלמויות לצורך גמול. בחטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" שיעור נמוך יותר של מורים דיווחו על שביעות רצון מן ההתפתחות המקצועית, בהשוואה למורים בחטיבות ביניים שלא הצטרפו (69% לעומת 77%, בהתאמה). בחטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" שיעור גבוה יותר של מורים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו על שביעות רצון מהתפתחותם המקצועית, בהשוואה לשיעור המורים בבתי ספר דוברי עברית (80% לעומת 59%, בהתאמה).
- **הוראה מותאמת ודיפרנציאלית :** כ-60% מן המורים הביעו שביעות רצון מהאפשרות שלהם לבנות מסגרת הוראה מותאמת ודיפרנציאלית לתלמידים, ללא הבדל בין חטיבות ביניים שהצטרפו לרפורמה לכאלו שלא הצטרפו (58% לעומת 62%, בהתאמה). בחטיבות ביניים דוברות ערבית דיווחו שיעור גבוה יותר מקרב המורים על שביעות רצון מהאפשרות שלהם לבנות מסגרת הוראה מותאמת ודיפרנציאלית לתלמידים, בהשוואה לעמיתיהם בחטיבות ביניים דוברות עברית (בחטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" : 76% לעומת 40%, בהתאמה ; בחטיבות ביניים שלא הצטרפו : 79% לעומת 52%, בהתאמה).
- **מידת הביטחון בהוראה בשעות הפרטניות :** רוב המורים ברפורמה (80%) דיווחו כי יש בידם הידע והכלים להנחיית תלמידים בשעות הפרטניות. בדומה לזה, 77% מן המורים דיווחו כי כמעט אינם נתקלים בסוגיות שקשה להם להתמודד אֶתן בשעות הפרטניות. 58% מן המורים הביעו צורך בפיתוח מקצועי בכל הנוגע לשיטות הוראה בשעות הפרטניות, כגון התמודדות עם קשיים רגשיים של תלמידים, כלים לעבודה דיפרנציאלית של תלמידים, אבחון קשיים רגשיים של תלמידים, ועוד. מידת הביטחון בקרב מורים בבתי ספר דוברי עברית נמצאה גבוהה יותר בהשוואה למורים בבתי ספר דוברי ערבית.

תנאי העבודה של המורים בבית הספר ובבית

- **מספר שעות השהייה:** על-פי הנחיות משרד החינוך, מורים ומורות ללא משרת אם בחטיבות ביניים ב"אופק חדש", שהיקף משרתם 85% ויותר, קיבלו תוספת של 9 שעות שהייה למשרתם. כשנשאלו המורים על אודות תוספת זו, השיבו 52% מהם כי כמות שעות השהייה בבית הספר רבה מדי. לעומת זאת המנהלים, שנשאלו גם הם לדעתם בנושא, השיבו בדעת מיעוט כי מספר שעות השהייה של המורים בבית הספר רבה מדי (20% מהמנהלים סברו כך).
- **היקף המטלות המבוצעות בשעות השהייה:** רק כרבע (27%) מהמורים שהצטרפו ל"אופק חדש" דיווחו כי הם מצליחים לבצע בבית הספר את מרבית המטלות שלהם או את כולן. עדיין, יותר מורים ב"אופק חדש" דיווחו כי הם מספיקים לבצע את מרבית המטלות בשעות השהייה בבית הספר בהשוואה לעמיתיהם מבתי ספר שלא הצטרפו (27% לעומת 14%), אם כי עדיין מדובר בשיעורים נמוכים המדווחים כך. בהשוואה לפי מגזר-שפה נמצא כי שיעור גבוה יותר של מורים בחטיבות ביניים דוברות ערבית מדווחים כי הם מספיקים לבצע את רוב המטלות בבית הספר, בהשוואה לעמיתיהם בחטיבות ביניים דוברות עברית (בקרב המצטרפים: 43% לעומת 13%, בהתאמה; בקרב הלא מצטרפים: 24% לעומת 6%, בהתאמה).
- **עומס העבודה על המורים בבית ובית הספר:** מורים בחטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש", דיווחו בשיעור גבוה יותר על תחושה של עומס כבד בעבודה בבית הספר, בהשוואה למורים שלא הצטרפו (64% לעומת 54%, בהתאמה). לעומת זאת, המורים שהצטרפו לרפורמה, דיווחו בשיעור מעט נמוך יותר על תחושה של עומס בעבודה בבית, בהשוואה למורים שלא הצטרפו (57% לעומת 62%, בהתאמה). יש לזכור כי מורים בחטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" קיבלו שעות שהייה רבות יותר (9 שעות שהייה) לעומת מורים בבתי ספר יסודיים (5 שעות שהייה).
- **שביעות הרצון של המורים ממשך יום העבודה:** 38% מן המורים ב"אופק חדש" הביעו שביעות רצון רבה או רבה מאוד מאורכו של יום העבודה שלהם. שיעור זה נמוך מאוד, בהשוואה לזה שנרשם בקרב מורים המלמדים בחטיבות ביניים שלא הצטרפו לרפורמה (80% מהם דיווחו על שביעות רצון בהקשר זה).
- **שביעות רצון של מורים משכרם:** 52% מן המורים ב"אופק חדש" הביעו שביעות רצון גבוהה מתנאי השכר שלהם. לעומת זאת, בחטיבות ביניים שלא הצטרפו לרפורמה, רק 33% מהמורים דיווחו על שביעות רצון משכרם. שיעור גבוה יותר של מורים בחטיבות ביניים דוברות ערבית, בהשוואה לחטיבות ביניים דוברות עברית, דיווחו על שביעות רצון משכרם הן בקרב מורים שהצטרפו לרפורמה (57% לעומת 49%, בהתאמה) והן בקרב מורים שלא הצטרפו לרפורמה (37% לעומת 31%, בהתאמה).

המנהלים ב"אופק חדש"

כאמור, המנהלים הם הגורם המוביל בהטמעת הרפורמה בבתי הספר. בפרק זה מתוארות עמדות המנהלים שב"אופק חדש" בנוגע לתפקידם בעקבות הרפורמה.

היקף הסמכויות והאוטונומיה של המנהלים

המנהלים נשאלו על היקף הסמכויות והאוטונומיה שיש בידיהם. כשלושה רבעים מן המנהלים (76%) של חטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" ציינו כי היקף הסמכויות והאוטונומיה של בית ספרם מעטות מדי, וכרבע (24%) ציינו כי היקף הסמכויות והאוטונומיה הוא בדיוק בכמות הנחוצה. לעומת זאת, מקרב המנהלים של חטיבות ביניים שלא הצטרפו לרפורמה, שיעור נמוך יותר של מנהלים (64%) סבורים כי היקף הסמכויות והאוטונומיה של בית ספרם מעטות מדי ושיעור גבוה יותר (36%) ציינו כי הוא מספק. בשאלת המשך פתוחה על היקף סמכויותיהם, מנהלים שציינו שיש בידיהם מעט סמכויות ייחסו זאת להיעדר סמכויות בתחומים של קליטת מורים, שיבוצם ופיטורם, תגמול בעלי תפקידים ובניית המערכת הבית-ספרית.

שביעות רצון מהיקף הסמכויות והאוטונומיה של המנהלים

בדיקת שביעות הרצון של המנהלים בחטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" מן הסמכויות שבידיהם העלתה, כי 40% מהמנהלים הביעו שביעות רצון רבה או רבה מאוד מן הסמכויות שניתנו להם במסגרת "אופק חדש", 38% הביעו שביעות רצון במידה בינונית, ו-22% הביעו שביעות רצון מועטה או כלל לא.

בשאלת המשך פתוחה, התבקשו המנהלים להסביר את תשובותיהם. רוב המנהלים אשר הביעו שביעות רצון מועטה מן הסמכויות שניתנו להם במסגרת "אופק חדש" תלו זאת בתחושה ש"אופק חדש" לא השפיעה על סמכויותיהם, ובעיקר בכל הנוגע לבחירת מורים, שיבוצם, פיטוריהם ותגמול לבעלי תפקידים.

עומס העבודה המוטל על המנהלים בבית הספר

המנהלים נשאלו על מידת העומס המוטל עליהם בעבודתם בבית הספר. 86% מן המנהלים בחטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" דיווחו כי מוטל עליהם עומס כבד מדי במידה רבה או רבה מאד. 70% מן המנהלים בחטיבות ביניים שלא הצטרפו לרפורמה דיווחו גם כן על תחושת עומס כבד. לאור הנתונים הללו, נראה כי תחושת העומס של המנהלים אינה נובעת אך ורק מיישום רפורמת "אופק חדש", אולם היא עשויה לגבור במידת מה עם הכניסה של בית הספר לרפורמה.

תפיסות המנהלים בנוגע לשכרם

במסגרת רפורמת "אופק חדש" קיבלו המנהלים תוספת שכר. מנהלים בחטיבות ביניים שהצטרפו לרפורמה הביעו שביעות רצון נמוכה משכרם, בדומה למנהלים שבית ספרם לא הצטרף (14% ו-19%, בהתאמה). תחושת שביעות הרצון מהשכר הייתה נמוכה מאוד בשתי הקבוצות.

סיכום: מנהלים ב"אופק חדש"

המנהלים הם הגורם המוביל בהטמעת הרפורמה בבתי הספר. להלן יוצגו ממצאים בנוגע לתפיסות המנהלים את תפקידם ב"אופק חדש":

- **היקף הסמכויות והאוטונומיה של המנהלים:** כשלושה רבעים מן המנהלים (76%) של חטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" ציינו כי היקף הסמכויות והאוטונומיה שבידיהם מועט מדי, והשאר ציינו כי היקף הסמכויות והאוטונומיה שבידיהם הוא בדיוק במידה הנחוצה. מנהלים שצינו כי יש בידיהם סמכויות מועטות הזכירו היעדר סמכויות בתחומים של קליטת מורים, שיבוצם ופיטורם, תגמול בעלי תפקידים ובניית המערכת הבית-ספרית. בחטיבות ביניים שלא הצטרפו לרפורמה שיעור נמוך יותר מן המנהלים (64%) ציינו כי היקף הסמכויות והאוטונומיה שבידיהם מועט מדי.
- **שביעות רצון מהיקף הסמכויות והאוטונומיה:** 40% מהמנהלים הביעו שביעות רצון רבה או רבה מאד מן הסמכויות שניתנו להם במסגרת "אופק חדש".
- **עומס העבודה על המנהלים בבית הספר:** 86% מן המנהלים ב"אופק חדש" ו-70% מן המנהלים של חטיבות ביניים שלא הצטרפו לרפורמה דיווחו כי מוטל עליהם עומס כבד מדי בעבודתם בבית הספר. לאור הנתונים הללו, נראה כי תחושת העומס של המנהלים אינה נובעת אך ורק מיישום רפורמת "אופק חדש", אולם היא עשויה לגבור במידת מה עם הכניסה של בית הספר לרפורמה.
- **תפיסת המנהלים בנוגע לשכרם:** שיעור נמוך מן המנהלים של חטיבות ביניים שהצטרפו לרפורמה (14%) מדווחים על שביעות רצון רבה משכרם. שיעור דומה נרשם בקרב מנהלים של חטיבות ביניים שלא הצטרפו (19%).

ההשלכות הנתפסות של הרפורמה על המורים והתלמידים ועל היבטים שונים בחיי בית הספר

הפרקים הקודמים עסקו בהיבטים מרכזיים ביישומה של רפורמת "אופק חדש" בשנה"ל תש"ע ובסביבת העבודה של המורים והמנהלים. בפרק זה מתוארות במבט מסכם השפעות הרפורמה על היבטים שונים בחיי בית הספר על-פי תפיסות המורים והמנהלים שהצטרפו לרפורמה.

בפרק יוצגו תפיסותיהם של המנהלים והמורים בדבר השינויים שחלו בעבודת בית הספר בעקבות יישומה ובנוגע לתמורות שחלו במישורים שונים כגון הישגים לימודיים, אקלים בית-ספרי, תחושת המסוגלות העצמית של התלמידים, תחושת המסוגלות המקצועית של המורים ועוד. חשוב לזכור כי מדובר בהערכות ובתפיסות.

שינויים בעבודת בית הספר בעקבות הרפורמה

מנהלים ומורים בחטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" רואים בחיוב את השפעת הרפורמה על עבודת בית הספר: 91% מהמנהלים ו-72% מהמורים דיווחו על שיפור לטובה בעבודת בית הספר בעקבות "אופק חדש".

בשאלת המשך פתוחה התבקשו המנהלים להסביר את תשובותיהם. המנהלים ציינו בתשובותיהם כי השינוי בעבודת בית הספר בא לידי ביטוי בעיקר במתן מענה לצרכים האישיים של התלמידים במסגרת השעות הפרטניות, בשיפור הקשר האישי בין המורים לתלמידים ובעליית תחושת השייכות של התלמידים לבית הספר וזאת בשל השילוב עם התכנית "חינוך אישי". כמו כן, המנהלים ציינו כי השינוי לטובה חל בשל הנוכחות של מורים למשך שעות רבות יותר בבית הספר (בשעות השהייה), אשר הובילה לזמינות רבה יותר שלהם למפגשים עם תלמידים, עם הורים ולמפגשי צוותים מקצועיים, כך שעבודת הצוות בבית הספר יעילה יותר. כל אלו, לדעת המנהלים, תרמו לשיפור האקלים החינוכי הבית-ספרי ולהפחתת האלימות בבית הספר. להלן דוגמאות מדברי המנהלים:

"מאזיצ' אתלמדי'ס יותר באופן כרטי, מחינה לימודית, חכרתית ורעית".

"המורים שהי'ס זמן רב יותר בבית הספר, יש להם אפשרות לתת מענה ממשותי במישור האישי ולס במישור הלימודי עבור התלמידים שקודם התקש'נו לתת להם מענה".

"המורים נשאר'ס ביתר רצון לעבודה מקצועית בצוותים".

"למורים ולהנהלה יש יותר זמן לדון ולשבת ככל מה שקודם לעשייה לימודית".

לצד עמדת הרוב, מיעוט מהמנהלים (7%) ומהמורים (9%) ציינו כי בעקבות "אופק חדש" חל שינוי לרעה בעבודת בית הספר וייחסו זאת בעיקר לעומס הרב המוטל על המורים.

השוואת התפיסה של השפעת הרפורמה בקרב המורים לפי מגזר-שפה ושנת הצטרפות מוצגת להלן.

השוואה לפי מגזר-שפה: בחטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש", שיעור גבוה יותר של מורים דוברי ערבית דיווחו על שיפור לטובה בעבודת בית הספר בעקבות הרפורמה, בהשוואה למורים דוברי עברית (81% לעומת 63%, בהתאמה).

השוואה לפי מגזר-שפה ושנת הצטרפות: פילוח הנתונים לפי שנת ההצטרפות לתכנית מראה כי שיעור גבוה יותר של מורים בעלי ותק של שלוש שנים ברפורמה (מצטרפי תשס"ח) מדווחים על שינוי לטובה בעבודת בית הספר, בהשוואה למורים בעלי ותק של שנה עד שנתיים ברפורמה: בקרב מורים דוברי עברית – 70% בתשס"ח לעומת 58% בתשס"ט ו-64% בתש"ע; ובקרב מורים דוברי ערבית – 88% בתשס"ח לעומת 76% בתשס"ט ו-79% בתש"ע. יתכן כי מורים חדשים ברפורמה חשים כי מוקדם עדיין להעריך את השלכות הרפורמה על עבודת בית הספר.

ההשלכות הנתפסות של הרפורמה על היבטים שונים בעבודת בית הספר

בסדרת שאלות נוספת נשאלו המורים והמנהלים על עמדותיהם כלפי השלכות הרפורמה על היבטים שונים הנוגעים לחיי בית הספר ולעבודתם. תשובות המורים מוצגות בלוח להלן.

עמדות המורים כלפי השלכות הרפורמה על חיי בית הספר:

לוח 11: השפעות נתפסות של רפורמת "אופק חדש" - לפי דיווחי מורים שהצטרפו לרפורמה

שיעור המורים המשיבים (N=660)			האם וכיצד השפיעה רפורמת "אופק חדש" על...
השפיעה לרעה או מאוד לרעה	לא השפיעה	השפיעה לטובה או מאוד לטובה	
1%	14%	85%	קשר אישי בין מורה לתלמיד
7%	14%	79%	שכר המורים
15%	16%	69%	שביעות רצון של המורים משכרם
6%	28%	66%	עבודת הצוות הבית-ספרי
12%	28%	60%	האווירה הבית-ספרית
4%	44%	52%	התפתחות מקצועית של המורים
2%	48%	50%	תחושת המסוגלות המקצועית של המורים
1%	48%	51%	הקשר בין המורים להורים
2%	50%	47%	רמת האלימות בבית הספר
7%	53%	40%	התדמית הציבורית של מקצוע ההוראה
8%	56%	36%	מעמד המורים
73%	14%	13%	עומס עבודה על המורים בבית הספר
55%	26%	19%	עומס עבודה על המורים בבית, אחרי שעות העבודה

לפי תפיסתם של יותר משני שלישים מן המורים, **ההיבטים שהושפעו לטובה** בעקבות הרפורמה הם קשר אישי בין מורה לתלמיד; שכר המורים ושביעות הרצון משכרם; ועבודת הצוות הבית-ספרי.

היבטים שהדיווחים לגביהם מעורבים או שלא הושפעו בעקבות הרפורמה, על-פי תפיסתם של כמחצית מן המורים, הם הקשר בין המורים להורים; רמת האלימות בבית הספר; ההתפתחות המקצועית של המורים; תחושת המסוגלות המקצועית של המורים; התדמית הציבורית של מקצוע ההוראה ומעמד המורים (סטטוס).

היבטים שהושפעו לרעה בעקבות הרפורמה, על-פי תפיסתם של מרבית המורים, הם עומס העבודה המוטל על המורים בבית הספר (73% סברו כך) ובבית אחרי שעות העבודה (55% סברו כך).

השוואת תשובות המורים לפי מגזר-שפה מובאת להלן.

השוואה לפי מגזר-שפה: בלוח הבא מוצגים שיעורי המורים שסברו כי הרפורמה השפיעה לטובה, או מאוד לטובה על ההיבטים השונים בעבודת בית הספר, בקרב המצטרפים לרפורמה ולפי מגזר-שפה.

לוח 12: השפעות נתפסות של הרפורמה - לפי דיווחי מורים שהצטרפו לרפורמה ומגזר-שפה

מורים בבתי"ס דוברי ערבית (N=312)	מורים בבתי"ס דוברי עברית (N=348)	האם וכיצד השפיעה רפורמת "אופק חדש" על... (השפיעו מאוד לטובה או השפיעו לטובה)
93%	78%	קשר אישי בין מורה לתלמיד
76%	81%	שכר המורים
71%	66%	שביעות רצון של המורים משכרם
80%	53%	עבודת הצוות הבית-ספרי
75%	46%	האווירה הבית-ספרית
70%	36%	התפתחות מקצועית של המורים
70%	33%	תחושת המסוגלות המקצועית של המורים
72%	31%	הקשר בין המורים להורים
62%	33%	רמת האלימות בבית הספר
58%	23%	התדמית הציבורית של מקצוע ההוראה
48%	24%	מעמד המורים
18%	9%	עומס עבודה על המורים בבית הספר
24%	14%	עומס עבודה על המורים בבית, אחרי שעות העבודה

בהתאם לכך שבחטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש", שיעור גבוה יותר של מורים דוברי ערבית דיווחו על שיפור לטובה בעבודת בית הספר בעקבות הרפורמה, בהשוואה למורים דוברי עברית, כך גם במרבית ההיבטים, יותר מורים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו על השפעה לטובה, בהשוואה לעמיתיהם בבתי ספר דוברי עברית. הפער בתפיסת השפעת הרפורמה בולט במיוחד בהיבטים הקשורים לאווירה בבית הספר ולמקצוע ההוראה, כגון: הקשר בין המורים להורים; רמת האלימות בבית הספר; ההתפתחות המקצועית של המורים; תחושת המסוגלות המקצועית של המורים והתדמית הציבורית של מקצוע ההוראה. הפער קטן יותר בכל הנוגע להשפעת הרפורמה על הקשר האישי מורה-תלמיד ועל שכר המורים ושביעות הרצון ממנו.

פילוח הנתונים לפי מגזר-שפה ושנת ההצטרפות לתכנית לא העלה הבדלים ניכרים.
להלן מוצגות תפיסותיהם של המנהלים בנוגע להשפעות הנתפסות של רפורמת "אופק חדש" על חיי בית הספר.

עמדות המנהלים כלפי השלכות הרפורמה על חיי בית הספר:

לוח 13: השפעות נתפסות של רפורמת "אופק חדש" - לפי דיווחי מנהלים שהצטרפו לרפורמה

שיעור המנהלים המשיבים (N=57)			האם וכיצד השפיעה רפורמת "אופק חדש" על...
השפיעה לרעה או מאוד לרעה	לא השפיעה	השפיעה לטובה או מאוד לטובה	
0%	6%	94%	קשר אישי בין מורה לתלמיד
0%	0%	100%	שכר המורים
2%	7%	91%	שביעות רצון של המורים משכרם
3%	15%	82%	עבודת הצוות הבית-ספרי
7%	16%	77%	האווירה הבית-ספרית
0%	11%	89%	ההתפתחות המקצועית של המורים
0%	15%	85%	תחושת המסוגלות המקצועית של המורים
0%	26%	74%	הקשר בין המורים להורים
0%	21%	79%	רמת האלימות בבית הספר
0%	49%	51%	התדמית הציבורית של מקצוע ההוראה
2%	58%	40%	מעמד המורים
88%	4%	8%	עומס עבודה על המורים בבית הספר
49%	34%	17%	עומס עבודה על המורים בבית, אחרי שעות העבודה

ניתוח תשובות המנהלים עולה בקנה אחד עם ניתוח תשובות המורים, אם כי בשיעורים גבוהים יותר. לפי תפיסתם של יותר מ-75% מן המנהלים, **ההיבטים שהושפעו לטובה** בעקבות הרפורמה הם: קשר אישי בין מורה לתלמיד; שכר המורים ושביעות הרצון משכרם; התפתחות מקצועית של המורים; תחושת המסוגלות המקצועית של המורים; עבודת הצוות הבית-ספרי; האווירה הבית-ספרית ואף רמת האלימות הבית-ספרית.

בדומה לתשובות המורים, **ההיבטים שהדיווחים לגביהם מעורבים או שלא הושפעו** בעקבות הרפורמה על-פי תפיסתם של המנהלים הם: התדמית הציבורית של מקצוע ההוראה ומעמד המורים (סטטוס).

ההיבטים שהושפעו לרעה בעקבות הרפורמה על-פי תפיסתם של מרבית המנהלים (בדומה למורים) הם עומס העבודה על המורים בבית הספר (88% סברו כך) ועומס העבודה על המורים בבית, אחרי שעות העבודה (49% סברו כך).

ההשלכות הנתפסות של השעות הפרטניות על התלמידים והמורים

בשאלות נוספות נשאלו המורים והמנהלים על ההשלכות של השעות הפרטניות על היבטים שונים בחיי בית הספר הנוגעים לתלמידים (כגון הישגים לימודיים וחוויה רגשית-חברתית) ולמורים (כגון תחושת המסוגלות המקצועית). הנתונים מוצגים בלוח שלהלן:

לוח 14: השפעת השעות הפרטניות על היבטים שונים בחיי בית הספר - לפי דיווחי מורים ומנהלים

שיעור המנהלים המשיבים (N=57)	שיעור המורים המשיבים (N=665)	השפעת השעות הפרטניות על... (השפיעו מאוד לטובה או השפיעו לטובה)
100%	88%	הישגים לימודיים של התלמידים המשתתפים בהן
96%	89%	תחושת המסוגלות הלימודית של התלמידים המשתתפים בהן
98%	87%	החוויה הרגשית-חברתית של התלמידים המשתתפים בהן
92%	69%	תחושת המסוגלות המקצועית של המורים המלמדים בשעות הפרטניות
65%	59%	תהליכי ההוראה בכיתות

שיעור ניכר של מורים ושל מנהלים ציינו כי השעות הפרטניות השפיעו לטובה על התלמידים מבחינת הישגיהם הלימודיים, תחושת המסוגלות הלימודית שלהם והחוויה הרגשית-חברתית שלהם. אשר למורים עצמם, 69% מהמורים ו-92% מהמנהלים ציינו כי השעות הפרטניות השפיעו לטובה על תחושת המסוגלות העצמית של המורים. שיעורים נמוכים יותר (59% מהמורים ו-65% מהמנהלים) ציינו השפעה לטובה על תהליכי ההוראה בכיתות.

השוואה לפי מגזר-שפה: בחטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש", שיעור גבוה יותר של מורים דוברי ערבית סבורים, בהשוואה למורים דוברי עברית, כי השעות הפרטניות השפיעו לטובה או לטובה מאוד על תהליכי ההוראה בכיתות (71% לעומת 47%, בהתאמה) ועל תחושת המסוגלות המקצועית של המורים המלמדים בהן (77% לעומת 61%, בהתאמה).

פילוח הנתונים לפי מגזר-שפה ושנת ההצטרפות לתכנית לא העלה הבדלים ניכרים.

ההשלכות של השעות הפרטניות על האווירה בקרב הצוות והתלמידים

בסדרת שאלות נוספת נשאלו המורים והמנהלים כיצד השפיעה כניסת "אופק חדש", עם הצרכים החדשים המתחייבים ממנה (כמו צורך במקומות מתאימים לשעות פרטניות ושעות שהייה והוצאת תלמידים מכיתתם במהלך יום הלימודים לצורך שעות פרטניות), על תחושות הצוות בבית הספר ועל תחושות התלמידים. בלוח להלן מוצגות תשובות המורים והמנהלים.

לוח 15: השפעת "אופק חדש" על התחושות בקרב הצוות והתלמידים - לפי דיווחי מורים ומנהלים

שיעור המורים המשיבים (N=625)	שיעור המנהלים המשיבים (N=57)	השפעת היבטים של יישום "אופק חדש" על התחושות בקרב הצוות והתלמידים (השפיעו מאוד לטובה או השפיעו לטובה)
34%	31%	השפעת כניסת "אופק חדש" (עם הצרכים שהיא מייצרת) על התחושה בצוות בית הספר באשר לתנאים פיזיים בעבודה
43%	44%	השפעת הוצאת תלמידים מכיתתם במהלך יום הלימודים לצורך השעות הפרטניות על תחושות <u>הצוות</u> בנוגע לשעות הפרטניות
66%	60%	השפעת הוצאת תלמידים מכיתתם במהלך יום הלימודים לצורך השעות הפרטניות על תחושות <u>התלמידים</u> בנוגע לשעות הפרטניות

נראה כי תשובות המורים והמנהלים עולות בקנה אחד בשלושת ההיבטים:

אשר להשפעת הרפורמה על תחושת הצוות בנוגע לתנאים הפיזיים בעבודה, כשליש מן המנהלים והמורים ציינו שהרפורמה השפיעה לטובה או מאוד לטובה על תחושת הצוות בנוגע לתנאים הפיזיים בעבודה, כרבע מהמנהלים ומהמורים ציינו שהרפורמה לא השפיע כלל, והשאר ציינו השפעה לרעה על התנאים הפיזיים בעבודתם (כזכור, רק כרבע מן המנהלים הביעו שביעות רצון גבוהה מהתנאים הפיזיים בבית הספר).

בשאלת המשך פתוחה, המנהלים שצינו השפעה לטובה על תחושת הצוות בנוגע לתנאים הפיזיים בעבודה הסבירו זאת בכך שעקבות הרפורמה שופרו התנאים הפיזיים בבתי הספר: נבנו חדרים להוראה פרטנית ופינוט עבודה לשהיית המורים ונרכשו מחשבים ומזגנים. עם זאת, אותם המנהלים הדגישו כי השיפור מועט ואינו מספק ולכן, לדבריהם, על אף שחל שיפור מסוים, עדיין קיים בבתי הספר מחסור בתנאים פיזיים מתאימים. המנהלים שצינו השפעה לרעה על תחושת הצוות באשר לתנאים הפיזיים בעבודה, נימקו זאת בכך שבעקבות הרפורמה נדרשו המורים לקיים שעות פרטניות ושעות שהייה, אולם התנאים הפיזיים לא שונו בהתאם, באופן שיצר מחסור בחדרים ובפינוט ליישום הרפורמה וצפיפות הולכת וגוברת. כל אלו, לדברי המנהלים, השפיעו לרעה על תחושת המורים בנוגע לתנאים הפיזיים.

אשר להשפעת הוצאת תלמידים מכיתתם במהלך יום הלימודים לצורך השעות הפרטניות על תחושת הצוות בבית הספר בנוגע לשעות הפרטניות, כ-40% מן המורים והמנהלים ציינו כי הוצאת תלמידים מכיתתם במהלך יום הלימודים לצורך השעות הפרטניות השפיעה לטובה או מאוד לטובה על תחושת הצוות בנוגע לשעות הפרטניות, כמחצית ציינו כי להוצאת התלמידים לא הייתה השפעה על תחושת הצוות, ומיעוט זניח ציין כי הדבר השפיע לרעה על תחושת הצוות.

בשאלת המשך פתוחה, המנהלים שסברו כי הוצאת תלמידים מכיתתם במהלך יום הלימודים לצורך השעות הפרטניות השפיעה לטובה על תחושות הצוות בנוגע לשעות הפרטניות, הסבירו זאת בכך שהוצאת התלמידים הובילה לתהליך של ייעול ושיפור בעבודת צוות המורים בבית הספר. ברוב המקרים, התלמידים הוצאו מכיתתם לצורך לימודים פרטניים באותו תחום דעת שנלמד באותה שעה בכיתה, תוך שיתוף פעולה, תיאום והעברת מידע בין המורים באותו תחום הדעת. בנוסף לחיזוק שיתוף הפעולה בין המורים לעבודת צוות משמעותית, הוצאת התלמידים תרמה מחד גיסא, לשיפור ההישגים של התלמידים שהשתתפו בשעה הפרטנית ומאידך גיסא, לשיפור ההוראה בכיתת האם בשל השתתפות מספר תלמידים קטן יותר, בעלי צרכים פחות הטרוגניים. השפעות אלו אפשרו, לדעת המנהלים, מתן מענה מותאם יותר לכל תלמיד על-פי צרכיו. כל אלו גרמו למורים בתחומי הדעת להרגיש שביכולתם לעזור יותר לכלל תלמידיהם ותרמו לשיפור התחושות בצוות באשר לשעות הפרטניות.

המנהלים שסברו כי הוצאת תלמידים מכיתתם במהלך יום הלימודים לצורך השעות הפרטניות לא השפיעה על תחושות הצוות בנוגע לשעות הפרטניות, נימקו זאת בכך שבבית ספרם השעות הפרטניות התקיימו על-פי רוב אחרי סיום יום הלימודים או לפניו ולא במהלכו, ולכן המורים לא נאלצו להתמודד עם הוצאת תלמידים מכיתותיהם לצורך שעות פרטניות.

אשר להשפעת הוצאת תלמידים מכיתתם במהלך יום הלימודים לצורך השעות הפרטניות על תחושת התלמידים בנוגע לשעות הפרטניות, כשני שלישים מן המורים והמנהלים ציינו כי הוצאת תלמידים במסגרת השעות הפרטניות השפיעה לטובה על תחושות התלמידים בנוגע לשעות הפרטניות, כשליש מהמנהלים וכחמישית מהמורים ציינו כי להוצאת התלמידים לא הייתה השפעה על תחושות התלמידים, ומיעוט ציינו כי הדבר השפיע לרעה על תחושות התלמידים.

בשאלת המשך פתוחה, המנהלים שסברו כי הוצאת תלמידים מכיתתם במהלך יום הלימודים לצורך השעות הפרטניות השפיעה לטובה על תחושות התלמידים בנוגע לשעות הפרטניות, הסבירו זאת בשבועות הרצון הגבוהה של התלמידים שהשתתפו בשעות הפרטניות, שקיבלו מענה מותאם לצרכיהם וליכולותיהם, תגבור לימודי ואפשרות להשלים פערים וללמוד בקבוצה קטנה את אותו החומר שנלמד באותה שעה בכיתתם. בעקבות כל זאת, השעות הפרטניות תרמו הן לשיפור הישגי התלמידים והן לחיזוק הקשר האישי והרגשי בין התלמידים למורים, לתחושת השייכות של התלמידים, למוטיבציה שלהם ולתחושת מסוגלותם העצמית.

לדוגמא, מדברי המנהלים :

"כשאת נותנת לתלמידים הצעה, תגבור, חופשיות, יחס אישי, האורה צוה צבודה מקצועית יותר, משפיע על ההישגים שלהם לטובה, הם מרגישים שייכים, מצליח מוטיבציה, שעה פרטנית צריכה להיות רק לרווחה".

"לילד לא טוב לשבת בכיתה ולא להבין מה קורה שם. כשאפשרים לו להתקדם, להשלים סצרים ולהחזיר לכיתה בראה צבובה יותר, אז גם תחושת האסכולה הצלחית צולה ואם ההישגים משתפרים".

גם בהקשר זה, המנהלים שסברו כי הוצאת תלמידים מכיתתם במהלך יום הלימודים לצורך השעות הפרטניות לא השפיעה על תחושות התלמידים בנוגע לשעות הפרטניות, ציינו כי בבית ספרם השעות הפרטניות לא התקיימו על-פי רוב במהלך יום הלימודים, ולכן תלמידים לא הוצאו מכיתותיהם לצורך זה.

השוואה לפי מגזר-שפה: בחטיבות הביניים שהצטרפו ל"אופק חדש", שיעור גבוה יותר של מורים דוברי ערבית סבורים, בהשוואה למורים דוברי עברית, ש"אופק חדש" השפיעה לטובה או מאוד לטובה על תחושת הצוות בנוגע לתנאים הפיזיים בעבודה (45% לעומת 23%, בהתאמה) וכי הוצאת תלמידים מכיתתם במהלך יום הלימודים לצורך השעות הפרטניות השפיעה לטובה או מאוד לטובה על תחושת הצוות הבית-ספרי בנוגע לשעות הפרטניות (50% לעומת 36%, בהתאמה).

פילוח הנתונים לפי מגזר-שפה ושנת ההצטרפות לתכנית לא העלה הבדלים ניכרים.

עמדות המנהלים כלפי השלכות הרפורמה על עבודתם ועל התפתחותם המקצועית

בהמשך לסדרת השאלות על אודות השפעת "אופק חדש" על חיי בית הספר, נשאלו המנהלים האם וכיצד השפיעה הרפורמה על עבודתם ועל התפתחותם המקצועית. התשובות מוצגות בלוח להלן:

לוח 16: השפעות "אופק חדש" על עבודתם ועל התפתחותם המקצועית של המנהלים - לפי דיווחי המנהלים

שיעור המנהלים המשיבים (N=57)			האם וכיצד השפיעה רפורמת "אופק חדש" על...
השפיעה לרעה או מאוד לרעה	לא השפיעה	השפיעה לטובה או מאוד לטובה	
2%	37%	61%	התפתחות מקצועית של מנהלים
27%	48%	25%	שכר המנהלים
4%	67%	29%	אוטונומיה בית-ספרית
89%	4%	7%	עומס עבודה על המנהלים בבית הספר

61% מהמנהלים ציינו כי הרפורמה השפיעה לטובה על התפתחותם המקצועית. אשר לשכר המנהלים, כרבע ציינו השפעה לטובה על השכר, אך כמחצית ציינו היעדר השפעה וכרבע מהמנהלים ציינו כי הרפורמה השפיעה לרעה על שכרם. אשר להשפעת הרפורמה על האוטונומיה הבית-ספרית, כשני שלישים מהמנהלים (67%) סברו שלרפורמה לא הייתה השפעה בהקשר זה וכרבע דיווחו על השפעה לטובה. ההיבט שהושפע לרעה בעקבות הרפורמה על-פי תפיסתם של מרבית המנהלים היה עומס העבודה על המנהלים בבית הספר: 89% מן המנהלים דיווחו כי בעקבות הרפורמה נרשמה השפעה לרעה על עומס העבודה שלהם בבית הספר.

בסדרת שאלות נוספת נשאלו המנהלים על אודות השינוי בסמכויות ובאוטונומיה שיש בידיהם בעקבות הרפורמה. בלוח שלהלן מוצגות תשובות המנהלים:

לוח 17: השינוי בסמכות ובאוטונומיה בעקבות הרפורמה - לפי דיווחי מנהלים

שיעור המנהלים שהשיבו (N=57)			סמכויות מנהלים
פחות סמכויות	ללא שינוי	יותר סמכויות	
2%	11%	87%	ניהול ההתפתחות המקצועית של מורים
7%	67%	26%	ניהול סל השעות של בית הספר
6%	70%	24%	קביעת מבנה הנהלת בית הספר
6%	70%	24%	בניית תכנית הפעילות/העבודה הבית-ספרית
4%	86%	10%	פיטורי מורים
4%	88%	8%	קליטת מורים חדשים

בתשובותיהם ציינו רוב המנהלים כי בעקבות הרפורמה יש להם יותר או הרבה יותר סמכות ואוטונומיה בנושא של ניהול ההתפתחות המקצועית של מורים (87%). בשאר ההיבטים (בניית תכנית העבודה הבית-ספרית, ניהול סל השעות של בית הספר, קליטת מורים, פיטורי מורים וקביעת מבנה הנהלת בית הספר) ציינו מרבית המנהלים שלא חל שינוי בסמכויות שבידיהם, ובעיקר בהיבטים של קליטת מורים חדשים (88%) ופיטורי מורים (86%).

סיכום: ההשלכות הנתפסות של הרפורמה על המורים והתלמידים ועל היבטים שונים בחיי

בית הספר

■ **שינויים בעבודת בית הספר בעקבות הרפורמה:** רובם של המורים (72%) ושל המנהלים (91%) דיווחו על שינוי לטובה בעבודת בית הספר בעקבות הרפורמה. לדברי המנהלים, השינוי המהותי ביותר בא לידי ביטוי במתן מענה לצרכים האישיים של התלמידים במסגרת השעות הפרטניות ובשיפור הקשר האישי בין המורים לתלמידים. השוואת תשובות המורים בהקשר זה לפי מגזר-שפה העלתה כי שיעור גבוה יותר של מורים דוברי ערבית דיווחו על שיפור לטובה בעבודת בית הספר בעקבות הרפורמה, בהשוואה למורים דוברי עברית (81% לעומת 63%, בהתאמה).

■ **ההשלכות הנתפסות של הרפורמה על חיי בית הספר:**

○ היבטים שהושפעו לטובה על-פי תפיסתם של יותר משני שלישים מן המורים ויותר משלושה רבעים מן המנהלים: קשר אישי בין המורה לתלמיד; שכר המורים ושביעות הרצון מן השכר; ועבודת הצוות הבית-ספרי. במרבית ההיבטים שיעור גבוה יותר של מורים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו על השפעה לטובה של הרפורמה על חיי בית הספר, בהשוואה למורים בבתי ספר דוברי עברית.

- היבטים שהעמדות כלפיהם מעורבות או שלא הושפעו על-פי תפיסתם של כמחצית מהמורים והמנהלים : התדמית הציבורית של מקצוע ההוראה ומעמד המורים.
- היבטים שהושפעו לרעה על-פי תפיסתם של המורים והמנהלים : עומס העבודה על המורים בבית הספר ובבית.

- **ההשלכות הנתפסות של השעות הפרטניות על התלמידים ועל המורים**: שיעור ניכר של מורים (כ-90%) ושל מנהלים (כ-100%) ציינו כי השעות הפרטניות השפיעו לטובה על התלמידים מבחינת הישגיהם הלימודיים, תחושת המסוגלות הלימודית והחווייה הרגשית-חברתית שלהם. 59% מן המורים ו-65% מן המנהלים ציינו השפעה לטובה על תהליכי הוראה בכיתות. אשר להשפעות על המורים עצמם, 69% מהמורים ו-92% מהמנהלים ציינו כי השעות הפרטניות השפיעו לטובה על תחושת המסוגלות המקצועית של המורים המלמדים בשעות הפרטניות.
- **ההשלכות הנתפסות של הרפורמה על המנהלים**:

- **התפתחות מקצועית ושכר**: 61% מן המנהלים ציינו כי הרפורמה השפיעה לטובה על התפתחותם המקצועית. אשר לשכר המנהלים, כרבע מהם ציינו השפעה לטובה על השכר, אך כמחצית ציינו היעדר השפעה וכרבע מן המנהלים ציינו כי הרפורמה השפיעה לרעה על שכרם. 89% מהמנהלים דיווחו כי בעקבות הרפורמה נרשמה השפעה לרעה על עומס העבודה שלהם בבית הספר.
- **סמכויות ואוטונומיה**: אשר להשפעת הרפורמה על האוטונומיה הבית-ספרית, כשני שלישים מן המנהלים (67%) ציינו היעדר השפעה, ו-29% מהם ציינו השפעה לטובה. כשנשאלו המנהלים האם ובאילו תחומים חל שינוי בסמכות ובאוטונומיה שבידיהם בעקבות הרפורמה, ציינו 87% מהם כי יש בידיהם יותר סמכויות בנושא ניהול ההתפתחות המקצועית של המורים. בשאר ההיבטים (ניהול סל השעות, קביעת מבנה ההנהלה ובניית תכנית הפעילות הבית-ספרית) ציינו מרבית המנהלים שלא חל שינוי בסמכויות שבידיהם, ובעיקר בהיבטים של קליטת מורים חדשים (88%) ופיטורי מורים (86%).
- **עומס עבודה**: 89% מבין המנהלים ציינו כי הרפורמה השפיעה לרעה או לרעה מאד על עומס העבודה שלהם בבית הספר.

סיכום

בתום שלוש שנים ליישום רפורמת "אופק חדש" בחטיבות הביניים, הפכה הרפורמה לחלק אינטגרלי מהעשייה הבית-ספרית והיא נתפסת כמועילה בהיבטים הבית ספריים השונים. מרבית המנהלים והמורים השותפים לרפורמת "אופק חדש" רוצים בהמשך יישומה של הרפורמה, ומביעים שביעות רצון מן השילוב בין "אופק חדש" לתכנית "חינוך אישי". כמו כן, מרבית המנהלים והמורים חשים כי בעקבות הרפורמה חל שינוי לטובה בעבודת בית הספר. ההיבטים המרכזיים שנתפסו כמושפעים לטובה מן הרפורמה הם הקשר בין המורים לתלמידים, עבודת הצוות הבית ספרי, שכר המורים ושביעות הרצון מן השכר. לצד זאת דיווחו המורים והמנהלים על עמדות מעורבות כלפי מידת השינוי בחיי בית הספר בהיבטים כגון, התדמית הציבורית של מקצוע ההוראה ומעמד המורים.

אמנם המורים ב"אופק חדש" הביעו שביעות רצון גבוהה יותר מתנאי השכר שלהם, בהשוואה למורים בחטיבות ביניים שלא הצטרפו לרפורמה אך, מראיונות עומק עולה, כי למרות שביעות הרצון של המורים מן השכר, עדיין גובה השכר נתפס כאינו תואם את תוספת העבודה בעקבות הרפורמה.

במסגרת הרפורמה נתפסו השעות הפרטניות ככלי המשמעותי ביותר לקידום לימודי וחברתי-רגשי של התלמידים. לפי הערכות המנהלים והמורים, בעקבות השעות הפרטניות התהדק הקשר האישי בין המורה לתלמיד וחל שיפור בהישגי התלמידים שהשתתפו בשעות אלו. לפי דיווחי המורים, רוב השעות הפרטניות הוקדשו להוראה בתחומי הדעת ולתלמידים המוגדרים "חלשים" או "בינוניים" בלימודים. זאת ועוד, בחט"ב נמצאו שלושה דגמים של שעות פרטניות: דגם של שעה פרטנית מסוג תגבור לימודי, דגם מסוג העמקה לימודית ודגם ממוקד דיאלוג אישי עם התלמידים. דגם זה שונה במעט מזה שנמצא בבתי הספר היסודיים, שם הוקדשו השעות הפרטניות בעיקר לנושאים לימודיים, בעוד שבחט"ב בנוסף להיבט הלימודי ניתן דגש גם להיבטים רגשיים.

יש לציין כי המורים והמנהלים מדווחים גם על קשיים ביישום הרפורמה: נמצא, כי התופעה של הוצאת תלמידים מכיתות האם לטובת השעות הפרטניות נרחבת מאוד. יותר ממחצית מן השעות הפרטניות מתקיימות כשעות רוחב והתלמידים לומדים תחום דעת אחר מזה הנלמד באותה שעה בכיתת האם שלהם. כמו כן, שיעורים נמוכים יחסית של מורים הביעו שביעות רצון מאופן יישום הרפורמה, כאשר עיקר הטענות הופנו כלפי עומס העבודה הרב המוטל על המורים. עם זאת, יש לציין כי מורים בחט"ב שהצטרפו לרפורמה דיווחו בשיעורים נמוכים יותר על עומס כבד בעבודה בבית בהשוואה למורים בחט"ב שלא הצטרפו לרפורמה. ואילו מורים בחט"ב שהצטרפו לרפורמה דיווחו בשיעורים גבוהים יותר על עומס כבד בעבודה בבית הספר בהשוואה למורים בחט"ב שלא הצטרפו לרפורמה, זאת על אף שבחטיבות הביניים ניתנו למורים 9 שעות שהייה שבועיות (בהשוואה ל-5 בבתי הספר היסודיים). לדברי המנהלים והמורים שעות שהייה לא פותרות את בעיות העומס כי הן משמשות בעיקר לעבודת צוות ופחות להשלמת משימות אישיות של המורה.

נוסף על כך, מנהלים מדווחים כי התנאים הפיזיים בבתי הספר עדיין אינם מותאמים לצרכי העבודה של המורים ולוקים בחסר בעיקר בשל היעדר של מקום מתאים לאכול בו, מחסור בעמדות מחשב ובציוד תקשוב, והיעדר מקום מתאים למורים לעבוד בו ולקיים פגישות.

באשר למנהלים של חטיבות ביניים שהצטרפו ל"אופק חדש" – רובם ציינו כי היקף הסמכויות והאוטונומיה שבידיהם מועט מדי, והזכירו היעדר סמכויות בתחומים של קליטת מורים, שיבוצם ופיטורם, תגמול בעלי תפקידים ובניית המערכת הבית-ספרית. נוסף על כך, המנהלים מדווחים על עומס רב בעבודתם בעקבות הרפורמה ושביעות רצונם משכרם נמוכה ביותר.

נספח 1: שאלון מנהלים ב"אופק חדש" בשנת תש"ע

למילוי על-ידי טלדור לפני תחילת הראיון (עפ"י הרשימה)

שם המנהל/ת:	ת.ז.:	טלפון:
סמל:	שם בית הספר:	יישוב בית הספר:
שלב חינוך: יסודי/ חטי"ב	יוח"א: כן/לא	הצטרף לאופק חדש: כן/לא
שם המראיין:	תאריך הראיון:	

שלום, שמי _____. אני מתקשר/ת מטעם ראמ"ה, הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך. במסגרת הערכת תוכנית "אופק חדש" מרואיינים ע"י ראמ"ה מנהלים של בתי ספר שהצטרפו ל"אופק חדש" ומכאלו שלא הצטרפו. המידע הנאסף יסייע למשרד החינוך להפיק לקחים ולהיערך לקראת המשך התוכנית ונודה לך מאד על שיתוף הפעולה.

חשוב להדגיש כי תשובותיך ישמרו חסויות והמידע ידווח ברמה הארצית בלבד. האם תוכל/י להקדיש עכשיו כרבע שעה מזמנך כדי להשיב על השאלות או ברצונך שנקבע זמן אחר? **[למראיין: אם לא יכול קבע מועד חדש]**

1. האם את/ה מנהל/ת את בית הספר _____? **[למראיין: להקריא את שם בית הספר]**

(1) כן

(2) לא **(להודות ולסיים את הראיון)**

(3) לא ענה **(להודות ולסיים את הראיון)**

2. האם בית ספרך הצטרף לאופק חדש, ואם כן, באיזו שנה?

(1) כן, לפני שנתיים, בתשס"ח **(חטיבות ביניים: להודות ולסיים את הראיון)**

(2) כן, בשנה שעברה, בתשס"ט

(3) כן, השנה, בתש"ע

(4) לא **(בתי ספר יסודיים: להודות ולסיים את הראיון), (חטיבות ביניים: להמשיך בראיון)**

(5) לא ענה **(להודות ולסיים את הראיון)**

כעת נעבור לכמה שאלות על בית הספר אותו את/ה מנהל/ת

3. כמה שנים את/ה מנהל/ת בית ספר זה? _____ **טווח אפשרי 0-40**
4. כמה שנים בסך הכל את/ה ממלא/ת תפקיד של מנהל/ת בתי ספר? _____ **טווח אפשרי 0-40**

האם בבית ספרך מתקיימות השנה התוכניות הבאות:

התוכניות	כן	לא	לא יודע	לא ענה
5. יוח"א (למראיין: יום חינוך ארוך) או יול"א	1	2	0	9

התוכניות	כן	לא	לא יודע	לא ענה
(למראיין : יום לימודים ארוך, לא מלא) או יומל"א (למראיין : יום לימודים מלא ארוך)				
6. שוחרי שינוי (למראיין : תוכנית לבתי ספר בצפון ובעוטף עזה)	1	2	0	9
7. מיל"ת (למראיין : תוכנית להארכת יום לימודים לתלמידים מתקשים)	1	2	0	9
8. תוכנית קרב (למראיין : תוכניות העשרה לתלמידים במגוון תחומים)	1	2	0	9
9. תכניות אחרות בביה"ס (לא-- עבור לשאלה 11)	1	2	0	9

10. פרטי את העיקריות שבהן (אם ענה כן בשאלה 9): _____

11. כמה ימי לימוד בשבוע יש בבית הספר?

1. חמישה ימים בשבוע (עבור לשאלה 13)

2. שישה ימים בשבוע (עבור לשאלה 13)

3. אחר

4. לא ענה (עבור לשאלה 13)

12. פרט _____

13. כמה שעות שבועיות יש בבית הספר (לסוקר : אם עונה "משתנה לפי שכבה", יש לבקש לענות : **ברוב**
השכבות) ? _____ שעות שבועיות (טווח בין 20-50)

14. האם בית ספרך השתתף בשנים קודמות ברפורמת דברת?

1. כן

2. לא

3. לא ענה

15. האם יש שיעור ניכר של תלמידים בבית ספרך המגיעים עם הסעות מאורגנות לבית הספר?

1. כן

2. לא

3. לא ענה

הצטרפו לאופק חדש <<< ממשיכים הלאה

חט"ב שלא הצטרפו לאופק חדש <<< עבור לשאלה 25

נעבור לשאלות הנוגעות לשביעות הרצון שלך בתחומים שונים

לגבי כל היגד ציין/י באיזו מידה את/ה מסכים/ה עם ההיגד, על סולם בן 5 רמות, כאשר: 1 = במידה מועטה

מאד או בכלל לא, 2 = במידה מועטה, 3 = במידה בינונית, 4 = במידה רבה, 5 = במידה רבה מאד

לא ענה	לא יודע	במידה רבה מאד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	במידה מועטה או מאד לא בכלל	באיזו מידה את/ה שבע רצון מ...
9	0	5	4	3	2	1	16. מרפורמת אופק חדש באופן כללי

17. באיזו מידה את/ה שבע/ת רצון מהסמכויות שניתנות לך במסגרת אופק חדש?

1. במידה מועטה מאד או בכלל לא
2. במידה מועטה
3. במידה בינונית
4. במידה רבה
5. במידה רבה מאד
6. לא יודע/ת (למראיין: עבור לשאלה 19)
7. לא ענה (למראיין: עבור לשאלה 19)

18. הסבר/הסבירי את תשובתך _____

נעבור לשאלות על השינוי בסמכות ובאוטונומיה שיש בידיך בתחומים שונים בעקבות הרפורמה

לגבי כל תחום ציין/י באיזו מידה בעקבות כניסת אופק חדש את/ה חש/ה שיש שינוי בסמכות ובאוטונומיה שיש בידיך, על סולם בן 5 רמות, כאשר: 1 = יש לי הרבה יותר סמכות ואוטונומיה, 2 = יש לי יותר סמכות ואוטונומיה, 3 = אין שינוי, 4 = יש לי פחות סמכות ואוטונומיה, 5 = יש לי הרבה פחות סמכות ואוטונומיה

לא ענה	לא יודע	יש לי הרבה פחות סמכות ואוטונומיה	יש לי פחות סמכות ואוטונומיה	אין שינוי	יש לי יותר סמכות ואוטונומיה	יש לי הרבה יותר סמכות ואוטונומיה	האם בעקבות כניסת אופק חדש את/ה חש/ה שיש שינוי בסמכות ובאוטונומיה שיש בידיך בכל אחד מהתחומים הבאים:
9	0	5	4	3	2	1	19. בניית תכנית הפעילות/העבודה הבית- ספרית
9	0	5	4	3	2	1	20. ניהול סל השעות של בית הספר
9	0	5	4	3	2	1	21. קליטת מורים חדשים
9	0	5	4	3	2	1	22. פיטורי מורים
9	0	5	4	3	2	1	23. ניהול ההתפתחות המקצועית של מורים
9	0	5	4	3	2	1	24. קביעת מבנה הנהלת בייס

לכולם: מצטרפים ולא מצטרפים

25. האם לדעתך הסמכות שיש בידיך והאוטונומיה של בית ספרך הן

1. מעטות מדי

2. בדיוק בכמות הנחוצה

3. גדולות מדי

4. לא יודעת/עבור לשאלה 27)

5. לא ענה (עבור לשאלה 27)

26. הסבר/הסבירי את תשובתך _____

באיזו מידה...	במידה מועטה מאד או בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאד	לא יודע/ת	לא ענה
27. את/ה חש/ה כי מוטל עליך עומס כבד מדי בעבודתך בבית הספר	1	2	3	4	5	0	9
28. את/ה שבע/ת רצון מתנאי השכר שלך	1	2	3	4	5	0	9
29. את/ה שבע רצון מהתנאים הפיזיים ליישום הרפורמה הקיימים בבית ספרך	1	2	3	4	5	0	9

האם קיימים בבית הספר התנאים הפיסיים הבאים? בכל שאלה אנא ציין/י האם התנאים מספקים באופן מלא, מספקים באופן חלקי, אינם מספקים, או שאין בביה"ס

התנאים	אין בבית הספר	אינו מספק	מספק באופן חלקי	מספק באופן מלא	לא יודע	לא ענה
30. מחשוב ותקשוב	1	2	3	4	0	9
31. חומרי הוראה-למידה (מבחינת כמות, תקינות, נגישות)	1	2	3	4	0	9
32. מיזוג	1	2	3	4	0	9
33. מקום מתאים למורים לעבוד בו	1	2	3	4	0	9
34. מקום מתאים לקיום פגישות פרטניות עם תלמידים, הורים וכד'	1	2	3	4	0	9
35. מקום מתאים לאכול בו	1	2	3	4	0	9
36. השירותים של המורים (מבחינת תקינות, ניקיון וכו')	1	2	3	4	0	9
37. השירותים של התלמידים (מבחינת תקינות, ניקיון וכו')	1	2	3	4	0	9

הצטרפו לאופק חדש << ממשיכים הלאה

חט"ב שלא הצטרפו לאופק חדש << עבור לשאלה 86

(השאלות הבאות רק למצטרפים).

כעת נעבור לשאלות על השעות הפרטניות

הכוונה לשעות פרטניות שאינן שעות שניתנות למחנך לניהול כיתה.

38. איזה אחוז מתלמידי בית הספר מקבלים שעות פרטניות? _____ (טווח : 0-100)

39. מהו המאפיין העיקרי של תלמידים אלו?

1. תלמידים חלשים (עבור לשאלה 41)
2. תלמידים בינוניים (עבור לשאלה 41)
3. תלמידים מצטיינים (עבור לשאלה 41)
4. תלמידים בעלי תחום עניין משותף, כגון אסטרונומיה, בע"ח וכד' (עבור לשאלה 41)
5. תלמידים עם קשיים רגשיים וחברתיים, או בעיות התנהגות ומשמעת (עבור לשאלה 41)
6. אין מאפיין מסוים (עבור לשאלה 41)
7. אחר
8. לא ענה (עבור לשאלה 41)
9. לא יודע (עבור לשאלה 41)

40. מאפיין אחר (פרטי) _____

41. האם יש בביה"ס תוכניות עבודה או תוכניות פעילות לשעות הפרטניות?

1. כן
2. לא (עבור לשאלה 53)
3. לא ענה (עבור לשאלה 53)

42. איך נבנו התוכניות? _____

ע"י מי נבנו התוכניות?	כן	לא
43. מנהל/ת בית הספר	1	2
44. סגן/ית מנהל/ת בית הספר	1	2
45. מחנכי הכיתה	1	2
46. המורים המלמדים שעות פרטניות	1	2
47. רכז/ת השכבה	1	2
48. רכז/ת המקצוע	1	2
49. רכז/ת אופק חדש	1	2
50. חבר/ת צוות ההנהלה	1	2
51. אחר (ענה לא : עבור לשאלה 53)	1	2

52. פירוט אחר- ע"י מי? _____

53. האם קיים בביה"ס מעקב מובנה אחר התקדמות התלמידים בשעות הפרטניות?

1. כן
2. לא (עבור לשאלה 62)
3. לא ענה (עבור לשאלה 62)

מי עורך אותו	כן	לא
54. מחנכי הכיתה	1	2
55. המורים המלמדים שעות פרטניות	1	2
56. רכז/ת השכבה	1	2
57. רכז/ת המקצוע	1	2
58. רכז/ת אופק חדש	1	2
59. חבר/ת צוות ההנהלה	1	2
60. אחר (ענה לא : עבור לשאלה 62)	1	2

61. פרטי: _____

השאלות הבאות למנהלים בחטיבות ביניים באופק חדש בלבד מנהלים של בתי"ס יסודיים לעבור לשאלה 74

62. האם קיים בבית ספרך "חינוך אישי"? (למראיין : הכוונה לתוכנית בה לכל כיתה שני מחנכים והתלמידים נפגשים כל יום או כמעט כל יום עם המחנכים)

1. כן
2. לא (למראיין : עבור לשאלה 74)
3. לא יודע (למראיין : עבור לשאלה 74)
4. לא ענה (למראיין : עבור לשאלה 74)

63. כיצד בדרך כלל מתקיים ה"חינוך אישי" בבית הספר?

1. תלמידי הכיתה מתפצלים למפגש עם שני המחנכים שלוש פעמים בשבוע (למראיין : עבור לשאלה 65)
2. תלמידי הכיתה מתפצלים למפגש עם שני המחנכים פעמיים בשבוע ובשעה השלישית שני המחנכים נפגשים עם כל הכיתה (למראיין : עבור לשאלה 65)
3. תלמידי הכיתה מתפצלים למפגש עם שני המחנכים פעמיים בשבוע ובנוסף כל אחד מהמחנכים נפגש לבדו עם כל הכיתה (למראיין : עבור לשאלה 65)
4. אחר
5. לא ענה (למראיין : עבור לשאלה 65)

64. פרטי: _____

לא	כן	מי נותן למורים הנחיה או הדרכה בנושא החינוך האישי?
2	1	65. מדריך/ה מטעם המכון לדמוקרטיה בחינוך
2	1	66. מדריך/ה מטעם שפ"י
2	1	67. מדריך מטעם מינהל חברה ונוער
2	1	68. איש צוות מטעם בית הספר, מורה או יועצת
2	1	69. אחר

70. באיזו מידה ההנחיה יעילה לדעתך ?

1. במידה מועטה מאד או בכלל לא
2. במידה מועטה
3. במידה בינונית
4. במידה רבה
5. במידה רבה מאד
6. לא יודע/ת (למראיין : עבור לשאלה 72)
7. לא ענה (למראיין : עבור לשאלה 72)

71. הסבר/הסבירי את תשובתך _____

72. באיזו מידה השילוב של "חינוך אישי" ו"אופק חדש" הוא יעיל בעיניך?

1. במידה מועטה מאד או בכלל לא
2. במידה מועטה
3. במידה בינונית
4. במידה רבה
5. במידה רבה מאד
6. לא יודע/ת (למראיין : עבור לשאלה 74)
7. לא ענה (למראיין : עבור לשאלה 74)

73. הסבר/הסבירי את תשובתך ותן/י דוגמא _____

**השאלות הבאות למנהלי בתי"ס יסודיים ביוח"א ובאופק חדש בלבד :
מנהלים של בתי"ס יסודיים לא ביוח"א או חט"ב לעבור לשאלה 79**

74. האם בבית ספרך מופעל יוח"א?

1. כן

2. לא (למראיין : עבור לשאלה 79)

3. לא יודע (למראיין : עבור לשאלה 79)

4. לא ענה (למראיין : עבור לשאלה 79)

75. באיזו מידה אתה שבע רצון מהשילוב של יוח"א ו"אופק חדש" ?

1. במידה מועטה מאד או בכלל לא

2. במידה מועטה

3. במידה בינונית

4. במידה רבה

5. במידה רבה מאד

6. לא יודע/ת (למראיין : עבור לשאלה 77)

7. לא ענה (למראיין : עבור לשאלה 77)

76. הסבר/הסבירי את תשובתך _____

77. מבין האפשרויות הבאות, באיזו אפשרות היית בוחר/ת?

1. להפסיק את "אופק חדש" בביה"ס ולהשאיר את יוח"א

2. להמשיך את "אופק חדש" בביה"ס ולהפסיק את יוח"א

3. להמשיך את "אופק חדש" ואת יוח"א בביה"ס

4. להפסיק את אופק חדש וגם את יוח"א בביה"ס

5. לא יודע (למראיין : עבור לשאלה 79)

6. לא ענה (למראיין : עבור לשאלה 79)

78. הסבר/הסבירי את תשובתך _____

79. האם לדעתך בעקבות אופק חדש חל שינוי בעבודת ביה"ס?

1. חל שינוי גדול לטובה

2. חל שינוי לטובה

3. לא חל שינוי

4. חל שינוי לרעה

5. חל שינוי גדול לרעה

6. לא יודע (עבור לשאלה 81)

7. לא ענה (עבור לשאלה 81)

80. הסבר/הסבירי את תשובתך ותן/י דוגמא לשינוי שחל _____

81. באיזו מידה חל שינוי באופן יישום הרפורמה בבית הספר לאורך הזמן? (למראיין: אם המראיין עונה שביה"ס הצטרף בתשי"ע או שהוא לא מנהל את ביה"ס יותר משנה, יש לסמן "לא יודע")

1. במידה מועטה מאד או בכלל לא
2. במידה מועטה
3. במידה בינונית
4. במידה רבה
5. במידה רבה מאד
6. לא יודע/ת (למראיין: עבור לשאלה 83)
7. לא ענה (למראיין: עבור לשאלה 83)

82. הסבר/הסבירי את תשובתך _____

83. אם חל בבית הספר בזמן שחלף מאז ההצטרפות לרפורמה שינוי באופן יישום השעות הפרטניות ובניית מערכת השעות הבית-ספרית, תאר/י מהו _____

84. ולסיכום, אילו הדבר היה נתון בידך האם היית ממליץ/ה למערכת:

1. להפסיק את "אופק חדש" בביה"ס ולחזור למתכונת העבודה הקודמת לפני הרפורמה
2. להמשיך את "אופק חדש" בביה"ס כפי שהוא השנה
3. להמשיך את "אופק חדש" בביה"ס עם מספר שינויים
4. לא יודע (עבור לשאלה 86)
5. לא ענה (עבור לשאלה 86)

85. פרטי את תשובתך _____

השאלות הבאות לכולם: מצטרפים ולא מצטרפים

למראיין- למצטרפים יש לומר:

אקריא לך כעת כמה תחומים הקשורים להשפעה של אופק חדש ושל השעות הפרטניות על חיי בית הספר. לגבי כל תחום ציין/י האם ובאיזו מידה הייתה **לרפורמה** השפעה בעיניך. בתשובותיך נסה להעריך את ההשפעה של אופק חדש לבדה, ללא שילובה עם תכניות אחרות בבית הספר.

דרג/י את תשובתך על סולם בן 5 רמות, כאשר: 1 = השפיעה מאוד לטובה, 2 = השפיעה לטובה, 3 = לא השפיעה, 4 = השפיעה לרעה, 5 = השפיעה מאוד לרעה

למראיין- ללא מצטרפים יש לומר:

אקריא לך כעת כמה תחומים הקשורים להשפעה של אופק חדש ושל השעות הפרטניות על בתי הספר. התייחס בתשובותיך להשפעות שהיו בעיניך **לרפורמה** על בתי הספר שמשתייכים לה. דרג/י את תשובתך על סולם בן 5 רמות, כאשר: 1 = השפיעה מאוד לטובה, 2 = השפיעה לטובה, 3 = לא השפיעה, 4 = השפיעה לרעה, 5 = השפיעה מאוד לרעה

האם וכיצד השפיעו	השפיעו	השפיעו	לא	השפיעו	השפיעו	לא	לא
------------------	--------	--------	----	--------	--------	----	----

השעות הפרטניות על...	מאד לטובה	לטובה	השפיעו	לרעה	מאד לרעה	יודע/ת	ענה
86. הישגים לימודיים של התלמידים המשתתפים בהן	1	2	3	4	5	0	9
87. החוויה הרגשית- חברתית של התלמידים המשתתפים בהן	1	2	3	4	5	0	9
88. תחושת מסוגלות בלימודים של תלמידים המשתתפים בהן	1	2	3	4	5	0	9
89. תחושת מסוגלות מקצועית של מורים המלמדים בהן	1	2	3	4	5	0	9
90. תהליכי ההוראה בכיתות	1	2	3	4	5	0	9

האם וכיצד השפיעה רפורמת אופק חדש על...	מאד לטובה	השפיעו לטובה	השפיעו לא	השפיעו לרעה	מאד לרעה	יודע/ת לא	לא ענה
91. קשר אישי בין מורה לתלמיד	1	2	3	4	5	0	9
92. עבודת הצוות הבית- ספרי	1	2	3	4	5	0	9
93. האווירה הבית-ספרית	1	2	3	4	5	0	9
94. רמת האלימות בבית הספר	1	2	3	4	5	0	9
95. שכר המורים	1	2	3	4	5	0	9
96. שביעות רצון של המורים משכרם	1	2	3	4	5	0	9
97. עומס עבודה על המורים בבית הספר	1	2	3	4	5	0	9
98. עומס עבודה על המורים בבית, אחרי שעות העבודה	1	2	3	4	5	0	9
99. מעמד המורים	1	2	3	4	5	0	9
100. התפתחות מקצועית של המורים	1	2	3	4	5	0	9
101. תחושת המסוגלות המקצועית של המורים	1	2	3	4	5	0	9
102. הקשר בין המורים להורים	1	2	3	4	5	0	9
103. התדמית הציבורית של מקצוע ההוראה	1	2	3	4	5	0	9
104. אוטונומיה בית-ספרית	1	2	3	4	5	0	9
105. שכר המנהלים	1	2	3	4	5	0	9
106. עומס עבודה על המנהלים בבית הספר	1	2	3	4	5	0	9

האם וכיצד השפיעה רפורמת אופק חדש על...	השפיעו מאוד לטובה	השפיעו לטובה	לא השפיעו	השפיעו לרעה	השפיעו מאוד לרעה	לא יודע/ת	לא ענה
107. התפתחות מקצועית של מנהלים	1	2	3	4	5	0	9

108. האם לדעתך כמות שעות השהייה שיש למורים, בעקבות הרפורמה, היא

1. מעטה מדי (מעט מדי שעות שהייה)
2. בדיוק בכמות הנחוצה
3. גדולה מדי (יותר מדי שעות שהייה)
4. לא יודע/ת (עבור לשאלה 110)
5. לא ענה (עבור לשאלה 110)

109. הסבר/י את תשובתך _____

השאלות הבאות רק למצטרפים:

הצטרפו לאופק חדש <<< ממשיכים הלאה

חט"ב שלא הצטרפו לאופק חדש <<< עבור לשאלה 118

110. האם לדעתך כמות השעות הפרטניות שיש לבית הספר, בעקבות הרפורמה, היא

1. מעטה מדי (מעט מדי שעות פרטניות)
2. בדיוק בכמות הנחוצה
3. גדולה מדי (יותר מדי שעות פרטניות)
4. לא יודע/ת (עבור לשאלה 112)
5. לא ענה (עבור לשאלה 112)

111. הסבר/י את תשובתך _____

112. כיצד כניסת אופק חדש עם הצרכים החדשים שהיא מייצרת (צורך במקומות מתאימים לשעות

פרטניות ולשעות שהייה) השפיעה על התחושה בצוות בית הספר באשר לתנאים הפיזיים בעבודה?

1. השפיעה מאוד לטובה
2. השפיעה לטובה
3. לא השפיעה
4. השפיעה לרעה
5. השפיעה מאוד לרעה
6. לא יודע/ת (עבור לשאלה 114)
7. לא ענה (עבור לשאלה 114)

113. הסבר/י את תשובתך _____

114. כיצד התופעה של הוצאת תלמידים מכיתתם במהלך יום הלימודים לצורך שעות פרטניות, השפיעה על

התחושה **בצוות בית הספר** באשר לשעות הפרטניות?

1. השפיעה מאוד לטובה

2. השפיעה לטובה

3. לא השפיעה

4. השפיעה לרעה

5. השפיעה מאוד לרעה

6. לא יודעת (עבור לשאלה 116)

7. לא ענה (עבור לשאלה 116)

115. הסבר/י את תשובתך _____

116. כיצד התופעה של הוצאת תלמידים מכיתתם במהלך יום הלימודים לצורך שעות פרטניות, השפיעה על

התחושה **בקרב התלמידים** באשר לשעות הפרטניות?

1. השפיעה מאוד לטובה

2. השפיעה לטובה

3. לא השפיעה

4. השפיעה לרעה

5. השפיעה מאוד לרעה

6. לא יודעת (עבור לשאלה 118)

7. לא ענה (עבור לשאלה 118)

117. הסבר/י את תשובתך _____

השאלות הבאות לכולם (מצטרפים ולא מצטרפים):

118. האם יש לך הערה, מידע או התייחסות שלא שאלנו עליהם וחשוב לך שנדע? _____

119. הערות המראיין _____

תודה רבה על שיתוף הפעולה!!!

נספח 2: שאלון מורים ב"אופק חדש" בשנת תש"ע

למילוי על-ידי טלדור לפני תחילת הראיון (עפ"י הרשימה)

שם המורה :	ת.ז. :	טלפון :
סמל :	שם בית הספר :	הישוב :
שלב חינוך : יסודי/ חטי"ב	יוח"א : כן/לא	הצטרף לאופק חדש : כן/לא
שם המראיין :	תאריך הראיון :	

שלום, שמי _____. אני מתקשרת/מטעם ראמ"ה, הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך. במסגרת ההערכה של רפורמת "אופק חדש" מרואיינים ע"י ראמ"ה מורים מבתי ספר שהצטרפו ל"אופק חדש" ומכאלו שלא הצטרפו. המידע הנאסף יסייע למשרד החינוך להפיק לקחים ולהיערך לקראת המשך התוכנית. חשוב להדגיש כי תשובותיך ישמרו חסויות והמידע ידווח ברמה הארצית בלבד. האם תוכלי להקדיש עכשיו כרבע שעה מזמנך כדי להשיב על השאלות או ברצונך שנקבע זמן אחר? **[למראיין : אם לא יכול קבע מועד חדש]**

כל השאלות בראיון מתייחסות אליך כמורה בבית הספר _____

1. האם הצטרפת לרפורמת "אופק חדש" (הרפורמה בחינוך)?

- 1) כן
- 2) לא (עבור לשאלה 4)
- 3) לא יודע **להודות ולסיים**
- 4) לא ענה **להודות ולסיים**

2. באיזו שנה הצטרפת?

- 1) השנה, בתש"ע
- 2) בשנה שעברה, בתשס"ט
- 3) לפני שנתיים, בתשס"ח
- 4) לא יודע **להודות ולסיים**
- 5) לא ענה **להודות ולסיים**

נעבור לשאלות הנוגעות לשביעות רצונך בתחומים שונים

לגבי כל היגד ציין/י באיזו מידה את/ה מסכים/ה עם ההיגד, על סולם בן 5 רמות, כאשר: 1 = במידה מועטה מאד, 2 = במידה מועטה, 3 = במידה בינונית, 4 = במידה רבה, 5 = במידה רבה מאוד

באיזו מידה את/ה שבע/ת רצון	במידה מועטה מאד	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאד	לא יודע	לא ענה
3. מרפורמת אופק חדש באופן כללי (לשאול רק מורים שהצטרפו)	1	2	3	4	5	0	9
4. מעבודתך כמורה	1	2	3	4	5	0	9
5. מאורך יום העבודה שלך	1	2	3	4	5	0	9
6. מתנאי השכר והתנאים הסוציאליים שלך	1	2	3	4	5	0	9
7. ממעמד המקצועי של מורים	1	2	3	4	5	0	9
8. מההתפתחות המקצועית שלך	1	2	3	4	5	0	9
9. מהאפשרות שלך לבנות מסגרת הוראה מותאמת ודיפרנציאלית לתלמידים	1	2	3	4	5	0	9
10. מהאוירה שקיימת בביה"ס בין התלמידים	1	2	3	4	5	0	9
11. מהאוירה שקיימת בביה"ס בין המורים לתלמידים	1	2	3	4	5	0	9

נעבור למספר שאלות על שעות השהייה בבית הספר

12. איזה חלק מהמטלות שלך כמורה כמו בדיקת עבודות ומבחנים, בדיקת שיעורי בית וכד' את/ה מבצעת בזמן

שהייתך בבית הספר?

1. את כל המטלות
2. מרבית המטלות
3. כמחצית מהמטלות
4. חלק קטן מן המטלות
5. חלק זעום של המטלות או בכלל לא
6. לא יודע
7. לא ענה

הצטרפו לאופק חדש << ממשיכים הלאה (שאלה 13 רק למצטרפים)

לא הצטרפו לאופק חדש << עבור לשאלה 15

13. האם את/ה עובד/ת השנה פחות או יותר שעות בבית, בהשוואה לשנים שלפני הצטרפותך ל"אופק חדש"?

1. עובד הרבה יותר בבית
2. עובד קצת יותר בבית
3. עובד אותו זמן בבית
4. עובד פחות בבית
5. עובד הרבה פחות בבית
6. לא יודע
7. לא ענה

לגבי כל היגד ציין/י באיזו מידה את/ה מסכים/ה עם ההיגד, על סולם בן 5 רמות, כאשר: 1 = במידה מועטה מאד, 2 =

במידה מועטה, 3 = במידה בינונית, 4 = במידה רבה, 5 = במידה רבה מאד

באיזו מידה...	במידה מועטה מאד או בכלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאד	לא יודע/ת	לא ענה
14. את/ה חש/ה כי מוטל עליך עומס כבד מדי בעבודתך בבית הספר	1	2	3	4	5	0	9
15. את/ה חש/ה כי מוטל עליך עומס כבד מדי בעבודתך בבית	1	2	3	4	5	0	9
16. את/ה חש/ה כי התעייפת מעבודת ההוראה	1	2	3	4	5	0	9

הצטרפו לאופק חדש <<< ממשיכים הלאה

לא הצטרפו לאופק חדש <<< עבור לשאלה 78

כעת נעבור לשאלות על השעות הפרטניות ב"אופק חדש". הכוונה לשעות פרטניות שאינן שעות שניתנות למחנך לניהול כיתה. אשאל אותך כמה שאלות על הפעם האחרונה שבה קיימת שעה פרטנית. בתשובותיך, אנא התייחס/י לשעה זו בלבד.

17. בפעם האחרונה שקיימת שעה פרטנית, כמה תלמידים השתתפו בשעה זו? _____

18. מהו מאפיין תלמידים אלו?

1. תלמידים חלשים (עבור לשאלה 20)
2. תלמידים בינוניים (עבור לשאלה 20)
3. תלמידים מצטיינים (עבור לשאלה 20)
4. תלמידים בעלי תחום עניין משותף, כגון אסטרונומיה, בע"ח וכד' (עבור לשאלה 20)
5. תלמידים עם קשיים רגשיים וחברתיים, או בעיות התנהגות ומשמעת (עבור לשאלה 20)
6. אין מאפיין מסוים, הקבוצה הטרוגנית (עבור לשאלה 20)
7. אחר
8. לא ענה (עבור לשאלה 20)
9. לא יודע (עבור לשאלה 20)

19. פרט _____

האם השעה הפרטנית האחרונה שקיימת הוקדשה בעיקר ל....

[למראיין : יש לומר : באיזה חלק מהשעה? דרגי על הסולם הבא : ברוב השעה או כולה, בחלק גדול מהשעה, במחצית מהשעה, בחלק קטן מהשעה, בחלק קטן מאד מהשעה]

תחום	בחר	באיזה חלק מהשעה?
20. הוראה בתחום דעת	1. כן 2. לא (עבור לשאלה 24)	21. 1. ברוב השעה או כולה 2. בחלק גדול מהשעה 3. במחצית מהשעה 4. בחלק קטן מהשעה 5. בחלק קטן מאוד מהשעה 6. לא ענה

22. באיזה מקצוע? (למראיין : לא להקריא את האפשרויות)

1. שפת אם עברית [למראיין : או מקצועות קרובים : כשירות לשונית, אוריינות, לשון, הבעה, הבנת הנקרא, ספרות] (עבור לשאלה 24)
2. שפת אם ערבית [למראיין : או מקצועות קרובים : כשירות לשונית, אוריינות, לשון, הבעה, הבנת הנקרא, ספרות] (עבור לשאלה 24)
3. מתמטיקה, חשבון, הנדסה (עבור לשאלה 24)
4. מדע וטכנולוגיה, ביולוגיה, כימיה, פיזיקה (עבור לשאלה 24)
5. אנגלית (עבור לשאלה 24)
6. שפת אם עברית ומתמטיקה (עבור לשאלה 24)
7. שפת אם ערבית ומתמטיקה (עבור לשאלה 24)
8. היסטוריה, מולדת, חברה ואזרחות, וגיאוגרפיה (עבור לשאלה 24)
9. שפה שנייה (לא כולל אנגלית) : צרפתית או ערבית (עבור לשאלה 24)
10. מחשבים (עבור לשאלה 24)
11. מקרא, תנ"ך, לימודי יהדות ומורשת (עבור לשאלה 24)
12. אומנויות : ציור, מוסיקה, תיאטרון (עבור לשאלה 24)
13. חינוך גופני, ספורט (עבור לשאלה 24)
14. חינוך מיוחד : הוראה מתקנת (עבור לשאלה 24)
15. אחר

23. פרט _____

האם השעה הפרטנית האחרונה שקיימת הוקדשה בעיקר ל....

[למראיין : יש לומר : באיזה חלק מהשעה? דרגי על הסולם הבא : ברוב השעה או כולה, בחלק גדול מהשעה, במחצית מהשעה, בחלק קטן מהשעה, בחלק קטן מאד מהשעה]

תחום	בחר	באיזה חלק מהשעה?
24. שיחות על התמודדות אישית, רגשית או חברתית בחיי התלמידים	1. כן 2. לא (עבור לשאלה 26)	25. 1. ברוב השעה או כולה 2. בחלק גדול מהשעה 3. במחצית מהשעה 4. בחלק קטן מהשעה 5. בחלק קטן מאוד מהשעה 6. לא ענה
26. הכנת שיעורי בית	1. כן 2. לא (עבור לשאלה 28)	27. 1. ברוב השעה או כולה 2. בחלק גדול מהשעה 3. במחצית מהשעה 4. בחלק קטן מהשעה 5. בחלק קטן מאוד מהשעה 6. לא ענה
28. פיתוח תחומי העניין של התלמידים	1. כן 2. לא (עבור לשאלה 30)	29. 1. ברוב השעה או כולה 2. בחלק גדול מהשעה 3. במחצית מהשעה 4. בחלק קטן מהשעה 5. בחלק קטן מאוד מהשעה 6. לא ענה
30. העשרה לתלמידים מעבר לנלמד בכיתה	1. כן 2. לא (עבור לשאלה 32)	31. 1. ברוב השעה או כולה 2. בחלק גדול מהשעה 3. במחצית מהשעה 4. בחלק קטן מהשעה 5. בחלק קטן מאוד מהשעה 6. לא ענה
32. תוכניות מיוחדות לפיתוח החשיבה	1. כן 2. לא (עבור לשאלה 34)	33. 1. ברוב השעה או כולה 2. בחלק גדול מהשעה 3. במחצית מהשעה 4. בחלק קטן מהשעה 5. בחלק קטן מאוד מהשעה 6. לא ענה

35. 1. ברוב השעה או כולה 2. בחלק גדול מהשעה 3. במחצית מהשעה 4. בחלק קטן מהשעה 5. בחלק קטן מאוד מהשעה 6. לא ענה	1. כן 2. לא (עבור לשאלה 36)	34. הנחייה וליווי תלמידים בעבודות חקר
37. 1. ברוב השעה או כולה 2. בחלק גדול מהשעה 3. במחצית מהשעה 4. בחלק קטן מהשעה 5. בחלק קטן מאוד מהשעה 6. לא ענה	1. כן 2. לא (עבור לשאלה 38)	36. התמקדות בנושא מרכזי שבית הספר בחר
39. 1. ברוב השעה או כולה 2. בחלק גדול מהשעה 3. במחצית מהשעה 4. בחלק קטן מהשעה 5. בחלק קטן מאוד מהשעה 6. לא ענה	1. כן 2. לא (עבור לשאלה 40)	38. טיפול בבעיות משמעת ובעיות שוטפות אחרות

40. האם התלמידים שהשתתפו בשעה הפרטנית הזו שייכים לאותה כיתה?

1. כן
2. לא, לכיתות שונות באותה שכבה [עבור לשאלה 43]
3. לא, לכיתות שונות בשכבות שונות [למראיין : עבור לשאלה 43]
4. לא יודע [עבור לשאלה 43]
5. לא ענה [עבור לשאלה 43]

41. מאיזו שכבה?

1. א'
2. ב'
3. ג'
4. ד'
5. ה'
6. ו'
7. ז'
8. ח'
9. ט'

10. י'
11. י"א
12. י"ב
13. לא ענה

42. האם זו?

1. הכיתה שאת/ה מחנך/ת
2. כיתה שאת/ה מלמד/ת ולא מחנך/ת
3. כיתה שאת/ה לא מלמד/ת ולא מחנך/ת
4. לא יודע
5. לא ענה

43. האם השעה הפרטנית הזו התקיימה

1. לפני תחילת יום הלימודים (עבור לשאלה 49)
2. במהלך יום הלימודים
3. אחרי סיום יום הלימודים (עבור לשאלה 49)
4. לא יודע (עבור לשאלה 49)
5. לא ענה (עבור לשאלה 49)

44. מה עשו שאר תלמידי הכיתה, רובם או כולם, בזמן השעה הפרטנית?

1. המשיכו ללמוד כרגיל בכיתה האם (עבור לשאלה 46)
2. קיבלו גם הם שעות פרטניות בקבוצות קטנות (עבור לשאלה 49)
3. אחר
4. לא יודע (עבור לשאלה 46)
5. לא ענה (עבור לשאלה 46)

45. פרט/י _____

46. במידה ולימדת מקצוע מסוים, האם שאר תלמידי הכיתה למדו את אותו מקצוע?

1. כן, למדו במקביל את אותו החומר באותו מקצוע (עבור לשאלה 49)
2. כן, למדו חומר שונה באותו מקצוע (עבור לשאלה 49)
3. לא, מקצוע אחר
4. לא יודע (עבור לשאלה 49)
5. לא ענה (עבור לשאלה 49)

47. איזה מקצוע ? למראיין : לא להקריא! לסמן מהרשימה לפי תשובת המורה

1. שפת אם עברית, או מקצועות קרובים : כשירות לשונית, אוריינות, לשון, הבעה, הבנת הנקרא, ספרות (עבור לשאלה 49)
2. שפת אם ערבית, או מקצועות קרובים : כשירות לשונית, אוריינות, לשון, הבעה, הבנת הנקרא, ספרות (עבור לשאלה 49)
3. מתמטיקה, חשבון, הנדסה (עבור לשאלה 49)
4. מדע וטכנולוגיה, ביולוגיה, כימיה, פיזיקה (עבור לשאלה 49)
5. אנגלית (עבור לשאלה 49)
6. היסטוריה, מולדת, חברה ואזרחות, וגיאוגרפיה (עבור לשאלה 49)
7. שפה שנייה (לא כולל אנגלית) : צרפתית או ערבית (עבור לשאלה 49)
8. מחשבים (עבור לשאלה 49)
9. מקרא, תנ"ך, לימודי יהדות ומורשת (עבור לשאלה 49)
10. אומנויות : ציור, מוסיקה, תיאטרון (עבור לשאלה 49)
11. חינוך גופני, ספורט (עבור לשאלה 49)
12. חינוך מיוחד : הוראה מתקנת (עבור לשאלה 49)
13. אחר

48. פרט/י _____

49. היכן התקיימה השעה הפרטנית הזו? [למראיין: לא להקריא!]

1. בכיתה ריקה (עבור לשאלה 51)
2. בכיתה יחד עם שאר התלמידים (עבור לשאלה 51)
3. בחדר המורים (עבור לשאלה 51)
4. במרחב לימודי פתוח (עבור לשאלה 51)
5. בספריה (עבור לשאלה 51)
6. במסדרון (עבור לשאלה 51)
7. בפינות לימוד יעודיות (עבור לשאלה 51)
8. בחדרי מקצוע (עבור לשאלה 51)
9. בחדר יועצת (עבור לשאלה 51)
10. באולם ספורט (עבור לשאלה 51)
11. אין מקום קבוע (עבור לשאלה 51)
12. בחצר (עבור לשאלה 51)
13. אחר
14. לא יודע (עבור לשאלה 51)
15. לא ענה (עבור לשאלה 51)

50. פרט/י _____

51. האם קבוצת התלמידים שהשתתפו בשעה זו נפגשת אתך באופן קבוע, או שהתלמידים בקבוצה מתחלפים?

1. אותם תלמידים נפגשים באופן קבוע
2. רוב התלמידים נשארים ומיעוט מתחלף (עבור לשאלה 53)
3. בכל פעם נפגשת קבוצה אחרת של תלמידים (עבור לשאלה 53)
4. לא יודע (עבור לשאלה 53)
5. לא ענה (עבור לשאלה 53)

52. למשך כמה זמן (בשבועות)? טווח 1-52 שבועות

53. האם קיים קריטריון לסיום השתתפות של תלמיד בשעה הפרטנית, ואם כן, מהו? _____

באיזו מידה את/ה מרגישה/ה באופן כללי כי: (דרג על סולם בן 5 רמות, כאשר: 1 = במידה מועטה מאד או בכלל לא, 2 = במידה מועטה, 3 = במידה בינונית, 4 = במידה רבה, 5 = במידה רבה מאד)

לא ענה	לא יודע	במידה רבה מאד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	במידה מועטה מאד	
9	0	5	4	3	2	1	54. יש בידיך כלים ומיומנות להוראה במסגרת השעה הפרטנית
9	0	5	4	3	2	1	55. בשעות הפרטניות עולות סוגיות שקשה לך להתמודד איתן

56. האם היית מעוניין בפיתוח מקצועי נוסף באשר לאופן ההוראה בשעה הפרטנית?

1. כן
2. לא
3. לא ענה (עבור לשאלה 58)

57. פרטי את תשובתך _____

58. האם את/ה מחנך/ת השנה כיתה בבית הספר?

1. כן
2. לא (עבור לשאלה 64)
3. לא ענה (עבור לשאלה 64)

59. באיזו שכבה?

1. א
2. ב

- ג. 3.
- ד. 4.
- ה. 5.
- ו. 6.
- ז. 7.
- ח. 8.
- ט. 9.
- י. 10.
- יא. 11.
- יב. 12.
- יג. 13. לא ענה

השאלות הבאות רק למחנכי כיתות (ענו "כן" בשאלה 58); ענו "לא" – עבור לשאלה 64

60. האם את/ה מקיימת/שעות פרטניות שהן שעות מחנך, או שעות ניהול כיתה?

1. כן
 2. לא (עבור לשאלה 64)
 3. לא ענה (עבור לשאלה 64)
61. האם שעות אלו קבועות במערכת?

1. כן
2. לא
3. לא ענה

62. מה עשית בשעת החינוך הפרטנית, שעת ניהול כיתה, האחרונה שקיימת?

1. קיימתי מפגש מובנה על בסיס תכנית (כמו מפגשים מלב אל לב) (עבור לשאלה 64)
2. קיימתי פגישה יחידנית עם תלמיד (עבור לשאלה 64)
3. לימדתי תחום דעת תלמיד או קבוצה של תלמידים (עבור לשאלה 64)
4. עסקתי בניהול שוטף של הכיתה, מבלי להיפגש עם תלמידים (עבור לשאלה 64)
4. אחר
5. לא ענה (עבור לשאלה 64)

63. פרט אחר במה עשית בשעת החינוך הפרטנית האחרונה שקיימת?

השאלות להלן למורים בחטיבות ביניים בלבד: (מורי יסודי: עבור לשאלה 72)

64. האם יש לך שעות חינוך אישי כמחנך/ת או חינוכאי/ת בבית הספר? (למראיין: הכוונה לתוכנית בה

התלמידים נפגשים כל יום או כמעט כל יום למפגש בוקר עם המחנך)

1. כן
2. לא (עבור לשאלה 70)
3. לא יודע (עבור לשאלה 70)

4. לא ענה (עבור לשאלה 70)

65. האם אתה מקבל הנחיה או הדרכה בנושא שעות החינוך האישי?

1. כן

2. לא (עבור לשאלה 70)

3. לא יודע/ת (עבור לשאלה 70)

4. לא ענה (עבור לשאלה 70)

66. מי נותן לך הנחיה או הדרכה בנושא שעות החינוך האישי?

1. מדריך/ה מטעם המכון לדמוקרטיה בחינוך (עבור לשאלה 68)

2. מדריך/ה מטעם שפ"י (עבור לשאלה 68)

3. מדריך מטעם מינהל חברה ונוער (עבור לשאלה 68)

4. איש צוות מטעם בית הספר, מורה או יועצת (עבור לשאלה 68)

5. אחר

6. לא ענה (עבור לשאלה 68)

67. אחר (מי נותן את ההנחיה)- פירוט

68. באיזו מידה אתה שבע רצון מההנחייה ?

1. במידה מועטה מאד או בכלל לא

2. במידה מועטה

3. במידה בינונית

4. במידה רבה

5. במידה רבה מאד

6. לא יודע/ת (עבור לשאלה 70)

7. לא ענה (עבור לשאלה 70)

69. הסבר/הסבירי את תשובתך _____

70. באיזו מידה אתה שבע רצון מהשילוב של "חינוך אישי" ו"אופק חדש" ?

1. במידה מועטה מאד או בכלל לא

2. במידה מועטה

3. במידה בינונית

4. במידה רבה

5. במידה רבה מאד

6. לא יודע/ת (עבור לשאלה 72)

7. לא ענה (עבור לשאלה 72)

71. הסבר/הסבירי את תשובתך ותן/י דוגמא

השאלות הבאות למורים בבתי ספר יסודיים בהם מונהג יוח"א בלבד:

(מורי יסודי ללא יוח"א או חט"ב: עבור לשאלה 77)

72. האם קיים בבית ספרך "יוח"א"? (למראיין: יום חינוך ארוך)

1. כן

2. לא (עבור לשאלה 77)

3. לא יודע (עבור לשאלה 77)

4. לא ענה (עבור לשאלה 77)

73. כיצד העובדה שבבית ספרך מתקיימים גם יוח"א וגם "אופק חדש" משפיעה על עבודתך?

1. השפעה גדולה לטובה

2. השפעה לטובה

3. אין השפעה

4. השפעה לרעה

5. השפעה גדולה לרעה

6. לא יודע/ת (עבור לשאלה 75)

7. לא ענה (עבור לשאלה 75)

74. הסבר/הסבירי את תשובתך

75. מבין האפשרויות הבאות, באיזו אפשרות היית בוחר/ת?

1. להפסיק את "אופק חדש" בביה"ס ולהשאיר את יוח"א

2. להמשיך את "אופק חדש" בביה"ס ולהפסיק את יוח"א

3. להמשיך את "אופק חדש" ואת יוח"א בביה"ס

4. להפסיק את "אופק חדש" וגם את יוח"א בביה"ס

5. לא יודע (עבור לשאלה 77)

6. לא ענה (עבור לשאלה 77)

76. הסבר/הסבירי את תשובתך

נעבור כעת למספר שאלות בנושא ההתפתחות המקצועית

77. האם יש לך השנה פחות או יותר זמן להשתתף בהשתלמויות, בהשוואה לשנים שלפני הצטרפותך ל"אופק חדש"?

1. הרבה יותר זמן

2. קצת יותר זמן

3. אותו זמן
4. פחות זמן
5. הרבה פחות זמן
6. לא יודע
7. לא ענה

הצטרפו לאופק חדש << ממשיכים הלאה
לא הצטרפו לאופק חדש << עבור לשאלה 77

השאלות הבאות לכולם: מצטרפים וללא מצטרפים
נעבור כעת למספר שאלות בנושא ההתפתחות המקצועית

78. האם את/ה לומד השנה במסגרות להתפתחות מקצועית, או עובר השתלמויות לצורך גמול ?

1. כן
2. לא (עבור לשאלה 80)
3. לא יודע (עבור לשאלה 80)
4. לא ענה (עבור לשאלה 80)

79. מתי מתקיימת/ות מסגרות להתפתחות מקצועית או השתלמות/ות אלו השנה (שנה"ל התש"ע)?

1. ביום החופשי שלי
2. בשעות אחה"צ ו/או הערב
3. במהלך יום עבודה שלי
4. לא יודע
5. לא ענה

80. האם יש לך תוכנית להתפתחות מקצועית לשנה הבאה (למראיין : הכוונה לתכנית השתלמויות והדרכה)

1. כן
2. לא
3. לא ענה

הצטרפו לאופק חדש << ממשיכים הלאה
לא הצטרפו לאופק חדש << עבור לשאלה 85

81. האם בעקבות אופק חדש חל לדעתך שינוי בעבודת ביה"ס?

1. חל שינוי גדול לטובה
2. חל שינוי לטובה
3. לא חל שינוי
4. חל שינוי לרעה

5. חל שינוי גדול לרעה

6. לא יודע (עבור לשאלה 83)

7. לא ענה (עבור לשאלה 83)

82. הסבר/הסבירי את תשובתך ותן/י דוגמא לשינוי שחל

83. ולסיכום, אילו הדבר היה נתון בידך האם היית ממליץ/ה למערכת:

1. להפסיק את "אופק חדש" בביה"ס ולחזור למתכונת העבודה הקודמת

2. להמשיך את "אופק חדש" בביה"ס כפי שהיה השנה

3. להמשיך את "אופק חדש" בביה"ס עם מספר שינויים (עבור לשאלה 85)

4. לא יודע (עבור לשאלה 85)

5. לא ענה (עבור לשאלה 85)

84. פרטי את תשובתך

השאלות הבאות לכולם: מצטרפים וללא מצטרפים

למצטרפים:

אקריא לך כעת כמה תחומים הקשורים להשפעה של אופק חדש ושל השעות הפרטניות על חיי בית הספר. לגבי כל תחום ציין/י האם ובאיזו מידה הייתה לאופק חדש השפעה בעיניך. בתשובתיך נסה להעריך את ההשפעה של אופק חדש לבדה, ללא שילובה עם תכניות אחרות בבית הספר.

ללא מצטרפים:

החל מהתקופה האחרונה חלק מבתי הספר הצטרפו לאופק חדש. אקריא לך כעת כמה תחומים הקשורים להשפעה של אופק חדש ושל השעות הפרטניות על חיי בית הספר. לגבי כל תחום ציין/י האם ובאיזו מידה הייתה לאופק חדש השפעה בעיניך בקרב בתי הספר הללו. בתשובתיך נסה להעריך את ההשפעה של אופק חדש לבדה, ללא שילובה עם תכניות אחרות בבית הספר.

אקריא לך כעת כמה תחומים הקשורים להשפעה של אופק חדש ושל השעות הפרטניות על בתי הספר. התייחס בתשובתיך להשפעות שהיו בעיניך לרפורמה על בתי הספר שמשותפים בה.

לכולם: דרגי את תשובתך על סולם בן 5 רמות, כאשר: 1 = השפיעה מאוד לטובה, 2 = השפיעה לטובה, 3 = לא השפיעה,

4 = השפיעה לרעה, 5 = השפיעה מאוד לרעה

האם וכיצד השפיעו השעות הפרטניות על...	השפיעו מאוד לטובה	השפיעו לטובה	השפיעו לא	השפיעו לרעה	השפיעו מאוד לרעה	לא יודעת	לא ענה
85. הישגים לימודיים של התלמידים המשתתפים בהן	1	2	3	4	5	0	9
86. החוויה הרגשית-חברתית של התלמידים המשתתפים בהן	1	2	3	4	5	0	9

9	0	5	4	3	2	1	87. תחושת מסוגלות בלימודים של תלמידים המשתתפים בהן
9	0	5	4	3	2	1	88. תחושת מסוגלות מקצועית של מורים המלמדים בהן
9	0	5	4	3	2	1	89. תהליכי ההוראה בכיתות

לא ענה	לא יודעת	השפיעו מאד לרעה	השפיעו לרעה	לא השפיעו	השפיעו לטובה	השפיעו מאד לטובה	האם וכיצד השפיעה רפורמת אופק חדש על...
9	0	5	4	3	2	1	90. קשר אישי בין מורה לתלמיד
9	0	5	4	3	2	1	91. עבודת הצוות הבית-ספרי
9	0	5	4	3	2	1	92. האווירה הבית-ספרית
9	0	5	4	3	2	1	93. רמת האלימות בבית הספר
9	0	5	4	3	2	1	94. שכר המורים
9	0	5	4	3	2	1	95. שביעות רצון של המורים משכרם
9	0	5	4	3	2	1	96. עומס עבודה על המורים בבית הספר
9	0	5	4	3	2	1	97. עומס עבודה על המורים בבית, אחרי שעות העבודה
9	0	5	4	3	2	1	98. מעמד המורים
9	0	5	4	3	2	1	99. התפתחות מקצועית של המורים
9	0	5	4	3	2	1	100. תחושת המסוגלות המקצועית של המורים
9	0	5	4	3	2	1	101. הקשר בין המורים להורים
9	0	5	4	3	2	1	102. התדמית הציבורית של מקצוע ההוראה

103. האם לדעתך כמות שעות השהייה שיש למורים, בעקבות הרפורמה, היא

1. מעטה מדי (מעט מדי שעות שהייה)
2. בדיוק בכמות הנחוצה
3. גדולה מדי (יותר מדי שעות שהייה)
4. לא יודעת
5. לא ענה

השאלות הבאות רק למצטרפים:

הצטרפו לאופק חדש << ממשיכים הלאה

לא הצטרפו לאופק חדש << עבור לשאלה 107

104. כיצד כניסת אופק חדש עם הצרכים החדשים שהיא מייצרת (שעות פרטניות, שעות שהייה) השפיעה

על התחושה בצוות בית הספר באשר לתנאים הפיזיים בעבודה?

1. השפיעה מאוד לטובה
2. השפיעה לטובה
3. לא השפיעה
4. השפיעה לרעה
5. השפיעה מאוד לרעה
6. לא יודעת
7. לא ענה

105. כיצד התופעה של הוצאת תלמידים מכיתתם במהלך יום הלימודים לצורך שעות פרטניות, השפיעה על

התחושה בצוות בית הספר באשר לשעות הפרטניות?

1. השפיעה מאוד לטובה
2. השפיעה לטובה
3. לא השפיעה
4. השפיעה לרעה
5. השפיעה מאוד לרעה
6. לא יודעת
7. לא ענה

106. כיצד התופעה של הוצאת תלמידים מכיתתם במהלך יום הלימודים לצורך שעות פרטניות, השפיעה על

התחושה בקרב התלמידים באשר לשעות הפרטניות?

1. השפיעה מאוד לטובה
2. השפיעה לטובה
3. לא השפיעה
4. השפיעה לרעה
5. השפיעה מאוד לרעה
6. לא יודעת
7. לא ענה

השאלות הבאות לכולם (מצטרפים ולא מצטרפים):

לסיום, כמה שאלות על עבודתך כמורה בבית-הספר השנה

107. מהו מקצוע ההוראה העיקרי שאת/ה מלמד/ת השנה? [למראיין: לא להקריא!!!]

1. שפת אם עברית, או מקצועות קרובים: כשירות לשונית, אוריינות, לשון, הבעה, הבנת הנקרא,

ספרות

2. שפת אם ערבית, או מקצועות קרובים : כשירות לשונית, אוריינות, לשון, הבעה, הבנת הנקרא, ספרות
3. מתמטיקה, חשבון, הנדסה
4. מדע וטכנולוגיה, ביולוגיה, כימיה, פיזיקה
5. אנגלית
6. היסטוריה, מולדת, חברה ואזרחות, וגיאוגרפיה
7. שפה שנייה (בנוסף לאנגלית) : צרפתית או ערבית
8. מחשבים
9. מקרא, תנ"ך, לימודי יהדות ומורשת
10. אומנויות : ציור, מוסיקה, תיאטרון
11. חינוך גופני, ספורט
12. חינוך מיוחד : הוראה מתקנת
13. אחר
14. לא ענה

108. מהו מקצוע ההוראה המשני שאת/ה מלמד/ת השנה? [למראיין: לא להקריא!!!]

1. שפת אם ערבית, או מקצועות קרובים : כשירות לשונית, אוריינות, לשון, הבעה, הבנת הנקרא, ספרות
2. שפת אם ערבית, או מקצועות קרובים : כשירות לשונית, אוריינות, לשון, הבעה, הבנת הנקרא, ספרות
3. מתמטיקה, חשבון, הנדסה
4. מדע וטכנולוגיה, ביולוגיה, כימיה, פיזיקה
5. אנגלית
6. היסטוריה, מולדת, חברה ואזרחות, וגיאוגרפיה
7. שפה שנייה (בנוסף לאנגלית) : צרפתית או ערבית
8. מחשבים
9. מקרא, תנ"ך, לימודי יהדות ומורשת
10. אומנויות : ציור, מוסיקה, תיאטרון
11. חינוך גופני, ספורט
12. חינוך מיוחד : הוראה מתקנת
13. אחר
14. לא ענה

109. כמה שנים את/ה מלמד/ת בבית ספר זה? _____ שנים ("בשנים עגולות")

110. מהו הוותק הכולל שלך בהוראה? _____ שנים ("בשנים עגולות")

111. מהו היקף המשרה הכולל שלך, באחוזים?

1. עד 59%
2. 60%-69%
3. 70%-79%
4. 80%-89%
5. 90% ומעלה

6. לא ענה

112. האם משרתך מוגדרת כמשרת אם? (למראיין : הכוונה להגדרה של המשרה בתלוש השכר ובסוג משרה לפי משרד החינוך)

1. כן

2. לא

3. לא יודע

4. לא ענה

113. מהי שנת הלידה שלך? _____ (טווח אפשרי 1900-2000)

114. מהו התואר הגבוה ביותר שיש לך? [למראיין : להתייחס רק לתארים אותם המרואיין השלים. אם מפרט יותר מתואר אחד, סמן את הגבוה ביותר]

1. מוסמך להוראה

2. תואר ראשון B.A/ B.Sc/ B.Ed

3. תואר שני M.A/ M.Sc

4. תואר שלישי

5. לא יודע

6. לא ענה

115. האם יש לך הערה, מידע או התייחסות שלא שאלנו עליהם וחשוב לך שנדע?

116. הערות המראיין: _____

תודה רבה על שיתוף הפעולה!!!